

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
AFET YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

AFET YAŞAYAN BİREYLERİN AFET BİLİNCİ ALGISI VE AFET
OKURYAZARLIĞI İLİŞKİSİ: ELÂZİĞ İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS

Yaprak DOĞAN ÜSTÜNER

OCAK-2026
GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
AFET YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**AFET YAŞAYAN BİREYLERİN AFET BİLİNCİ ALGISI VE AFET
OKURYAZARLIĞI İLİŞKİSİ: ELÂZİĞ İLİ ÖRNEĞİ**

**THE RELATIONSHIP BETWEEN DISASTER AWARENESS PERCEPTION
AND DISASTER LITERACY OF INDIVIDUALS AFFECTED BY DISASTERS:
THE CASE OF ELAZIĞ PROVINCE**

YÜKSEK LİSANS

Yaprak DOĞAN ÜSTÜNER

**OCAK-2026
GÜMÜŞHANE**

T.C.

**GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

AFET YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**AFET YAŞAYAN BİREYLERİN AFET BİLİNCİ ALGISI VE AFET
OKURYAZARLIĞI İLİŞKİSİ: ELÂZİĞ İLİ ÖRNEĞİ**

**THE RELATIONSHIP BETWEEN DISASTER AWARENESS PERCEPTION
AND DISASTER LITERACY OF INDIVIDUALS AFFECTED BY DISASTERS:
THE CASE OF ELAZIĞ PROVINCE**

YÜKSEK LİSANS

Yaprak DOĞAN ÜSTÜNER

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nurçin KÜÇÜK KENT

**OCAK-2026
GÜMÜŞHANE**

KABUL VE ONAY

Dr. Öğr. Üyesi Nurçin KÜÇÜK KENT danışmanlığında, **Yaprak DOĞAN ÜSTÜNER** tarafından hazırlanan “**Afet Yaşayan Bireylerin Afet Bilinci Algısı Ve Afet Okuryazarlığı İlişkisi: Elâzığ İli Örneği**” isimli bu çalışma, 28/01/2026 tarihinde yapılan lisansüstü tez savunma sınavı sonucunda Oy Birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

.....
Dr. Öğr. Üyesi Eyyüp YILDIZ (Başkan)

.....
Dr. Öğr. Üyesi Nurçin KÜÇÜK KENT (Danışman)

.....
Dr. Öğr. Üyesi Kadir ÇAVUŞ (Üye)

Lisansüstü tez savunma sınavında başarılı bulunarak kabul edilen bu tezin ciltlenmiş hali, /..... /..... tarihli ve / sayılı Enstitü Yönetim Kurulu toplantısında görüşülmüş ve tez yazım kılavuzuna uygun bulunarak onaylanmıştır.

Prof. Dr. Duygu ÖZDEŞ
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**Afet Yaşayan Bireylerin Afet Bilinci Algısı ve Afet Okuryazarlığı İlişkisi: Elâzığ İli Örneği**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, danışmanımın sorumluluğunda hazırladığımı, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmaları kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi'nin lisanslı kullanıcısı olduğu intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün belirlediği kısıtlara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

28/01/2026

.....
Yaprak DOĞAN ÜSTÜNER

TEŞEKKÜR

Tezimin her aşamasında bilgi ve deneyimiyle yolumu aydınlatan, değerli katkıları ve yönlendirmeleriyle daima yanımda olan saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Nurçin KÜÇÜK KENT'e teşekkür ederim.

Bu süreçte bilgisiyle, hiç eksik etmediği desteğiyle, beni motive eden, canım arkadaşım Dr. Öğr. Üyesi Gamze AKAY'a teşekkür ederim.

Çalışmam boyunca bilgi ve birikiminden yararlandığım Dr. Öğr. Üyesi Muhammed YILDIZ'a ayrıca teşekkür ederim.

Tezimi hazırlarken bana her aşamada sabır ve sevgiyle destek olan, yorgun anlarımda güçlü kalmamı sağlayan başta canım eşim Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Alperen ÜSTÜNER'e, hayatıma neşe ve anlam katan sevgili kızım Masal ve oğlum Manas'a en derin teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen ve her daim yanımda olan canım annem, babam, abim ve kardeşime minnettarım.

Bu tez, akademik çabamın yanında, sevdiklerimin sabrının, anlayışının ve desteğinin bir ürünüdür.

Yaprak DOĞAN ÜSTÜNER
GÜMÜŞHANE – 2026

ÖZET

Afet bilinci algısı, bireylerin risk ve tehlikeyi nasıl algıladığını ifade ederken; afet okuryazarlığı, afetlere ilişkin bilgiyi edinme ve anlama ile bu bilgiyi uygun davranışa dönüştürme becerisini ifade etmektedir. Bu iki kavram arasındaki ilişkinin incelenmesi, afet risklerinin doğru anlaşılması ve etkili müdahalelerin planlanması açısından önemlidir.

Bu çalışma, afet yaşamış Elâzığ ilindeki 18–60 yaş aralığında 394 yetişkin bireyin afet bilinci algısı ve afet okuryazarlığı düzeylerini, kesitsel araştırma deseni ve amaçlı örnekleme yöntemi kullanarak karşılaştırmalı biçimde değerlendirmiştir. Elde edilen veri sonuçlarına ait ortalama±standart sapma değerleri ve gruplar arasındaki karşılaştırmalar SPSS istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada Afet Bilinci Algı Ölçeği'nin toplam puan ortalaması 129.49±22.36, afet okuryazarlığı toplam puan ortalaması 32.97±10.47 olup sınırlı seviyede gözlenmiştir. Öğrenim düzeyi ile afet bilinci algısı ($R=0.433$, $p<0.001$) ve afet okuryazarlığı toplam puanları ($R=0.387$, $p<0.001$) arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon saptanmıştır. Linear regresyon analizi sonucunda, afet okuryazarlığı bağımlı değişkeninin; afet eğitimi alma, yanlış afet eğitimi ve afet öncesi bilinci alt boyutlarıyla pozitif yönlü ve anlamlı ilişki ($R^2=0.403$, $p<0.001$) gözlenmiştir.

Afet deneyimi yaşamış topluluklarda afet okuryazarlığının artırılması, yanlış inanış ve kavram yanlışlarının düzeltilmesi ve afet risk yönetimi kapsamında yürütülen bilinçlendirme eğitimlerinin güçlendirilmesi kritik önemdedir. Gelecekteki afet hazırlık stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlanabilmesi için, afet yaşamamış grupları da içeren ve ek değişkenlerle zenginleştirilmiş karşılaştırmalı araştırmaların yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Algı, Afetzedeler, Eğitim, Risk değerlendirmesi ve azaltma

SUMMARY

The perception of disaster awareness refers to individuals perception of risk and danger, while disaster literacy refers to acquiring and understanding information about disasters and translating it into appropriate behavior. Examining the relationship between these two concepts is important for correctly understanding disaster risks and planning effective interventions.

This study comparatively evaluated the perception of disaster awareness and disaster literacy levels of 394 adult individuals aged 18-60 in Elâzığ Province who had experienced a disaster, using a cross-sectional research design and purposive sampling. The mean \pm standard deviation values of the obtained data and the between-group comparisons were analyzed using the SPSS statistical software. In the study, the total mean score on the Disaster Awareness Perception Scale was 129.49 ± 22.36 , and the total mean score on disaster literacy was 32.97 ± 10.47 , indicating that the observed level was limited. A positive and statistically significant correlation was identified between educational level and disaster awareness perception ($R=0.433$, $p<0.001$), as well as total disaster literacy scores ($R=0.387$, $p<0.001$). The results of the linear regression analysis showed that the dependent variable, disaster literacy, had a positive and significant association with the sub-dimensions of receiving disaster education, incorrect disaster education, and pre-disaster awareness ($R^2=0.403$, $p<0.001$).

Enhancing disaster literacy in disaster-experienced communities, correcting misconceptions and conceptual misunderstandings, and strengthening disaster risk management awareness trainings are of critical importance for resilience. To contribute to the development of future disaster preparedness strategies, it is recommended that comparative studies be conducted that also include disaster-unaffected groups and are enriched with additional variables.

Keywords: Perception, Disaster victims, Education, Risk assessment and mitigation

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	IV
TEŞEKKÜR.....	V
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLOLAR DİZİNİ	X
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	XI
EKLER DİZİNİ.....	XII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	XIII
1. GİRİŞ	1
1.1. Yazın Özeti	2
1.1.1. Afet Kavramı.....	2
1.2. Afet Tanımı	2
1.3. Afet Tarihçesi.....	2
1.4. Afet Türleri	3
1.4.1. Doğa Kaynaklı Afetler	4
1.4.2. Teknolojik Kaynaklı Afetler	5
2. DEPREM RİSKİ	6
2.1. Elazığ İli Afetselliği	7
2.2. Elazığ İli ve Deprem Tehlikeleri.....	8
2.2.1. Türkiye ve Dünyada Deprem Kaynaklı Gözlenen Afet İstatistikleri.....	10
2.3. Depreme Maruz Kalma	12
2.3.1. İnsan Maruziyeti.....	12
2.3.2. Çevresel Maruziyet	13
2.3.3. Sosyoekonomik Maruziyet	13
2.4. Deprem Kaynaklı İncinebilirlik	14
2.4.1. Fiziksel İncinebilirlik	14
2.4.2. Sosyal İncinebilirlik	16
2.5. Deprem ile Toplumsal Başa Çıkma Kapasiteleri	16
2.5.1. Deprem Algısı	18
2.5.2. Deprem Farkındalığı (Bilinci).....	19

2.5.3. Depremlerde Gözlemlenen Tutum ve Davranışlar	21
2.5.4. Deprem Hazırlık Planları	25
2.5.5. Deprem Riski İle İlişkili Eğitimler.....	26
2.5.6. Deprem Riski ile Afet Algısı, Afet Okuryazarlığı İlişkisi	29
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	31
3.1. Araştırmanın Türü.....	31
3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman.....	31
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	31
3.4. Araştırmanın Değişkenleri	32
3.5. Veri Toplama Araçları	33
3.5.1. Tanıtıcı Bilgi Formu.....	33
3.5.2. Afet Bilinci Algı Ölçeği.....	33
3.5.3. Afet Okuryazarlığı (AFOY) Ölçeği	34
3.6. Verilerin Toplanması	35
3.7. Verilerin Analizi	35
3.8. Araştırmanın Etik İlkeleri	35
4. BULGULAR.....	37
5. TARTIŞMA	55
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	72
KAYNAKÇA.....	73
EKLER.....	90
ETİK KURUL KARARI	98
ÖZGEÇMİŞ	99

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1. Türkiye’de yaşanan şiddetli bazı depremler ve etkileri (Edemen vd., 2023) ...	11
Tablo 2. Ölçeklerin cronbach alfa (α) değerleri	34
Tablo 3. Sosyodemografik veri analizi (n=394)	37
Tablo 4. Afet bilinci algı ölçeği sorularının frekans dağılımı.....	39
Tablo 5. Afet okuryazarlığı sorularının frekans dağılımı.....	41
Tablo 6. Ölçek ve alt boyutlarının ortalama ve standart sapma.....	42
Tablo 7. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile afet bilinci algı ve afet okuryazarlığı ölçek puanlarının karşılaştırılması (n=394).....	48
Tablo 8. Katılımcıların afet bilinci algı ölçeği, afet okuryazarlığı ölçeği puanları ve alt boyut puanları arasındaki korelasyon (n:394).....	52
Tablo 9. Afet Okuryazarlığı ile bağımsız değişkenler arasındaki linear regresyon ilişkisi	53

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Afet Türleri (URL-1, 2026)	3
Şekil 2. Afet riski oluşma süreci(T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Rehberi, 2026).....	7
Şekil 3. Türkiyede deprem tehlike haritası(T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Rehberi, 2026).....	11

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Tezde Kullanılan Anket Soruları.....	90
Ek 2. İngilizce, Almanca ve Fransızca Karşılıklar.....	95
Ek 3. Kurum İzni.....	96
Ek 4. Ölçek İzinleri	97

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AYAY	: Acil Yardım ve Afet Yönetimi
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
C	: Cilt
Ed. / ed.	: Editor
EM-DAT	: Emergency Events Database (Acil Durum Veritabanı)
N	: Kişi Sayısı
Erişim	: Erişim tarihi
p	: Anlamlılık Değeri
r	: Korelasyon katsayısı
SS	: Stanadart Sapma
S	: Sayı
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri, ve devamı

1. GİRİŞ

Afetler, insan ile çevre arasındaki dengeyi bozan ve günlük yaşamı ciddi biçimde kesintiye uğratan olaylardır (Varol ve Kırıkkaya, 2017). Afetin ne zaman ve nerede meydana geleceğinin önceden öngörülememesi, ülkelerin zarar azaltma, hazırlık ve müdahale süreçlerini kapsayan bütüncül ve sürdürülebilir afet politikaları geliştirmesini zorunlu kılmaktadır (Ş. Şahin ve Üçgül, 2019). Bu süreçte afet yönetimi, kaynakların etkili kullanımı ve stratejik planlama doğrultusunda yürütülmelidir; planlamanın yetersiz olduğu durumlarda afetlerin yol açtığı zararların artabileceği unutulmamalıdır (Özlüer, 2021).

Etkili afet yönetiminin temel bileşenlerinden biri, toplumun bilinç düzeyinin artırılmasıdır. Afet bilinci, bireylerin afet risklerini tanıyarak gerekli önlemler konusunda farkındalık geliştirmesini ve sorumluluk üstlenmesini sağlarken; afet okuryazarlığı, afetlere ilişkin bilgi düzeyinin artırılması yoluyla bu bilgilerin uygun davranışlara dönüşmesini ve alınması gereken tedbirlerin günlük yaşamda etkin biçimde uygulanmasını mümkün kılmaktadır (Santos-Reyes ve Gouzeva, 2020).

Afet bilinci ile afet okuryazarlığı arasındaki ilişki karşılıklı ve tamamlayıcı niteliktedir. Afet yönetiminde afet bilinci algısı ve afet okuryazarlığı afetzedelerin risk yönetimi açısından iki önemli alt unsurları arasındadır. Bilinçsiz toplum afetlere karşı savunmasız toplum anlamına gelmektedir. Afet deneyiminin bireylerde risk algısını ve öğrenme süreçlerini etkilemektedir. Afet okuryazarlığı düzeyi yüksek bireylerin afet bilincinin daha güçlü olduğu, bu durumun ise afetlere karşı hazırlık ve dirençlilik düzeyini artırdığı belirtilmektedir (Gülsoy vd., 2025; Kılınç İşleyen vd., 2025). Dolayısıyla afet risklerinin azaltılmasına yönelik politikaların etkili olabilmesi için bireylerin afet okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesi ve bu becerilerin afet bilinciyle desteklenmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı, Elâzığ ilinde yaşayan bireylerin afetlere yönelik hazırlık, farkındalık ve davranış geliştirme süreçleriyle şekillenen afet bilinci algıları ile afetlere ilişkin bilgi edinme, anlama, karar verme ve önlem alma becerilerini yansıtan afet okuryazarlığı düzeylerini incelemek; ayrıca bu iki değişken arasındaki ilişkiyi ve söz konusu düzeylerin sosyodemografik özelliklere (yaş, cinsiyet, eğitim vb.) göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemektir. Çalışma içeriğinde; afet bilinci, afet okuryazarlığı ve afet eğitiminin önemi ele alınarak açıklanmaktadır. Çalışmada elde edilen bulgular neticesinde; afet bilincinin artırılmasında afet okuryazarlığının güçlendirilmesinin ve topluma bu yönde afet öncesi, sırası ve

sonrasında doğru kararlar verebilmek adına teorik bilgilendirmeyle birlikte uygulamalı eğitimlerle doğru politika uygulanmasının gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

1.1. Yazın Özeti

1.1.1. Afet Kavramı

Afet, uluslararası düzeyde ani veya uzun süreçlerde gerçekleşen, insan ve doğa kaynaklı; insan yaşamını, sağlığını, mülkiyetini etkileyen ya da çevresi üzerinde ciddi ve geniş çaplı tehditler oluşturan; toplumun işleyişini önemli ölçüde aksatan durumlar olarak tanımlanır (Taşkiran ve Baykal, 2017). Bir afetın şiddeti ya da kapsamı, genellikle olay sonucunda ortaya çıkan can kaybı, yaralanma, maddi zararlar ile sosyal ve ekonomik büyüklüğüne göre değerlendirilir (C. Şahin, 1991).

1.2. Afet Tanımı

Doğal, teknolojik ya da insan kaynaklı herhangi bir olay, insanlara fiziksel, sosyal ve ekonomik zarar veriyor; faaliyetlerini ve sıradan yaşam düzenini bozan etkiler gösteriyorsa, bu durum “afet” olarak tanımlanır (Ergünay vd., 2009).

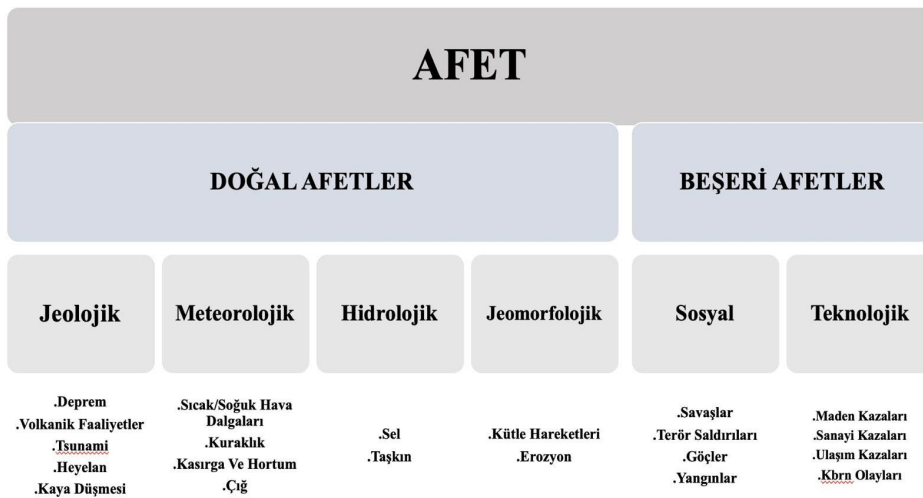
1.3. Afet Tarihçesi

Tarih boyunca insanlık, afetlerle sürekli karşı karşıya gelmiş; ancak bu durumlarla mücadelede çoğu zaman yetersiz kalmıştır. Geçmişten günümüze yapılan incelemeler, insanların afet anlarında kendilerini genellikle savunmasız ve çaresiz hissettiklerini ortaya koymaktadır. Eski dönemlerde ani ve durdurulamayan doğa olayları çoğunlukla dini inançlarla açıklanırken, günümüzde bilimsel yaklaşımlar sayesinde bu tür afetlerin önlenilebileceği ya da etkilerinin azaltılabileceği anlaşılmıştır. Modern çağda bile, doğa kaynaklı afetlerin bilimsel olarak öngörülebilmesine rağmen, yeterli önlemler alınamamakta ve toplumlar bu olayların yol açtığı ciddi sosyal, çevresel ve toplumsal zararlarla karşı karşıya kalmaya devam etmektedir (Raikes vd., 2021). Afetler, tarih boyunca insanlık yaşamının şekillenmesinde etkili olmuş olaylardır. Örneğin, M.Ö. 3000’li yıllarda Mezopotamya’da gerçekleşen büyük sel felaketleri, tarımla uğraşan toplulukların yerleşik hayata geçiş sürecini doğrudan etkilemiştir (Macklin ve Lewin, 2015). Benzer şekilde, Antik Roma’da meydana gelen depremler ve yangınlar, şehrin yeniden yapılandırılmasında önemli bir rol üstlenmiştir (Closs, 2013). 1755’teki Lizbon depremi, Avrupa’da afet kavramına dair düşünsel dönüşümün önünü açmış; bu olay, toplumsal düzen ve dini inançlar üzerinde ciddi sorgulamalara yol açmıştır (de Almeida,

2009) 1999'da Türkiye'nin İzmit kentinde gerçekleşen yıkıcı deprem, yaklaşık 17.000 insanın yaşamını yitirmesine ve yüz binlerce kişinin barınma ihtiyacından mahrum kalmasına yol açmıştır. Bu felaketin ardından, afet ve kriz yönetimi politikaları derinlemesine gözden geçirilmiş ve yeni stratejiler geliştirilmiştir (Balamir, 2002). Afet tarihi günümüzde sadece tarihsel olayların incelenmesiyle sınırlı olmayıp, bu olaylardan elde edilen derslerin değerlendirilmesini de kapsamaktadır. İklim değişikliği, kentleşme süreçleri ve teknolojik gelişmeler, afetlerin şiddetini hem arttırabilir hem de azaltabilir. Bunun yanı sıra, geçmiş afetlerle ilgili yapılan çalışmalar, gelecekteki olası afetlere karşı hazırlık ve direnç oluşturmak adına önemli bilgiler sağlamaktadır (Serter ve Gumusburun Ayalp, 2024).

1.4. Afet Türleri

Afet türlerinin algılanışı, toplumların gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Gelişmiş toplumlar bazı olayları afet olarak değerlendirirken, gelişmekte olan toplumlar aynı olayları afet olarak görmeyebilmektedir. Ayrıca, geçmişte afet olarak kabul edilmeyen bazı olayların zamanla afet kapsamında değerlendirilmeye başlandığı da gözlemlenmektedir. Bu durum, afetlerin sınıflandırılmasında farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Türkiye'de ise 7269 sayılı "Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun" kapsamında, afetler yalnızca doğal afetlerle sınırlı tutulmaktadır (URL-1, 2025). Avrupa-Atlantik Afet Müdahale Merkezi Yönergesi'nin ekinde, afet türleri doğal ve teknolojik olmak üzere iki temel kategoriye ayrılmaktadır (Ünür, 2021).

Şekil 1. Afet Türleri (URL-2, 2025).

1.4.1. Doğa Kaynaklı Afetler

Yeryüzünde meydana gelen doğa kaynaklı olayların insan yaşamı üzerinde maddi ve manevi zararlara yol açtığı durumlar olarak tanımlanmaktadır (URL-3, 2025). Doğa olaylarının, insan kaynaklı afetlere kıyasla daha sık meydana geldiği ve kontrol altına alınmalarının daha güç olduğu, istatistiksel verilerle ortaya konulmaktadır (Ünür, 2021). Doğal afetler; iklimik, jeolojik ve biyolojik olmak üzere üç temel kategori altında sınıflandırılmaktadır. İklimsel kökenli afetler arasında yıldırım, tipi, kasırga, hortum ve kuraklık gibi olaylar yer alırken; jeolojik afetler, yer kabuğundaki hareketlere bağlı olarak gelişen deprem, heyelan, tsunami ve volkanik patlamaları kapsamaktadır. Biyolojik afetler ise orman yangınları, böcek istilaları, hayvan hastalıkları ve COVID-19 gibi bulaşıcı hastalıkları içermektedir. Ayrıca literatürdeki bazı kaynaklarda, akarsu taşkınları, göl kirliliği ve baraj taşmaları gibi olaylar 'hidrografik afetler' başlığı altında ele alınmaktadır (Chaudhary ve Piracha, 2021). 20. yüzyıldan bu yana Türkiye'de meydana gelen deprem, sel, çığ, taşkın, fırtına, heyelan ve volkanik faaliyetler gibi doğa olayları sonucunda yaklaşık 88.000 kişi hayatını kaybetmiş, çok sayıda kişi ise yaralanmıştır. Bu afetler aynı zamanda yerleşim alanlarında büyük fiziksel hasara neden olmuştur. Tüm bu veriler göz önünde bulundurulduğunda, doğal afetlerin Türkiye açısından önemli bir sorun olduğu açıkça görülmektedir (Brauch, 2003). Doğal afetlerin yol açtığı maddi ve manevi kayıplar, afetlere yönelik alınan önlemlerin artırılması ve etkinleştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Türkiye'nin afet risklerini azaltabilmesi için mevcut tedbirleri geliştirmesi gerekmektedir. İnsan faaliyetlerinin (antropojenik etkilerin) de bazı doğal afetleri tetikleyebileceği unutulmamalıdır. Örneğin, söndürülmeden doğaya atılan sigara izmaritlerinin orman yangınlarına, yanlış yürütülen tarımsal uygulamaların ise kuraklığa yol açabildiği bilinmektedir. Afetlerin yıkıcı sonuçlarının, büyük ölçüde toplumun savunmasızlığıyla ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle, toplumun afet bilincinin artırılması ve afetlere karşı hazırlıklı hale getirilmesi, afetlerin etkilerini azaltmada kritik öneme sahiptir. Her yıl dünya genelinde yaklaşık 90.000 kişinin doğal afetler nedeniyle yaşamını yitirdiği ve yaklaşık 160 milyon kişinin bu olaylardan etkilendiği rapor edilmektedir. Ayrıca, küresel ısınmanın da afetlerin sıklığını ve şiddetini artıran önemli bir etken olduğuna dair bilimsel kanıtlar bulunmaktadır (Helzel, 2019; Prasad ve Francescutti, 2017; Van Aalst, 2006).

1.4.2. Teknolojik Kaynaklı Afetler

Teknolojik afetler, doğrudan insan faaliyetleri sonucunda meydana gelen olaylar olarak tanımlanmaktadır (Gökçekuş vd., 2018). Tıpkı doğa kaynaklı afetlerde olduğu gibi, bu tür olaylar da ciddi yaralanmalara, can kayıplarına, toplumsal düzenin bozulmasına ve çevresel tahribata yol açabilmektedir. Bazı kaynaklarda, hem doğal süreçlerin hem de insan etkisinin birlikte rol oynadığı yangın gibi olaylar "karma afetler" başlığı altında değerlendirilmektedir (Işık vd., 2012). Bu çerçevede, çevresel sorunlar tarafından tetiklenen ya da doğrudan insan ihmaliyle gerçekleşen olaylar, insan kaynaklı afetlerin önemli bir alt grubunu oluşturmaktadır. Yangınlar, kimyasal ve biyolojik savaşlar, maden kazaları, ulaşım kazaları, nükleer sızıntılar, insan eliyle yayılan hastalıklar, böcek istilaları, zorunlu göçler, terör saldırıları, açlık, susuzluk, kıtlık ve salgın hastalıklar; başlıca beşeri nedenlerle ortaya çıkan teknolojik afet örnekleri arasında yer almaktadır (Yazıcı ve Koca, 2012). Türkiye’de ise endüstriyel tesislerin deprem kuşaklarında konumlandırılması, kara ve demir yolu ulaşım ağlarının bu bölgelerden geçmesi, rafineri ve barajların uygun olmayan alanlara inşa edilmesi veya gerekli erken uyarı sistemlerinin kurulmaması gibi faktörler, teknolojik kaynaklı afet riskini artırmaktadır.

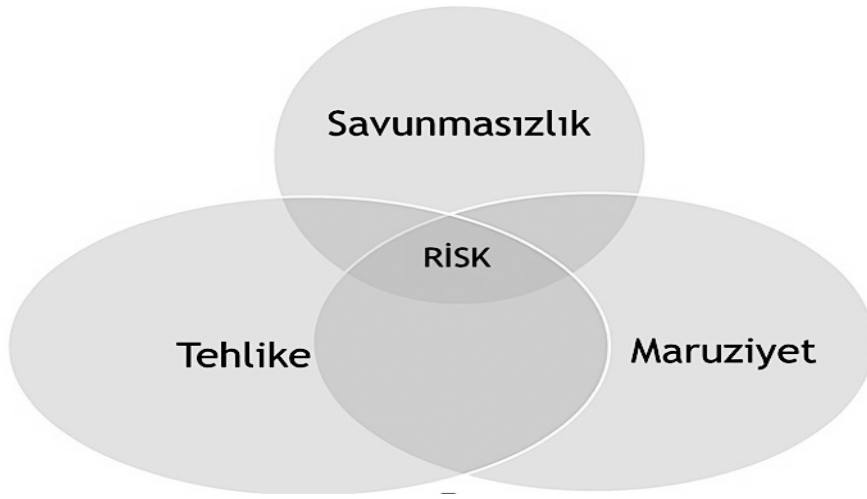
2. DEPREM RİSKİ

Depremler, doğa olayları olarak kabul edilmekte olup, tek başlarına afet değil, “tehlike” unsuru olarak değerlendirilmelidir (Gökçekuş vd., 2018). Yerleşim olmayan bir bölgede meydana gelen bir deprem can ve mal kaybına yol açmayacağı için afet sayılmaz. Bir olayın afet olarak kabul edilebilmesi için hem tehlikenin varlığı hem de bu tehlikeye maruz kalabilecek unsurların bulunması gerekir (Yazıcı ve Koca, 2012). Risk, deprem yönetimi çerçevesinde, bir tehlikenin gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkabilecek kayıplar olarak tanımlanır. Kentsel alanlarda nüfus, yapılar, kamu hizmetleri, altyapı sistemleri ve sosyo-ekonomik unsurlar "Risk Altındaki Elemanlar"ı oluşturur. Doğal afetlerde risk değerlendirmesine ilişkin resmi tanım ise 1979 yılında Birleşmiş Milletler Afet Yardım Koordinatörlüğü (UNDRO) tarafından düzenlenen bir toplantıda bilim insanları tarafından yapılmıştır. Buna göre; belirli bir coğrafi bölgede, belirli bir zaman aralığında ve belirli bir tehlike türüne bağlı olarak, tehlikenin ortalama tekrar periyodu temel alındığında ortaya çıkan beklenen kayıp düzeyi risk olarak tanımlanır (Gökçekuş vd., 2018). Deprem kaynaklı can kayıplarını belirli bir bölgede ve zaman diliminde tahmin edebilmek için şu unsurların dikkate alınması gerekir:

- 1- Bölgeye özgü deprem şiddeti ve tekrar aralığı,
- 2- O bölgedeki bina türlerinin oranları,
- 3- Her bir bina türünün hasar görebilirlik fonksiyonları,

4- Her bina tipi için farklı hasar düzeylerine karşılık gelen beklenen can kaybı değerlerinin bir araya getirilmesi. Risk; tehlike, kırılmalık (hasar görebilirlik) ve risk altındaki unsurların birleşiminden meydana gelir. Bu bileşenlerden herhangi birinde gerçekleşen bir değişiklik, risk seviyesini doğrudan etkileyebilir (Yazıcı ve Koca, 2012).

Risk yönetimi ise; riski tanımlama, analiz etme ve risk düzeyini belirleme aşamalarını içeren sistematik bir süreç olarak ifade edilir. Deprem riski, bir depremin belirli bir bölgede ya da belirli bir zaman diliminde meydana gelme olasılığının öngörülmesi olarak tanımlanır (Helzel, 2019; Prasad ve Francescutti, 2017; Van Aalst, 2006).

Şekil 2. Afet riski oluşma süreci (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Rehberi, 2026).

2.1. Elâzığ İli Afetselliği

Elâzığ ili, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde yer almakta olup toplam yüzölçümü 9.281 km²'dir. Bu alanın 8.455 km²'si kara, 826 km²'si ise baraj ve doğal göl alanlarından oluşmaktadır. İlin deniz seviyesinden ortalama yükseltisi 1.067 metredir. Coğrafi konumu itibarıyla Doğu Anadolu'yu batıya bağlayan ulaşım aksları üzerinde yer almakta ve bölgesel bir kavşak noktası özelliği göstermektedir. İl, doğuda Bingöl, kuzeyde Tunceli, batı ve güneybatıda Malatya, güneyde ise Diyarbakır illeri ile çevrilidir (IRAP, 2021).

Elâzığ ilinde başlıca doğal afet türleri deprem, heyelan, kaya düşmesi, su baskını ve çığ olaylarıdır. Heyelan olayları özellikle Sivrice, Palu ve Karakoçan ilçelerinde yoğun olarak gözlenmektedir. Kaya düşmesi afetleri ise Palu, Arıcak, Karakoçan ve Baskil ilçelerinde daha sık görülmektedir. Fırat Havzası içerisinde yer alan Palu, Karakoçan, Arıcak, Sivrice, Baskil ve Maden ilçelerinde ise su baskını riski öne çıkmaktadır. Bölge geneline kıyasla daha yumuşak topografik yapıya sahip olan Elâzığ'da yerleşim alanlarında genellikle küçük ölçekli çığlar meydana gelmekte, nadiren de olsa büyük ölçekli çığ olaylarına rastlanmaktadır. Ancak il genelinde en sık karşılaşılan afet türü deprem olup, bunu heyelan olayları izlemektedir. Bu tez çalışması araştırma deseninde hedeflenen örneklem Elâzığ ili'nde ikamet eden halk olması ve ilgili bölgede ağırlıklı deprem olaylarının diğer afet olaylarına kıyasla daha sık gözlenmesi nedeniyle deprem ile ilgili konu bir alt başlık olarak daha ayrıntılı bahsedilmiştir.

2.2. Elâzığ İli ve Deprem Tehlikeleri

Elâzığ ili, Doğu Anadolu Fay Sistemi üzerinde yer almakta olup bu nedenle yüksek sismik tehlike altında bulunmaktadır. Tarihsel ve aletsel dönem deprem kayıtları, Elâzığ ve yakın çevresinde çok sayıda yıkıcı depremin meydana geldiğini göstermektedir. Son yıllarda gerçekleşen başlıca depremler şu şekildedir: Mayıs 2003'te meydana gelen Mw 6,4 Bingöl depremi 177 kişinin hayatını kaybetmesine, yüzlerce kişinin yaralanmasına ve 700'den fazla binanın yıkılmasına neden olmuştur. Mart 2010'da gerçekleşen Mw 6,1 büyüklüğündeki Elâzığ-Kovancılar depreminde 42 kişi yaşamını yitirmiş, yaklaşık 100 kişi yaralanmış ve 300'e yakın bina yıkılmıştır. 24 Ocak 2020 tarihinde merkez üssü Sivrice ilçesi Çevrimtaş köyü olan Mw 6,8 büyüklüğündeki depremde Elâzığ ilinde 41 kişi hayatını kaybetmiştir. Bunu takiben 27 Aralık 2020 tarihinde Kavaktepe köyünde Mw 5,3 büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiş, 25 Haziran 2021 tarihinde ise Bingöl Kığı merkezli Mw 5,2 büyüklüğündeki deprem Elâzığ ilini de etkilemiştir. 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçelerinde gerçekleşen iki güçlü deprem (Mw 7,7 ve Mw 7,6) ve sonrasında oluşan geniş dağılımlı artçı sarsıntılar, 11 ilde kapsamlı hasara ve çok sayıda can kaybına yol açmıştır. Bu afetler Türkiye'de toplamda 50 bini aşkın ölüme ve yüz binlerce binanın ağır hasar görmesine neden olmuştur. Kahramanmaraş merkezli bu depremler Malatya, Diyarbakır, Gaziantep ve diğer çevre illerle birlikte Elâzığ ilinde de hissedilmiş ve çeşitli derecelerde yapısal hasar ile yaralanmalar gerçekleştirmiştir. Resmî verilere göre Elâzığ'da deprem sonrasında ölüm, yaralanma ve çeşitli düzeylerde bina hasarı meydana gelmiş; ağır hasarlı yapıların bir kısmı ise daha sonra yıkılmıştır. Bu durum Elâzığ'daki deprem riskinin ülke çapında genişleyen sismik etkinliğin bir uzantısı olduğunu göstermektedir (IRAP, 2021; Rafferty, 2024). Bu kadar kısa bir zaman dilimi içerisinde büyüklüğü 5'in üzerinde olan ve mekânsal olarak birbirine yakın bölgelerde gerçekleşen bu depremler, Doğu Anadolu Fay Zonu'nun yüksek derecede aktif olduğunu ve bölgenin önemli bir sismik risk altında bulunduğunu ortaya koymaktadır. Deprem tehlikesi, can ve mal kaybına yol açabilecek büyüklükteki bir depremin, belirli bir yerde ve zaman diliminde neden olacağı yer hareketinin belirlenmesi olarak tanımlanır. Aynı zamanda, deprem sonucu ortaya çıkabilecek hasar, can ve mal kaybı olasılığı anlamına gelen deprem riski kavramının da temel unsurlarındandır. Gelecekteki depremlerin zamanı, yeri ve büyüklüğü kesin olarak bilinemediğinden, deprem tehlikesi değerlendirmelerinde olasılıklara dayalı yöntemler karar alma süreçlerinde önemlidir (Helzel, 2019; Prasad ve Francescutti, 2017; Van Aalst, 2006). Şehirlerde deprem tehlikesini belirlemek için deterministik (kesin

senaryoya dayalı) ya da olasılıksal (ihtimallere dayalı) yöntemler kullanılır. Eğer senaryo depremleri mantıklı ve bilimsel temellere oturtulursa, her iki yöntem de benzer sonuçlar verebilir. Genelde, ihtimal hesaplarına dayalı deprem tehlikesi belirlemelerinde kullanılan kuramsal modeller; jeolojik ve sismolojik verilere dayanarak olası deprem kaynaklarının belirlenmesi, deprem büyüklüklerinin olasılık dağılımının belirlenmesi, olasılığa dayalı süreçlerin modellenmesi, yer hareketi azalım ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik adımları barındırır (Prasad, Francescutti, 2017).

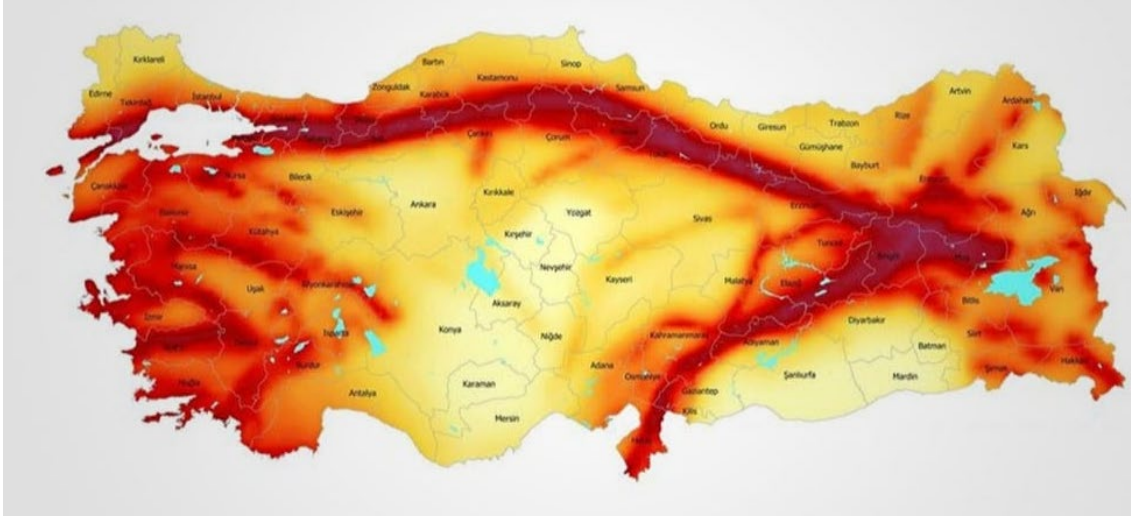
Öngörülebilir deprem tehlikesi, zaman faktörü dikkate alınmaksızın, bir bölgede oluşabilecek en büyük depremin neden olacağı yer hareketi düzeyi olarak tanımlanır. Belirli bir yerleşim alanı için en yüksek öngörülebilir deprem tehlikesi, bu alanı etkileyebilecek deprem kaynaklarında gerçekleşebileceği varsayılan en büyük depremin, o noktada oluşturacağı en yüksek yer hareketi ile ifade edilir. (Prasad ve Francescutti, 2017). Türkiye'de daha önce hazırlanan deprem tehlike haritaları, geçmişte meydana gelen depremlere ait maksimum şiddet dağılımları esas alınarak oluşturulmuştur. Bu haritalarda, deprem tehlikesi; belirli bir bölgede hissedilmesi muhtemel en büyük yer hareketi şiddeti olarak, zamandan bağımsız biçimde sunulmuştur. Ancak yeni deprem tehlike haritasında, bu yaklaşım değiştirilmiş ve tehlike, 50 yıl içinde %90 olasılıkla aşılmayacak yatay yer ivmesi (PGA) değerleri üzerinden tanımlanmıştır. Haritalama yöntemindeki bu köklü değişiklik, ülke genelindeki deprem tehlikesi sınıflandırmalarında da önemli revizyonlara neden olmuştur. Önceki haritalarda yer alan “tehlikesiz bölge” kavramı, uygulamada yanlış yorumlara yol açtığından yeni haritadan çıkarılmış; bunun yerine ülke genelinde deprem tehlikesi açısından beş bölge tanımlanmıştır. Bilindiği üzere, deprem tehlike haritaları ve bu haritalara bağlı olarak geliştirilen deprem yönetmelikleri, yapı güvenliği açısından birbirini tamamlayan temel dokümanlardır. Bu iki belgeden birinin eksikliği, diğerinin uygulanabilirliğini büyük ölçüde sınırlamaktadır (Çavuş ve Akyol, 2015). Yapılan araştırmalar, Türkiye'nin toplam yüzölçümünün yaklaşık %96'sının birinci ile dördüncü derece arasındaki deprem bölgeleri içerisinde yer aldığını ve ülke nüfusunun %98'inin bu riskli bölgelerde yaşadığını ortaya koymaktadır. Nüfus artışına paralel olarak, deprem tehlikesi altında bulunan bireylerin sayısı da her geçen yıl artmaktadır (Çavuş ve Akyol, 2015; C. Şahin, 2002). Depremler sonrası ortaya çıkan etkiler hem doğrudan hem de dolaylı olmak üzere çeşitli sonuçlara yol açabilir (Kutunis, 2006; Van Wassenhove, 2006). Doğrudan etkiler arasında yapıların yıkılması ve zeminde meydana gelen doğal değişimler yer alırken; dolaylı etkiler, atık birikimi, çevresel kirlenme, ciddi ekonomik kayıplar, altyapı ve sanayi tesislerinin zarar görmesiyle oluşan etkiler ve sağlık hizmetlerinin

aksamasına neden olan hastane ve sağlık yapılarındaki hasarları kapsamaktadır. Bu nedenle, deprem sonrası toplumun hızla toparlanabilmesi ve etkilenen bireylerin ihtiyaçlarına zamanında ve etkili şekilde cevap verilebilmesi için güçlü müdahale planları ve koordineli bir afet yönetim sistemi büyük önem taşımaktadır (Altun, 2018; Kutanis, 2006; Van Wassenhove, 2006).

2.2.1. Türkiye ve Dünyada Deprem Kaynaklı Gözlenen Afet İstatistikleri

Dünya genelinde depremler, üç ana sismik kuşak üzerinde yoğunlaşmaktadır. En sık ve en şiddetli depremler, Alaska'dan Şili'ye, Kamçatka Yarımadası'ndan Yeni Zelanda'ya kadar uzanan Pasifik Ateş Çemberi adı verilen bölgede meydana gelmektedir. İkinci büyük deprem kuşağı ise, İspanya'dan başlayarak doğu yönünde Çin ve Japonya'ya kadar uzanan Alp-Himalaya kuşağıdır. Üçüncü ana kuşak ise, Atlas Okyanusu Sırtları olarak bilinen ve İzlanda ile Asor Adaları gibi ada yaylarını kapsayan bölgedir. Dünya üzerinde her yıl yaklaşık bir milyon deprem gerçekleştiği tahmin edilmekte olup, bunların yalnızca %5'i insanlar tarafından hissedilmektedir (Nola, 2018) Türkiye, Alp-Himalaya deprem kuşağı üzerinde yer almakta olup, jeolojik olarak 3. ve 4. zamanlarda oluşmuş ve yüksek deprem riski taşıyan bir ülkedir. Anadolu topraklarında tarih öncesi dönemlerden günümüze kadar pek çok yıkıcı deprem yaşanmıştır (Altun, 2018). 1900'lü yılların başından bu yana Türkiye'de 200'ün üzerinde büyük çaplı deprem meydana gelmiş ve bu depremler sonucunda yaklaşık 86 bin kişi yaşamını yitirmiştir (C. Şahin, 2002).

2020 ve 2023 yıllarında yaşanan depremlerdeki can kayıplarının da eklenmesiyle, bu sayı ne yazık ki 150 bini aşmıştır. Yerkabuğunu oluşturan levhaların hareketleri sonucunda ortaya çıkan gerilme ve sıkışma süreçleri, bazı bölgelerde yüzyıllar boyunca enerji birikimine yol açmakta ve bu da depremlerin temel nedenini oluşturmaktadır. Bu birikmiş enerjiler, zaman zaman açığa çıkarak depremlere neden olur. Yer kabuğundaki bu tür hareketliliğin yoğun olduğu alanlara fay hattı adı verilir. Eğer bir fay, tarihsel dönemlerde deprem üretmişse, bu tür faylar diri fay ya da aktif fay olarak tanımlanır. Maden Tetkik ve Arama (MTA) Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan Türkiye Diri Fay Haritasına göre, ülkemizde 5.5 ve üzeri büyüklükte deprem oluşturma potansiyeline sahip 485 diri fay bulunmaktadır (Altun, 2018; Koç ve Thielen, 2016; Nola, 2018; C. Şahin, 2002).

Şekil 3. Türkiyede deprem tehlike haritası (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Rehberi, 2026).

Türkiye’de üç ana fay hattı bulunmaktadır: Kuzey Anadolu Fay Hattı, Doğu Anadolu Fay Hattı ve Batı Anadolu Fay Hattı’dır. Deprem kuşakları haritasında, kırmızı renkle gösterilen bölgeler birinci derece deprem bölgesi, turuncu renkle işaretlenen alanlar ikinci derece deprem bölgesi, sarı renkteki iller ise üçüncü derece deprem bölgesi olarak sınıflandırılmıştır (Şekil 3). Cumhuriyet dönemi boyunca Türkiye’de yaşanmış önemli ve şiddetli depremler ile bunların sonuçları Tablo 1’de sunulmuştur (Koç ve Thieken, 2016; URL-4, 2025).

Tablo 1. Türkiye’de yaşanan şiddetli bazı depremler ve etkileri (Edemen vd., 2023)

İl	Tarih	Depremin Şiddeti	Kayıp (Kişi)
Hakkari	6 Mayıs 1930	7.2	2514
Erzincan	26 Aralık 1939	7.9	32962
Niksar/Erbaa	20 Aralık 1942	7.0	6300
Tosya/Ladik	26 Aralık 1943	7.2	2824
Bolu/Gerede	1 Şubat 1944	7.2	3959
Varto/Hınıs	31 Mayıs 1946	5.9	839
Varto	19 Ağustos 1966	6.9	2394
Gediz	28 Mart 1970	7.2	1086
Lice	6 Eylül 1975	6.9	1385
Çaldıran/Muradiye	24 Aralık 1976	7.2	3840
Erzurum/Kars	30 Kasım 1983	6.8	1155
Erzincan	13 Mart 1992	6.8	653
Dinar	1 Kasım 1995	5.9	94
Ceyhan	27 Haziran 1998	6.3	84
Kocaeli	17 Ağustos 1999	7.4	17127
Bolu-Düzce	12 Kasım 1999	7.2	850
Çankırı	6 Haziran 2000	6.1	2
Afyon	15 Aralık 2000	5.8	6
Tunceli	27 Ocak 2003	6.2	1
Bingöl	1 Mayıs 2003	6.4	176

Tablo 1. (Devamı)

İl	Tarih	Depremin Şiddeti	Kayıp (Kişi)
Erzurum	25 Mart 2004	5.1	9
Ağrı	2 Temmuz 2004	5.1	18
Hakkari	25 Ocak 2005	5.5	2
Elazığ	8 Mart 2010	6.0	51
Kütahya	19 Mayıs 2011	5.9	2
Van	23 Ekim/9 Kasım 2011	7.2/5.6	601
Elazığ	24 Ocak 2020	6.8	41
İzmir	30 Ekim 2020	6.6	116
6 Şubat Depremleri	2023	7.7/7.6	+53000

2.3. Depreme Maruz Kalma

Maruziyet, bir tehlikenin etkisi altında kalan mülk ve altyapı stokunu ifade eder ve sosyo-ekonomik faktörleri de içerebilir. Afetten etkilenecek insan sayısı veya maddi kayıpların karşılanması için gereken maliyet, maruziyet olarak adlandırılır (Aydın, 2023; Fırat, 2022).

Afetler gerçekleştiğinde çevreyi, ekonomiyi ve sosyal yaşamı derinden etkiler; ülkenin kalkınma sürecine önemli zararlar verir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, afetlerin yol açtığı zararlar zamanla daha büyük hasarlara dönüşebilir. Bu yüzden, afet öncesinde alınan tedbirler, erken uyarı sistemleri ve planlamalar, zararların azaltılmasında hayati öneme sahiptir. Doğal afetler önlenemez, ancak felaket haline gelmeleri engellenebilir.

Afetlerin en ciddi sonuçları can kaybı ve yaralanmalardır. Ayrıca ekonomik, çevresel, psikolojik ve sosyal açılardan birçok olumsuz etkisi vardır. Ancak afetler, daha sağlam ve güvenli yapılar inşa etmek için uzun vadeli iyileştirme ve yeniden yapılandırma fırsatları da sunar (Aydın, 2023; Fırat, 2022; İkizer ve Gül, 2017).

2.3.1. İnsan Maruziyeti

İnsanlar doğaları gereği kendilerini güvende hissetmeye ihtiyaç duyarlar; bu yüzden yaşadıkları çevrenin güvenli olduğuna inanmak isterler. Ancak ani gelişen afetler, bu güven duygusunu ciddi şekilde sarsar. Afet sonrası verilen tepkiler kişiden kişiye farklılık gösterir ve her birey yaşadığı olaydan etkilenir (Massazza vd., 2021). Karancı, afet sonrası tepkileri dört aşamada incelemiştir. Genellikle ilk tepkiler, hızlı kalp atışı, adrenalin salgılanması ve fizyolojik uyarılma gibi stresle mücadeleyi destekleyen reaksiyonlardır. Türkiye’de sıkça karşılaşılan afet türlerinden biri olan depremler sonrasında, depremezelerde rutin yaşamın bozulmasına bağlı sinirlilik ve

artçı sarsıntılarının etkisiyle kaygı bozuklukları görülebilmektedir (Prati vd., 2012; E. Tanaka vd., 2019).

2.3.2. Çevresel Maruziyet

Deprem, sel, tsunami gibi doğal afetler çevrenin yapısında önemli değişikliklere yol açar. İnsanların doğrudan etkilenmesinin yanı sıra, tarım alanları zarar görmekte; konutlar, altyapı ve ulaşım gibi yaşamın temel unsurları da hasar görmektedir. Afetler çevresel tahribata sebep olurken, çevrenin bozulması da yeni afetlerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Cooke vd., 2022).

Türkiye gibi deprem kuşağında bulunan ülkelerde, deprem sonrası yıkılan yapılar çevreye yoğun miktarda emisyon yaymakta, altyapı sistemlerinin zarar görmesi ise atık problemlerini artırmaktadır. Nehir yataklarının veya yeraltı su yollarının değişmesi, su kaynaklarına erişimi engellerken, oluşan atık sorunları bulaşıcı hastalıklar ve zararlı maddelerin yayılmasına neden olmaktadır. Deprem sırasında kimyasal tesisler ve termik santraller gibi kritik yapıların zarar görmesi, çevre üzerinde uzun yıllar sürecek olumsuz etkiler yaratmaktadır (Cooke vd., 2022; Walz vd., 2021).

2.3.3. Sosyoekonomik Maruziyet

Doğal afetler, ekonomiyi hem doğrudan hem de dolaylı yollarla etkiler. Ayrıca, afetlerin salgın hastalıklar, enflasyon, bütçe açıkları ve dış ticaret kayıpları gibi ikincil etkileri de bulunmaktadır (Sahay vd., 2016). Bir afet gerçekleştiğinde, üretim için gerekli sermayeler zarar görür ve tedarik zincirlerinde aksaklıklar yaşanır; bu durum üretimin azalmasına ve tüketiciler için beklenmedik sorunların ortaya çıkmasına neden olur. Mevcut yapıların yıkılması veya hasar görmesi, konut gelirlerinde düşüşe, artan göç oranlarına ve başlangıçta düşük olan konut fiyatlarının ya da kiralara, zamanla konut sıkıntısı nedeniyle yükselmesine yol açabilir. Bu nedenle, afetlerin üretimi azalttığı, azalan üretimin çalışanların maaşlarına yansıdığı ve düşük ücretlerin dış göçü tetiklediği söylenebilir (Sahay vd., 2016).

Doğal afetlerin yaşandığı durumlarda, sağlık hizmetleri, beslenme ve barınma ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kamu bütçesinden ek harcamalar yapılmaktadır. Yıkılan binalar, zarar gören altyapı ve yolların onarımı ve yeniden inşası için devletin yüksek miktarda kamu harcaması yapması gerekmektedir. Bu süreçte devletin harcamaları artarken, gelirlerinde azalma görülür. Afetin uzun süre etkili olması halinde gelir gider dengesizliği oluşur ve bu durum bütçe açıklarına yol açarak ekonomide ciddi bozulmalara neden olur.

Türkiye, deprem kuşağı üzerinde yer almaktadır. Deprem meydana geldiğinde konutlar, tesisler, yollar, altyapı ve tarihi eserler gibi birçok yapı zarar görmektedir. Bu hasarlar, barınma ihtiyacının artmasına, yollar ile altyapının zarar görmesi nedeniyle ulaşımın aksamasına ve tesislerin zarar görmesi sonucu üretimin durmasına neden olarak ciddi ekonomik kayıplara yol açar (Özceylan ve Coşkun, 2012; Sahay vd., 2016).

2.4. Deprem Kaynaklı İncinebilirlik

Afetler, bir topluluk ya da toplumun normal işleyişini bozabilen, sosyal koşullar ile tehlikeli fiziksel olayların etkileşimi sonucu ortaya çıkan zararlı olaylardır. İncinebilirlik, afetlerin insan boyutunu ifade eder ve insanların yaşamlarını, çevrelerini şekillendiren ekonomik, sosyal, kültürel, kurumsal ve dinamik birçok yönü olan karmaşık bir kavramdır (Wisner ve Wisner, 2004). Kentsel alanlar, yüksek nüfus yoğunluğu, gelişmiş altyapısı, varlıkları ve ekonomik faaliyetleri nedeniyle daha hassas durumdayken; kırsal bölgeler ise nüfus göçleri, topluluk yapılarının bozulması, düşük kamu yatırımları ve yapı ile yaşam standartlarının doğal kaynaklara olan bağımlılığı nedeniyle daha kırılgan bir yapıya sahiptir (Çakmak vd., 2018; Wisner ve Wisner, 2004).

2.4.1. Fiziksel İncinebilirlik

Afetler ile cinsiyet rolleri arasındaki ilişki, doğrudan gelen fizyolojik farklılıklardan çok, toplum tarafından inşa edilen cinsiyet normları çerçevesinde önem kazanmaktadır. Kadınlar ve erkekler, taşıdıkları farklı sosyal görevler sebebiyle afetlerden değişik biçimde etkilenirler. Afet anında kadınların fiziksel güç ve özelliklerinin erkeklere kıyasla daha sınırlı olması ve bu özelliklerin geliştirilmesinde kültürel engellerin bulunması, kadınların daha uzun yaşama olasılığını düşürmektedir. Ayrıca, kültürel bağlamda tercih edilen kıyafetler, afet anında eylem kabiliyetlerini kısıtlayarak dezavantaj yaratabilmektedir. Bu faktörler, kadınların afetlere karşı daha hassas olmalarında doğrudan rol oynar (Çokyeter vd., 2023; Değirmenci, 2021).

Sağlık alanındaki ilerlemelerle birlikte dünya genelinde yaşlı nüfus artmakta ve bu artışın devam etmesi beklenmektedir. Yaşlılar, afetler sırasında ve sonrasında kurulan geçici barınaklardan en çok olumsuz etkilenen gruplardan biridir. 2002 Madrid Uluslararası Eylem Planı'nda belirtildiği üzere, yaşlılar, aile ve yakınlarından uzak kalmaları ile beslenme ve barınma olanaklarının sınırlılığı nedeniyle doğal afetler ve diğer acil durumlarda daha savunmasızdır (Çakır ve Atalay, 2020). Her ne kadar tüm yaşlılar afetlere diğer gruplardan daha kırılgan olmasa da, evlerini terk etmekte isteksiz olabilirler ve tahliye ile barınma süreçlerinde genellikle yardıma ihtiyaç duyarlar. Afet

esnasında ve sonrasında yaşam koşullarının kötüleşmesi ile düzenli sağlık hizmetlerine erişimin zorlaşması, yaşlıların kronik sağlık problemlerini daha da kötüleştirebilir. Bu nedenlerle, afet öncesi ve sırasında yaşlıların hareket etme yetenekleri azalır(Şevik, 2023).

Afetlerin çocuklar üzerindeki etkileri de büyüktür; dünya genelinde her sene milyonlarca çocuk, afetlerin doğrudan ya da dolaylı etkilerine maruz kalmaktadır. Bilhassa beş yaş altı çocuklar, afetlere karşı en kırılgan kategoriyi oluşturur. Çocukların bilişsel gelişim seviyelerine bağlı olarak tehlikeyi algılama kapasiteleri değiştiğinden, tehlikeye maruz kalma şekilleri farklılık gösterir. Ev ve çevrede fazla zaman geçirmeleri, onları deprem gibi ani gelişen tehlikelere karşı daha büyük risk altında bırakmaktadır. Afetler sırasında çocukların yaralanma, kaybolma ve sağlık hizmetlerine ulaşamama gibi riskleri daha yüksektir(Arıca ve Kağnıcı, 2025). Ailelerinden ayrı kalmaları nedeniyle pek çok tehlikeye karşı kar şıya kalabilirler ve gelişimleri olumsuz etkilenebilir. Afet sonrası yapılan müdahalelerde genellikle çocukların su, yiyecek, giysi, barınma ve sağlık gibi temel fiziksel ihtiyaçları önceliklendirilmektedir; ancak psikolojik travmalarla başa çıkmaları için gereken destek, istismar ve zararlardan korunma ile eğitim ihtiyaçları yeterince dikkate alınmayabilir veya bu alanlardaki çalışmalar yetersiz kalabilir(Arıca ve Kağnıcı, 2025; Çakmak vd., 2018).

Aynı bölgede yaşayan insanlar arasında etnik kökene bağlı olarak afet riskini algılama biçimlerinde farklılıklar gözlemlenmiştir. Bazı etnik grupların kadercilik anlayışıyla afetleri değerlendirdiği ve müdahale edilemeyeceğini düşündükleri, bunun sonucunda da afetlerin bu toplumlarda daha ağır sonuçlar doğurduğu belirlenmiştir. Etnik köken, ırk, sosyal sınıf ve ötekileştirme (örneğin komşularının göçmenler veya mülteciler gibi farklı gruplar olarak görülmesi) gibi faktörler, genel olarak incinebilirlik düzeyinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır(Çakmak vd., 2018).

Afetlerin temel nedeni yerkürenin doğal hareketleri değil, o bölgede yaşayan insanların yaşadıkları çevreye uyum kapasitesi ve insanların yarattığı sosyal eşitsizliklerden kaynaklanan incinebilirliklerdir. Bu nedenle, hem afet öncesinde risk azaltma çalışmaları hem de afet sonrasında müdahale, rehabilitasyon ve yeniden yapılanma süreçlerinde sosyoekonomik eşitsizliklerin ve incinebilirliklerin dikkate alınması önem arz etmektedir (Çakmak vd., 2018; Danış, 2024).

2.4.2. Sosyal İncinebilirlik

Sosyal incinebilirlik ve maruz kalma, afet riskinin temel belirleyicilerindendir ve hafif fiziksel olaylar ile kronik tehlikelerin nasıl büyük etkiler ve afetlere dönüşebileceğini açıklamaya yardımcı olur (Yakut, 2002). Afetleri incinebilirlik perspektifinden değerlendirdiğimizde, bu farklılıkların, afete maruz kalan birey veya toplumun incinebilirlik düzeyiyle bağlantılı olduğu görülür; biyolojik, sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel özellikler ile koşullar, hasar görme olasılığını belirler. Sadece afetzedeler açısından değil, afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde göç eden kişiler, genellikle yerel afetzedeler tarafından olumsuz karşılanmakta ve dışlanmaktadır; bu durum ise yeniden yapılanma ve iyileşme dönemindeki planlama ve politikalarda dikkate alınmalıdır (Ozbilgin vd., 2023; Özdemir ve Engin, 2024).

2.5. Deprem ile Toplumsal Başa Çıkma Kapasiteleri

Afete hazırlık ve müdahale süreçleri oldukça karmaşık olup, bu kapsamda politika geliştirme en uygun ve uygulanabilir çözüm olarak görülmektedir (Atkinson ve Curnin, 2020). Deprem gibi afetlerde yönetim, hızlı, koordineli ve kapsamlı bir çaba gerektirir. Bilimsel verilere dayanan planlama, hazırlık, halkın bilinçlendirilmesi ve sağlam bir iletişim altyapısı, depremle mücadelede önemli rol oynar. Afet yönetiminin tüm aşamalarında, kalkınma odaklı afet azaltma önlemleri; kurtarma, rehabilitasyon, destek ve savunma süreçlerinde bilinçli şekilde kullanılmalıdır (O'Brien vd., 2012). Dünyanın çeşitli bölgelerindeki ülkeler, artan felaketlere karşı savunma mekanizmaları geliştirmeye çalışmaktadır. Ancak, felaketlerde yaşanan can kayıpları ve mal kayıplarının geçmiş yıllara kıyasla artması, mevcut hazırlıkların halen yetersiz olduğunu göstermektedir (Van Wassenhove, 2006). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde afet hazırlığına yeterli öncelik verilmemektedir. İnsani lojistik, bu tür felaketlerle mücadelede etkili bir yöntemdir. Afet yardımının maliyetlerinin %80'i lojistik faaliyetlere aittir ve insani yardım operasyonlarında kritik bir rol oynar (Sahay vd., 2016). Örneğin, doğal afetlere sıkça maruz kalan ülkelere Japonya, tehlike oranı yüksek olmasına rağmen devletin sıkı uyguladığı deprem yönetmeliğine uygun bina inşası, erken uyarı sistemleri ve tsunami su tahliye tünelleri gibi önlemler sayesinde afetlerle başa çıkma kapasitesine sahiptir. Bu nedenle, coğrafi konum ve yapısal özellikler nedeniyle afet riski yüksek olan ülkelere benzer politikaların uygulanması önerilebilir (Farhanrika vd., 2023). Doğal afetler ve bunların sonucunda yaşanan süreçler, karşı karşıya kalan tüm birey ve toplulukları olumsuz etkilerken, özellikle savunmasız (kırılgan) gruplar (engelliler, çocuklar ve yaşlılar gibi) yerinden edilme,

kaybolma, zarar görme, soyutlanma ve etiketlenme gibi oldukça vahim travmalarla karşılaşmaktadırlar (Alexander, 2012). Bu grupların bir tehlikeyi önceden fark etme, üstesinden gelme, karşı koyma ve riskten uzaklaşma gücü ötekilere kıyasla ekstra düşük olduğundan dezavantajlı konumda kalmaktadırlar. Sahip oldukları mevcut dayanıklılık kapasitesi, yaşadıkları afetin türü ve büyüklüğüne bağlı olarak değişse de, kriz ve afet anında zaten dezavantajlı durumda olan bu bireyler, karmaşık ve elverişsiz koşulların etkisiyle daha da zayıflamakta ve olumsuz sonuçlara karşı daha hassas hale gelmektedirler (Ye ve Aldrich, 2021). Depremde zarar gören öteki topluluk ise, yaşadıkları kayıpların türü ve büyüklüğüne bağlı olarak, işlevselliklerinde bozulmalar ve yeni normale uyum sağlamada zorluklar yaşayan; güçlü yas, panik, korku, kayıp ve üzüntü duyguları içinde bulunan bireylerdir. Bu durumdaki kişilerde öfke, sinirlilik ve suçluluk gibi duygulara eşlik eden olumsuz bilişsel değerlendirmeler, bireyin yaşamını giderek anlamsız ve boş hissetmesine yol açabilir. Daha az etkilenmiş bazı bireyler ise, yaşadıkları çökkünlükle birlikte, zihinlerinde "neden ben değil de başkaları?" gibi olumsuz düşüncelerin baskısı altında kalarak işlevselliklerini çeşitli derecelerde yitirebilirler (Adams vd., 2011). Tüm bu olumsuz koşullar ve yaşanan zor deneyimlere rağmen, deprem gibi doğal afetlerden sağ kurtulan bireylerin büyük bir kısmı, deprem anında veya hemen sonrasında ruh sağlıklarında bozulma belirtileri ve şikayetler yaşasa da kalıcı zihinsel bozukluklar veya kalıcı ruhsal hastalıklar geliştirmeden bu süreci atlattığı başarılıdır. Bu dönemde sağlıklı sosyal ilişkilerin sürdürülmesi hem bireyler hem de toplum açısından iyileştirici bir etkiye sahiptir. İzolasyondan kaçınmak ve sosyal desteği artırmak; yaşanan travma ve kayıplar üzerine konuşmak, dayanıklılık kazanmak için önemli bir etkidir. Ayrıca, deprem sonrası dönemde düzenli beslenmek, uyumak ve egzersiz yapmak gibi kişisel bakım aktivitelerine zaman ayırabilmek, zor zamanlarda hem zihinsel hem de fiziksel sağlığı korumada önemli bir koruyucu faktör olarak kabul edilmektedir. Ani stres ve kaygı anlarında derin nefes egzersizleri yapmak, günlük tutmak, yürüyüşe çıkmak ayrıca duygu geçişleri hakkında çevredeki kişilerle iletişimde olmak, zihinsel sağlığı destekleyen önemli uygulamalardır (Şevik, 2023).

Depremin nerede gerçekleşeceği tahmin edilebilse de ne zaman olacağını önceden kestirmek mümkün değildir. Ancak, insanlar deprem zararlarını azaltmak için çeşitli önlemler alabilirler. Bu önlemler arasında en önemlisi, düzenli deprem eğitimidir (Karakuş, 2013). Öcal (2005), tarafından belirtildiği gibi, deprem eğitimi; depremin oluştuğu yerin yapısal özellikleri, depremle ilgili temel bilgiler, deprem sırasında ve sonrasında oluşabilecek zararlar ile bu zararlardan korunma yöntemlerini içeren öğretim sürecidir (Öcal, 2005). Deprem eğitimi, okul öncesi dönemden başlayarak ömür boyu

sürmesi elzem olan süreçtir (Karakuş, 2013). Depremler, günümüz teknolojisi ile önceden tam olarak tahmin edilemeyen doğal afetler olduğundan, meydana geldikleri bölgelerde farklı boyut ve şiddetlerde hasarlara yol açmaktadır. Okullar, toplum genelinde deprem eğitiminin en etkili şekilde verilebileceği yerlerdir. Etkili afet ve deprem eğitimi sayesinde, depremlerin yol açtığı zararlar önlenebilir veya azaltılabilir (F. Aydın, 2010). Deprem konusunda bilinçli ve eğitilmiş bireyler, depremden daha az zarar görürken, eğitim almayanların depremden daha fazla etkilendiği de bir gerçektir (Demirkaya, 2007). Hurnen ve McClure (1997) ise, deprem bilgisi yüksek bireylerin zarar azaltma çalışmalarına daha aktif katıldığını belirtmiştir (Hurnen ve McClure, 1997). Bu doğrultuda, bireylerin deprem bilgisi arttıkça, depremlerden etkilenme oranının ve doğanın yıkıcı etkilerinin azaldığı söylenebilir (Öcal, 2007).

2.5.1. Deprem Algısı

Deprem, kesinlikle doğal bir olaydır. Ancak her doğal olayın toplumsal algısı, zaman, mekân ve kültürel bağlamlara göre değişiklik gösterir. Bu nedenle, herhangi bir doğal olayın kabulü, ona atfedilen anlam ve geliştirilen korunma stratejileri de farklılık arz eder. Türkiye'nin, deprem kuşakları üzerinde yer alan bir coğrafyada bulunması bilinmektedir. Tarih boyunca ülkemizde birçok yıkıcı deprem yaşanmış; bu depremler can ve mal kayıplarına neden olmuş, mevcut sosyal düzeni sarsmış ve toplumda korku ortamı ile psiko-sosyal sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Doğal bir afet olan depremin ne zaman gerçekleşeceğini tahmin edilememesi ve fiziksel yapıda yol açtığı yıkımlar, ortak ve yeni bir toplumsal bilinç oluşmasını zorunlu kılmıştır. Toplumun gelişmişlik ve bilinç seviyesine bağlı olarak ortaya konan çalışmalar sayesinde, deprem nedeniyle oluşan zararlar belirli ölçüde kontrol altına alınabilmektedir. Depremler genellikle fiziki bir olgu olarak ele alınsa da, sosyolojik açıdan yarattığı sorunlar, teknik boyutlarının ötesinde; sadece mühendislik alanıyla sınırlı kalmayan, birçok sosyal disiplinin ve yeni araştırmaların gerekliliğini ortaya koyan bir konudur. Başka bir deyişle, depremi yalnızca fiziksel bir olay olarak görmek yerine, mekânsal ve toplumsal ilişkiler bağlamında değerlendirmek zorunludur. Toplumsal çevre ile fiziksel çevre arasındaki etkileşimler ve maddi varlıkların tüketimi arasındaki karşılıklı bağımlılık, bu yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. Türkiye'nin deprem kuşağında yer aldığı ve her an yeni bir depremin meydana gelebileceği gerçeği göz önüne alındığında, deprem gerçeğiyle yaşamayı öğrenmek ve buna yönelik projeler geliştirmek kaçınılmazdır (Kolukırmak ve Tuna, 2009).

2.5.2. Deprem Farkındalığı (Bilinci)

Bilinç, sözlük anlamıyla kişinin kendini ve etrafını tanıma kabiliyeti, yani şuurdur (TDK, 2014). Bilinçli olmak, bireylerin bulunduğu çevrede yaşamlarını en güvenli ve en etkili şekilde sürdürebilmeleri için gerekli bilgi, tutum ve davranışlara sahip olmalarıyla ilgilidir. Bu çerçevede deprem bilinci; kişinin deprem olgusunu ve yaşadığı bölgedeki deprem riskini fark etmesi, alınması gereken önlemleri bilmesi ve bu bilgileri hayata geçirebilmesi şeklinde tanımlanabilir. Deprem bilincine sahip olmak, yalnızca doğru bilgilerle donanmakla kalmayıp, aynı zamanda deprem anında nerede ve nasıl davranılması gerektiğini belirleyen uygun tutumlara sahip olmayı da gerektirir (S. Yıldırım ve Kurban, 2023). Dolayısıyla deprem bilinci, sadece depremle ilgili temel bilimsel gerçeklerin ve deprem öncesi ile sonrası yapılması gereken genel kuralların ezberlenmesi anlamına gelmez. Deprem bilinci, bireylerin ve toplumun doğru zamanda ve doğru yerde doğru düşünme, seçim yapma ve davranış biçimleri sergilemesini sağlayacak şekilde deprem farkındalığı kazanmasıdır (Demirci ve Yıldırım, 2015).

Bireylerin deprem konusunda bilinçlendirilmesi, korunma yollarını öğrenmesi ve buna göre hayatını şekillendirmesi, olası deprem hasarlarının en aza indirilmesini sağlar. Deprem yol açtığı zararların azaltılmasında bireylerin etkili olabilmesi için gerekli eğitimleri almaları büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, deprem bilinci geliştirilmeli ve bu eğitimler sistemli olarak sürdürülmelidir (Öcal vd., 2016b). Deprem eğitimi kapsamında, yer kürenin yapısı, depremin nasıl oluştuğu, olası bir depremden korunma yöntemleri ve deprem sonrası zararların nasıl önleneceği gibi konularda bilinçlendirme çalışmaları yapılmaktadır. Bu tür çalışmalar, insanların depremle ilgili bakış açılarını değiştirmekte ve farkındalık yaratmada etkili olmaktadır. Ayrıca, depremle ilgili bilgi düzeyinin, bireylerin deprem öncesi ve sonrasında yaşadıkları duygularla doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu nedenle, deprem eğitimi bireylerin bilinç seviyesini artırdığı için büyük önem taşımaktadır (Çopur vd., 2025; Gulay, 2010).

Deprem, meydana geldiğinde ciddi etkiler yaratan doğal afetlerden biridir. Yerin derinliklerinden kaynaklanan ve yerküreyi sarsan kısa süreli doğa olaylarıdır (Özdoğan, 1993). Ani olarak gerçekleşen ve büyük zararlar verebilen bu doğal afetler, yerkürenin fay hatları olarak bilinen kırık bölgelerinde oluşur. Depremler, can ve mal kayıplarının yanı sıra psikolojik ve sosyolojik problemlere de neden olmaktadır. Ancak, halkın bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi yoluyla deprem zararları azaltılabilir. Örnek olarak, ABD'nin Kaliforniya bölgesi, deprem açısından yüksek risk taşıyan bir alandır ve geçmişte burada büyük hasarlara yol açan depremler yaşanmıştır. Bu bölgede deprem bilinci artırılarak önemli başarılar elde edilmiştir (Berz vd., 2001).

İnsanların depremle ilgili bilgi eksiklikleri, deprem hakkındaki geleneksel inanışların devam etmesine ve çeşitli terim hatalarına yol açmaktadır. Eğitim kurumlarında depremle ilgili bilgilerin verilmesi, öğrencilerin doğal afetlere dair daha donanımlı ve bilimsel bir anlayış geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Aile ve çevreden edinilen bilgiler ise genellikle eksik kalmaktadır. Tüm dünyada, hem okullarda hem de toplumun diğer kesimlerinde deprem bilgisi ve farkındalığı artırmaya yönelik eğitimlerin verilmesi, deprem ve diğer doğal afetlerin zararlarının azaltılması açısından büyük önem taşımaktadır. Depremden korunma bilgisi, deprem öncesi, deprem anı ve sonrasında yapılması gereken etkinlikleri içeren kapsamlı bir bilgidir (Ross ve Shuell, 1993).

Aydın (2019) tarafından öğretmen adaylarının depremle ilgili bilgi düzeylerini ölçmek amaçlı yapılan bir çalışmada, öğretmen adaylarının genel bilgi seviyelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu, ancak deprem anında ne yapılacağı konusundaki bilgi seviyelerinin yetersiz olduğu ortaya konmuştur (Aydın, 2019). Ulukoca, Baş ve Kuloğlu (2017) tarafından yapılan araştırmada ise üniversite öğrencilerinin deprem bilgisi ve tutumları incelenmiş, öğrencilerin tutumları ile cinsiyet ve okulları arasında anlamlı bir ilişki bulunurken, yaş ve ikamet yerleri ile tutum puanları arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir (Ulukoca vd., 2017). Değirmençay ve Cin (2016) tarafından Türkiye’de deprem eğitimi alanındaki araştırma eğilimlerini inceleyen çalışmada ise, en çok çalışılan konuların bireylerin deprem bilgisi ve algıları olduğu, araştırma örneklemelerinin genellikle öğretmenler ve öğrencilerden seçildiği ve yetişkin eğitimiyle âlâkalı çalışmaların ise sınırlı kaldığı tespit edilmiştir (Değirmençay ve Cin, 2016). Shaw vd. (2004) tarafından yapılan araştırmada, okullarda deprem kaynaklı zararların azaltılması için temel unsurlar incelenmiştir. Çalışmada, kurumlar ve kuruluşlarla iş birliği yapılarak, olası bir deprem durumunda bireylerin kendilerini ilk anda kurtarabilmeleri için eğitimlerin düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda, okullarda bu tür eğitimlere önem verilmesiyle afet farkındalığının artacağı belirtilmiştir (Shaw vd., 2004).

Tanaka (2005) tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada ise, Japonya’nın Fukui bölgesi ile ABD’nin Kaliforniya eyaletindeki San Francisco Körfez Bölgesi’nde yaşayanlara çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bu sorular, insanların gelecekteki depremlere hazırlanmak için hangi eğitim türlerinin en uygun olduğu, afet eğitimlerinin insanların hazır bulunuşluğunu nasıl artırdığı, insanları belirli faaliyetlere motive edip etmediği ve kültürel farklılıkların afet eğitimi yöntemlerini nasıl etkilediği gibi konuları kapsamaktadır. Anket sonuçlarına göre, Amerikalılar genel olarak daha yüksek bir hazır

bulunuşluk sergilerken, Fukui’de ise konutların, sosyal faaliyetlerin ve eğitim kaynaklarının hazır olma durumu daha yüksek bulunmuştur. Her iki bölgede de afet eğitimi alan katılımcıların, eğitim almayanlara göre daha hazırlıklı olduğu saptanmıştır. Fukui’de çeşitli eğitim materyalleri, Amerikalılar için ise basılı kaynaklar etkili eğitim araçları olarak ortaya çıkmıştır. Afet bilinci, komşuluk ilişkileri ve geçmiş deprem deneyimleri, özellikle sosyal aktiviteler ve eğitim kaynakları ile ilgili hazırlığın artırılmasına katkı sağlayan önemli bilgiler olarak değerlendirilmiştir(K. Tanaka, 2005).

Afet bilinci, bireylerin afet öncesinde gerekli önlemleri alarak olası zararları en aza indirmesi ve kurumsal sorumlulukların yerine getirilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Ancak, ülkemizde geçmişte yaşanan afetler göz önüne alındığında, afet bilgi düzeyinin henüz yeterli seviyede olmadığı söylenebilir.

2.5.3. Depremlerde Gözlemlenen Tutum ve Davranışlar

Toplumları derinden etkileyen afetler, savaşlar, salgınlar veya göç gibi büyük olaylar karşısında insanlar topluca mantık dışı düşüncelere, gerçeklikten uzak yorumlara ve aklın tamamen devre dışı kaldığı inançlara daha çok yönelmektedir. Geçmişte yaşadığımız ve tüm dünyayı etkileyen salgın döneminde de, özellikle dijital platformlarda, bu tür mantıksal temelden yoksun hikâyeler ve olaylar yaygınlaşmış, bununla ilgili çok sayıda bilimsel çalışma yayımlanmıştır. Anlatılan bu olaylar hayatın olağan akışında bir karşılık bulmasa da, toplumsal kargaşa dönemlerinde aklın geri planda kalmasıyla kurgusal bir inanış haline dönüşmekte ve böylece inanma gücü artmaktadır. İnsanlar, inanma içgüdüleriyle hareket ederek tutum ve davranışlarını bu inançlara göre şekillendirir. Bu nedenle, efsane haline gelmiş bir olaya inanmak kutsal sayılır ve sorgulanması mümkün olmaz. Deprem felaketleri, yarattıkları duygusal ve fiziksel tahribatlarla toplumsal kaos ortamına örnek teşkil eden en etkili olaylardandır (Erdal, 2024).

Bir yere karşı insanların geliştirdiği inanç, anlam, tutum ve davranışlar bütünü olan yer duygusu; yer kimliği, yer bağlılığı ve yer bağımlılığı olmak üzere üç temel unsurdan oluşur. Deprem sonrası insanların tepkileri ve yer değiştirme eğilimleri, yer duygusu kavramıyla açıklanabilmektedir (Uzun, 2024). İnsan-yer ilişkisini tanımlayan çeşitli kavramlar olmasına rağmen, “yer duygusu” genellikle insanların belirli bir yere ilişkin inançlarını, anlamlarını, tutumlarını ve davranışlarını kapsayan en genel terim olarak kabul edilmektedir. Yer duygusu; duygular, anılar, izlenimler, inançlar ve deneyimlerin bir mekanla bütünleştiği duygusal bir kavramdır (Silver ve Grek-Martin, 2015). Beşeri coğrafya alanında ise yer duygusu, insanların belli bir mekâna ilişkin

tutum, inanç, anlam ve yorumlarını ifade etmek için kullanılmaktadır (Chamlee-Wright ve Storr, 2009). Beşeri coğrafyacılar, yer duygusunu, bir bireyin uzun seneler boyunca yaşam sürdüğü ve bir topluluğa ait olduğu yerde kurduğu kişisel bağlar şeklinde tanımlamaktadır (Devkota, 2016). Yer duygusu, sadece bir coğrafi alanın sosyal değerini anlatmakla kalmaz; aynı zamanda bireyin belirli bir yere ilişkin anlamı ve bağlılık hissetmesini, çevresel ve kültürel özelliklerle şekillenen sosyal bir süreç olduğunu da gösterir. İnsanların çevreyle kurduğu bu bağ, kişisel deneyimlere ve hislere dayanır (Demir, 2025). Yer duygusu, aile vadaş ilişkileri, toplumsal etkinlikler, gelenekler ve kültürün toplumla bağlantısı gibi kişisel ve sosyal değerlerin yanı sıra doğal benzersizlik, iklim, jeolojik özellikler, yaban hayatı ve bitki örtüsü gibi doğal çevre unsurlarının bir etkileşimidir (Shamai ve Ilatov, 2005). “Yer duygusu” kavramını ilk kullanan Tuan, bulunulan alanların duyularla deneyimlendiğini savunur. Sadece görerek değil; işitme, dokunma, tatma gibi duyularla da çevreyle temas kurulduğunu belirtmiştir. İnsanlar yalnızca görerek değil, işitme, tatma ve dokunma duyularıyla da yer ile bağ kurar. Bu temas, zaman içinde gelişen daha derin bir ilişki yaratmaktadır (Tuan, 1977). Bu nedenle, yer duygusu insanların anlam, bağlılık, memnuniyet, bilgi, davranış ve eylem gibi unsurları içinde barındıran duygu durumudur. Siyasi ortam, ekonomik faaliyetler ve sosyal ilişkiler de yer duygusunun şekillenmesinde rol oynar (Stedman, 2003). Bulunulan çevreyle kurulan duygusal ilişkinin oluşması ve şiddeti; kimliksel ve inançsal aidiyet gibi sosyal ve kültürel faktörlerle de bağlantılıdır (Shamai ve Ilatov, 2005). Bir yerin fiziksel özelliklerinin, yer duygusu üzerindeki yansımalarının daha az olduğu düşünülse de, yerin boyutu, ölçeği, bileşenleri, dokusu, dekorasyonu, rengi, kokusu, gürültüsü ve sıcaklığı gibi özelliklerin yanı sıra kimlik, tarih, eğlence ve güvenlik gibi unsurlar da önemlidir (Demir, 2025). Yer duygusu, yer kimliği, yer bağlılığı ve yere bağımlılık olmak üzere üç temel bileşenden oluşur (Jorgensen ve Stedman, 2001).

Yer kimliği, bireyin yaşadığı çevreye dair zihinsel algı ve anlamlarını ifade eder. Bu kavram, bireysel kimliği oluşturan fikirler, inançlar, tercihler, duygular, değerler, davranışlar ve yetenekler gibi özelliklerin fiziksel çevre ile sosyo-kültürel süreçlerin etkileşimi sonucu şekillenmesi olarak tanımlanmaktadır (Jorgensen ve Stedman, 2001; Nanzer, 2004; Proshansky, 1978). Bir yerin özelliklerinin bireyin kimliği üzerindeki etkileri ve katkıları yer kimliğini meydana getirir (Proshansky, 1978). Yer kimliği, bireyin mekânla deneyiminde, aidiyet duygusu ve kişiselleştirme süreci ile o yerin özelliklerinin benliğin bir parçası haline gelmesi anlamına gelir (Göregenli vd., 2014).

Yer bağıllığı, genel anlamda insanların belirli yerlere karşı duyduğu duygusal bağ olarak tanımlanır. Bu kavram, kişilerin bir çevreyle kurduğu pozitif hisleri kapsar (Stedman, 2003). Jorgensen ve Stedman (2006) yer duygusunun zihinsel ya da bilişsel temelden ziyade, his odaklı olduğunu ifade etmektedir. Yer bağıllığı, bireyin fiziksel bir çevreyle ilgili hissettiği duygusal yakınlığı temsil eder (Jorgensen ve Stedman, 2006). Bu bağ, bireylerin belirli bir çevreye karşı geliştirdiği hisler, inançlar, tutumlar ve davranışların karşılıklı etkileşimiyle oluşur (Demir, 2025). Yer bağıllığı, bireysel ve kültürel öğeler ile kişinin bağlanacağı çevredeki sosyal ve fiziksel özelliklerinin türüne göre farklılık gösterebilir (Scannell vd., 2017). Günlük yaşam pratikleri, bireylerin duygusal bağ geliştirdiği yerlerdeki unsurlarla etkileşim kurmasına olanak sağlayan koşulları yaratır (Nanzer, 2004). İnsanların yaşadıkları yerlere yönelik bağıllıkları zamanla gelişir ve bu süreçte güven duygusu da oluşur (Güler ve Karaçor, 2018).

Yer bağımlılığı ise, insanların farklı yerlere nazaran belirli bir mekânda ihtiyaçlarını ne ölçüde karşılayabilecekleri algısına dikkat çekmektedir. Yer bağımlılığı, sakinlerin kendilerini belirli bir yerle ne kadar güçlü ilişkilendirdiklerini ve o yere ne kadar bağımlı hissettiklerini ifade eder. Ayrıca, bireyin ihtiyaçlarını veya hedeflerini o yerde ne ölçüde gerçekleştirebildiğinin göstergesidir (Nanzer, 2004). Depremler, genellikle hem doğal hem de kültürel çevrede önemli değişikliklere yol açmakta ve toplumsal bağları zayıflatmaktadır. Bu durum, bir toplumun işlevsel ve bilişsel yönlerini etkileyebilmektedir. Doğal ve kültürel coğrafyada yaşanan bu değişimler, insanların yere karşı hissettikleri duyguları hemen olumsuz bir hâle getirebilir (Bowring, 2013). Depremler, bir yerdeki günlük yaşam aktivitelerini destekleyen fiziksel kaynakları tahrip eder, yerin temel barınma ve üretim işlevlerini engeller ve bireylerin yere bağlı hissettikleri konforu bozar. Deprem sonrası ortaya çıkan fiziksel hasar, devam eden tehlikeler, güvenlik eksikliği, psikolojik etkiler ve hayatta kalma gerekliliği nedeniyle, insanlar geçici ya da kalıcı olarak yer değiştirmek zorunda kalmaktadır (Varol ve Gültekin, 2016). Yer değiştirme kararında ekonomik durumun iyi olması, birlikte taşınabilecek yakınlarının bulunması, evin ağır hasar görmesi, hamilelik veya küçük çocuk sahibi olmak, genç yaş ve yüksek eğitim seviyesi gibi faktörler etkili olmaktadır (Orhan ve Çağatay Keskinok, 2019). Ancak, yer değiştirmeme kararı veya kısa süre sonra afet bölgesine geri dönüşlerde, sosyo-ekonomik durumun yanı sıra yer duygusu da önemli bir belirleyicidir (Qing vd., 2022). Yere bağıllık, insanların korunaklı fakat önemsenmediği bir yere taşınmak yerine, değer verdikleri yerde risklere karşı mücadele etmeye daha gayretli olmalarını sağlamaktadır (Koupatsiaris ve Drinia, 2024). Deprem riski kapsamındaki kesimlerde yaşayan birçok kişi, afetler veya olası ikincil felaketlere

rağmen, bu bölgeleri terk etmek ya da başka yerlere taşınmak konusunda isteksiz davranmaktadır (Chen, 2020; Scannell vd., 2017; Silver ve Grek-Martin, 2015). Afet sonrasında yer değiştirmeyen bireyler, çevresel değişimlerin neden olduğu fiziksel ve sosyal dönüşümlerin getirdiği zorluklarla karşılaşsalar da, yer bağlılığı duygusu onları afet alanındaki yardım çalışmalarına katılmak gibi aktif rollerde bulunmaya teşvik etmektedir (Silver ve Grek-Martin, 2015). Afetin hemen ardından farklı bir bölgeye giden bireylerde, afetin yarattığı duygusal etkiler yerini şehirlerine duyulan özlem ve olumlu hislere bırakmaktadır. Yer duygusu güçlü olan kişiler, afetten kısa süre sonra bölgeyi terk etseler bile, çoğunlukla afetzede bölgelerine geri dönme kararı almaktadırlar (Güler ve Karaçor, 2018). Birçok toplumda yere bağlılık önemli bir unsur olup, afet sonrası eski yerleşim yerlerine dönülerek yeniden inşa etme çabaları görülmektedir. İnsanlar, yıkılan evlerin kalıntılarına tutunarak, zorluklara rağmen orada yaşamaya devam etme arzusu taşımaktadır. Afet sonrası bireyler, yer değiştirme, geri dönüş veya yeniden inşa seçenekleri arasında karar verirken, yüksek yer duygusuna sahip olanlar geri dönme ve yeniden inşa sürecine yönelmektedir (Chamlee-Wright ve Storr, 2009). Bu olay, afet bölgesinin tekrar kurulması için kayda değer bir güç kaynağıdır (Orhan ve Çağatay Keskinok, 2019). Literatürde, doğal afetler ve yer arasındaki ilişkiyi inceleyen çeşitli araştırmalar mevcuttur. Bu çalışmalar, deprem riski yüksek bölgelerde yaşayanların yere bağlılığı ve risk algısının yaşam arzusuna ilişkin etkilerini (Chen, 2020; Güler ve Karaçor, 2018), yere bağlılık ile afet sonrası yer değiştirme niyeti ve yer değiştirme davranışı arasındaki muhtemel bağlantıları (Qing vd., 2022; Swapan ve Sadeque, 2021), deprem bölgelerindeki yer bağlılığı, risk algısı ve başa çıkma mekanizmaları arasındaki ilişkileri (Bonaiuto vd., 2016; Scannell vd., 2017), afet sonrası yer bağlılığının durumunu (Bowring, 2013; Silver ve Grek-Martin, 2015) ele almıştır. Ayrıca çalışmalar, afet sonrası halkın yer değiştirme eğilimleri (Canbulut ve Eraslan, 2025), yer seçimine ilişkin davranışlar (Orhan ve Keskinok, 2019), yeni yerleşilen bölgelere karşı tutumlar (Uzun, 2024), deprem bölgelerindeki nüfus değişimleri (Sipahioğlu, 2024) ve toplumun yer duygusuna dayalı toplumsal dayanıklılık algıları (Devkota, 2016) gibi konulara da odaklanmıştır. Dinç (2023) tarafından yapılan araştırmada ise, Şubat 2023'te gerçekleşen depremler sonrası Antakya'nın yeniden inşasında yere bağlılık durumu nicel yöntemlerle analiz edilmiştir (Dinç, 2023). İncelenen çalışmaların büyük çoğunluğunda, yer duygusunun alt bileşenlerinden olan yer bağlılığı konusu ön plandadır. Araştırmalar daha çok afet riski taşıyan bölgelerde yaşama, afet sonrası yer değiştirme ya da bölgedeki kalma ve

yeniden yapılanma sürecinde yer bağlılığının etkisi üzerine yoğunlaşmıştır (Chen, 2020; Devkota, 2016; Qing vd., 2022; Uzun, 2024)

Depremler sırasında ve sonrasında bireylerin yaşadıkları mekâna yönelik yer bağlılıkları, risk algılarını, afetlere ilişkin farkındalıklarını ve afet karşısındaki davranış biçimlerini önemli ölçüde şekillendirmektedir. Bu nedenle yer bağlılığının afet bilinci algısı ve afet okuryazarlığıyla birlikte ele alınması, çalışmanın odağında yer alan afetzedelerin hazırlık, karar verme ve afet yönetimi süreçlerinde ortaya çıkan farklılıkların anlaşılması açısından anlamlı bir bağlam sunmaktadır.

2.5.4. Deprem Hazırlık Planları

Depremler, yeri, zamanı ve şiddeti kesin olarak önceden tahmin edilemeyen doğal afetlerdir. Deprem, insanları uyurken yakalayabildiği gibi okulda, hastanede, iş yerinde veya araç kullanırken köprü üzerinde de yakalayabilir. Bu sebeple en başta yapılması gereken, deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası için kapsamlı planlar hazırlamaktır (URL-5, 2010). Bu planlar bireysel düzeyde başlayıp, kurumlar ve devletler düzeyinde devam etmelidir. Ev ve apartmanlarda tahliye planları oluşturulmalı ve güvenli toplanma alanları belirlenmelidir. Hazırlık aşamasında kontrol listeleri hazırlanarak uygulanmalıdır. Kurumlar ve devletler de arama-kurtarma planlarını oluşturmalıdır. Deprem öncesi alınacak önlemler arasında, evlerde rafların duvara sağlam şekilde sabitlenmesi yer alır. Ağır ve geniş eşyalar alt raflara yerleştirilmelidir. Kırılabilir nesnelere ise kapalı dolaplara konmalıdır (Selçuk ve Erem, 2022). Duvara asılan ağır objeler, aynalar, yatak ve oturma alanlarından uzak ve sağlam şekilde sabitlenmelidir. Avizeler güçlendirilerek sabitlenmelidir. Elektrik kabloları ile doğal gaz hatlarında yangın riski olabilecek unsurlar onarılmalıdır. Kimyasal, yanıcı veya sinek öldürücü maddeler güvenli ve ayrı dolaplarda muhafaza edilmelidir (Clark-Ginsberg vd., 2021). Güvenli alanlar belirlenirken, sağlam ve dayanıklı masa veya benzeri mobilyalar tercih edilmelidir. Pencere, aynalar, ağır kitaplıklar ve devrilebilecek mobilyalardan nasıl uzak durulacağı planlanmalıdır. Açık alanlarda ise binalardan, elektrik hatlarından, üst geçitlerden ve ağaçlardan uzak güvenli bölgeler seçilmelidir. Mahallenizdeki acil toplanma noktaları mutlaka bilinmelidir. Aile bireylerine elektrik, su ve doğal gazın nasıl kapatılacağı öğretilmelidir. Çocuklara ise 112 acil çağrı merkezinin aranması ve radyonun kullanımı gösterilmelidir (Selçuk ve Erem, 2022). Evde ya da çalışılan yerde kolay erişilebilecek acil durum çantaları hazırlanmalıdır. Bu çantalarda el feneri, pilli radyo ve yedek piller, ilk yardım seti, çakı, düdük, küçük makas, su, yüksek kalorili yiyecekler, kullanılan ve temel ilaçlar, hijyen malzemeleri,

giysi, para ve kredi kartı ile önemli evraklar bulunmalıdır. Aile bireyleri veya iş arkadaşları ile deprem sonrası buluşma noktaları önceden belirlenmelidir. Ayrıca, aile iletişimi için bölge dışından bir yakın ya da akraba belirlenmelidir (Clark-Ginsberg vd., 2021).

Yerleşim planları toprak ve arazi yapısına uygun olmalıdır. Binaların depreme dayanıklı şekilde imar edilmesi ve bu yapıların denetimi yapılmalıdır. Deprem riski taşıyan ya da olası sarsıntıda ağır hasar görebilecek yapılar tespit edilerek güçlendirilmeli ya da yıkılmalıdır. Deprem sigortası yaptırmak önemlidir. Ülke genelinde deprem erken uyarı sistemleri kurulmalıdır. Depremin tam zamanı bilinmese de, 5-10 saniye önceden tespit edilmesiyle şehirlerde doğalgaz, elektrik ve su gibi hizmetler kesilebilir. Böylece yangın, elektrik çarpması veya su baskını gibi ek zararlar önlenebilir (Alçık, 2011; Bikçe, 2017; Bikçe ve Çelik, 2016).

2.5.5. Deprem Riski İle İlişkili Eğitimler

Afetler, toplumun düzenli işleyişini aksatmakla kalmayıp, ekonomik ve sosyal etkilerinin yanı sıra psikolojik açıdan da derin yaralar açmaktadır (Değirmenci vd., 2019). Özellikle çocuklar ve gençler, afetlere karşı en savunmasız ve mağdur gruplar arasında yer almaktadır (Kekic ve Milenkovic, 2019; Peek, 2008). Korunmasız olan bu yaş gruplarının depremin etkilerine karşı hazırlıklı olmaları ve uygun tepkiler verebilmeleri için kapasitelerinin artırılması gerekmektedir (Codreanu vd., 2014). Afetlerde risk altında olmalarına rağmen, çocuklar pasif mağdurlar değildir. Onların evlerinde, okullarında ve buldukları topluluklarda gerçekleştirilen afet hazırlık çalışmaları, karşılaştıkları tehlikeleri azaltmaktadır (Peek, 2008). Afet eğitimi, risklerle ilgili bilgi sağlamak suretiyle bireylerin önleyici tedbirler almasını destekler. İyi planlanmış ve etkin şekilde uygulanan afet eğitimi, uzun vadede bu davranışların alışkanlık haline gelmesini sağlar (Kekic ve Milenkovic, 2019). Bu noktada okullar, toplumsal dönüşüm sürecinde bilinç oluşturmada önemli merkezlerdendir (Y. Değirmenci vd., 2019). Depreme hazırlık yedi farklı etki yaratır: düşünme ve konuşmayı teşvik etme, farkındalık ve bilgi oluşturma, bireylerin felaket sonuçlarını anlamalarına yardım etme, inanç geliştirme, hazırlık seviyesini yükseltme, duyguları etkileme ve afetle ilgili topluluk etkileşimini artırma (Becker vd., 2012). Örgün eğitim ve afet deneyimi, afetlere karşı alınacak önlemler açısından kritik iki unsur olarak kabul edilir. Eğitimli bireyler, afetlere doğrudan maruz kalmaları bile riskleri önceden tahmin edebilmektedir. Ayrıca, afet eğitimi; afet sonrası ölüm, yaralanma, mal ve gelir

kayıplarını azaltırken, felaketle başa çıkma yeteneğini güçlendirmektedir (Hoffmann ve Muttarak, 2017).

Dünya genelinde deprem eğitimi uygulamalarına bakıldığında önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. Bazı deprem kuşağındaki ülkelerde okullarda deprem eğitimi verilmemektedir (Ozturk vd., 2023). Öte yandan, bazı ülkeler deprem eğitimini okul müfredatına dahil etmişlerdir (Kekic ve Milenkovic, 2019; Ozturk vd., 2023). Almanya gibi deprem riski düşük bir ülkede bile liselerde coğrafya ders programlarında küresel ölçekte depremler ele alınmaktadır. Fransa ise erken yaşlardan itibaren afet eğitimine başlamış ve sürdürülebilir afet eğitimi programlarını coğrafya derslerinde her seviyede uygulamaya koymuştur (Kekic ve Milenkovic, 2019). Sumy vd. (2022) ise deprem eğitiminin etkili olabilmesi için müzeler, milli parklar ve aktif katılımı teşvik eden serbest öğrenme ortamlarının öğrenci ilgisini artırdığını belirtmiştir (Sumy vd., 2022). Subedi vd. (2020) Nepal’de deprem farkındalığının eksikliğini temel sebebi olarak, deprem eğitiminin öğretim programlarında yer almamasını göstermiştir (Subedi vd., 2020). Reyes vd. (2016) tarafından Meksika’nın Oaxaca bölgesinde 817 öğrenciyle yapılan araştırmada ise öğrencilerin sismik risk algısı, farkındalığı ve hazırlığı incelenmiş, öğrencilerin deprem karşısında savunmasız olmalarının okul programlarında deprem eğitimine yer verilmemesinden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır (Santos-Reyes vd., 2017). Kekiç ve Milenkoviç (2015), okul dışındaki afet eğitim programlarının da okullarda verilen afet eğitimine destek sağladığını ifade etmektedir (Kekic ve Milenkovic, 2019). Codreanu vd. (2014) ise okul, aile ve toplum iş birliğiyle gerçekleştirilen teorik ve pratik faaliyetlerin bir arada yürütüldüğü afet eğitimlerinin daha etkili olduğunu belirtmiştir (Codreanu vd., 2014).

Türkiye’de de dünya genelinde olduğu gibi öğretim programlarında afet eğitime yer verilmektedir. Türkiye’de yapılan çalışmalara bakıldığında; Başbüyük ve Pala (2023) tarafından yapılan araştırmada, Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı kazanımlarının daha alt bilişsel düzeylerde yer aldığı, Sosyal Bilgiler Dersi Programında kazanımların dengeli dağıldığı, Coğrafya Dersi Programında ise diğerlerine göre daha üst bilişsel düzeylerde kazanımların yer aldığı ortaya konmuştur (Başbüyük ve Pala, 2023). Delen (2023) ise afet eğitiminin her sınıf seviyesinde aynı yoğunlukta olmadığını, yalnızca belirli derslerde yer aldığını ve hiçbir derste bağımsız bir ünite veya tema olarak bulunmadığını belirtmiştir. Ayrıca, afet yönetiminin müdahale ve iyileştirme aşamalarına yeterince değinilmediği, görsellerin yetersiz olduğu ve alternatif ölçme-değerlendirme sorularının az yer aldığı ifade edilmiştir. İlkokul ders kitaplarında ise afet konusu, afet türleri, görseller ve ölçme-değerlendirme

bölümlerine daha fazla yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Delen, 2023). Kaya vd.(2023), Coğrafya dersi öğretim programının afet risklerini azaltma eğitiminde öğrencilere yeterli bilinç kazandırmakta ve öğretmenlere rehberlik etmekte yetersiz kaldığını belirtmiştir (Kaya vd., 2023). Çelik ve Gündoğdu (2022) ise öğretmenlerin afet eğitimi kazanımlarını yetersiz bulduklarını, uygulamaya yönelik kazanımların olmadığını ve kazanımların sadece bilgi düzeyinde kaldığını vurgulamıştır (ÇelikveGündoğdu, 2022). İnal, Kaya ve Altıntaş (2018), Türkiye’de ilkokul ve ortaöğretim düzeyinde verilen afet eğitiminin, Birleşmiş Milletler Afetlerin Azaltılması Uluslararası Stratejisi (UNISDR) tarafından belirlenen kriterler açısından yetersiz olduğunu dile getirmiştir (İnal vd., 2018). Özal vdadaşları (2016), öğretim programlarında yer alan deprem eğitimi kazanımlarının çoğunlukla yenilenmiş Bloom taksonomisinin “kavramsal bilgi” ve “anlama” basamaklarında olduğunu belirtmişlerdir (Öcal vd., 2016a). Türkiye, tarih boyunca deprem riski yüksek bir coğrafyada yer almaktadır. Nüfusun önemli bir bölümünü oluşturan çocuklar, depremlerden en fazla etkilenen gruplar arasında yer almaktadır. Bu korumasız grubun depremin etkilerine karşı hazırlıklı olması ve uygun tepkiler verebilme yeteneğinin artırılması gerekmektedir (Codreanu vd., 2014). Örgün eğitim, öğretmenler tarafından sistematik ve yapılandırılmış biçimde okullarda verilen eğitim olarak tanımlanır. Örgün eğitim süresi uzadıkça eğitimin etkisi de artmaktadır. Afetlere karşı savunmasızlığı azaltmak amacıyla, afet eğitiminin örgün eğitim programları içinde verilmesine öncelik verilmelidir (Hoffmann ve Muttarak, 2017). Afet yönetimi dört temel aşamadan oluşur: zarar azaltma ve önleme, hazırlık, müdahale ve iyileştirme. Bu aşamaların bilinmesi, bireylerin deprem eğitiminde neler yapmaları gerektiğini öğrenmesi anlamına gelir (Kadıoğlu, 2008).

Deprem eğitimi, sadece bireysel değil, toplum yapısı açısından da dikkate değer bir rol oynamaktadır. Öğretim programlarında yer alan kazanımların çoğunlukla bilişsel alana odaklanması, alt düzey bilişsel süreçlere dayalı ezbere dayalı öğrenmelerin fazla olması ve duyuşsal ile psikomotor alanlara yeterince önem verilmemesi eleştirilen konular arasındadır. Ayrıca, üst düzey düşünme becerilerini geliştirecek kazanım ifadelerinin sayısı oldukça sınırlıdır (Eğitim Reformu Girişimi, 2016-2017). Bu nedenle örgün eğitim programlarında yer alan deprem eğitiminin mevcut durumu, bu eğitim kapsamındaki kazanımların afet yönetiminin hangi aşamalarına karşılık geldiği, kazanımların taksonomik sınıflandırılması ve bilişsel alanın hangi seviyelerine yönelik hazırlandığı, verilen eğitimin kalitesi hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Literatürde Başbüyük ve Pala (2023)’nın Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Coğrafya öğretim

programlarını, Delen'in (2023) ilkokul ders kitaplarını, Kaya ve Artvinli ve Dönmez'in (2023) Coğrafya öğretim programını afet eğitimi açısından incelediği görülmektedir (Başbüyük ve Pala, 2023; Delen, 2023; Kaya vd., 2023). Buna ek olarak, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında bazı ders programlarına yeni kazanımlar eklenmiş ve afet bilinci dersi için özel bir öğretim programı hazırlanmıştır.

2.5.6. Deprem Riski ile Afet Algısı, Afet Okuryazarlığı İlişkisi

Afet okuryazarlığı yüksek bireyler, afetlere karşı daha yüksek hazırlık düzeyine sahiptir. Afet okuryazarlığı; doğru bilgiye sahip olmayı, hazırlıklı olmayı ve afet anında uygun davranışlar sergilemeyi kapsayan önemli bir kavramdır (Sahay vd., 2016). Çok sayıda araştırma, afet okuryazarlığı ile afetlere hazırlık düzeyi arasında anlamlı ve pozitif bir bağlantı olduğunu göstermektedir. Afet okuryazarlığı arttıkça, bireylerin afetlere karşı hazırlık düzeyi ve afetlere dirençliliği de artmaktadır (Delen, 2023).

Deprem risk algısı yüksek olan bireyler, afetlere karşı daha hazırlıklı olma eğilimindedir. Risk algısı, bireylerin afetlere ilişkin bilgi düzeyini ve hazırlık davranışlarını olumlu yönde etkiler. Eğitim, risk algısının hazırlık davranışına dönüşmesinde önemli bir rol oynar (Delen, 2023).

Afet eğitimi alan bireylerde hem afet okuryazarlığı hem de risk algısı artmakta, bu da hazırlık düzeyini yükseltmektedir. Ayrıca, afet okuryazarlığı düzeyi, afetle ilgili eğitim alan, afet planı yapan ve afet çantası bulunduran bireylerde daha yüksek saptanmıştır. Toplum temelli çalışmalar da afet eğitiminin bireysel ve toplumsal dayanıklılığı artırdığını göstermektedir. Özellikle çocuklar ve gençlerde afet eğitimi, risk algısı ve hazırlık davranışlarını artırmaktadır (Yıldız vd., 2024). Ayrıca, eğitim alan hemşirelerde ve öğrencilerde risk algısı, hazırlık ve farkındalık boyutlarında anlamlı yükselmeler saptanmıştır (Akın ve Aktaş, 2024). Demografik özelliklerin afet algısı ve okur yazarlığı üzerinde etkisinin olduğu yapılan çalışmalarla kanıtlanmıştır (Şekerci vd., 2023a). Cinsiyet, eğitim düzeyi, afet deneyimi gibi faktörler afet algısı ve okuryazarlığı üzerinde etkili olabilmektedir. Ayrıca, afet deneyimi olanlarda risk algısı ve hazırlık düzeyi daha yüksektir. Deprem bilgisi ve risk algısının sosyal sürdürülebilir deprem farkındalığına etkisinin araştırıldığı bir çalışmada kadınların deprem riski algı puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Bulu, 2023). Hemşirelik öğrencileri ile yapılan benzer çalışmada da aynı bulgular elde edilmiştir (Şekerci vd., 2023a).

Giriş bölümünde ele alınan afet bilinci, afet okuryazarlığı ve Elâzığ'ın afetsellik özellikleri, çalışmanın yöntemsel çerçevesine temel oluşturmuştur. Afetlerin bireylerde

yarattığı risk algısı, hazırlık davranışı ve bilgi edinme süreçlerinin birbiriyle ilişkili olduğu literatür doğrultusunda, araştırmada Elâzığ'da afet deneyimi yaşamış yetişkinlerin afet bilinci algısı ile afet okuryazarlığı düzeyleri kesitsel bir tasarımla değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Afet Bilinci Algı Ölçeği ve Afet Okuryazarlığı Ölçeği kullanılarak hem iki değişken arasındaki ilişki hem de sosyodemografik faktörlere göre olası farklılıklar analiz edilmiştir. Böylece girişte sunulan kuramsal tartışma, yöntem bölümünde açıklanan ölçme araçları ve analiz süreçleriyle doğrudan ilişkilendirilerek çalışma amacının bütünlüklü biçimde karşılanması sağlanmıştır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Türü

Araştırma, afet yaşayan bireylerin afet bilinci algısı ve afet okuryazarlığı arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla kesitsel ve ilişki arayıcı desenle yürütülmüştür.

3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Araştırma, Elazığ ilinde yaşayan yetişkin afetzedelerin katılımıyla, araştırma verileri 01.11.2023 – 30.10.2024 tarihleri arasında toplandı.

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini, Elazığ ilinde yaşayan 18-60 yaş arası afetzedeler oluşturdu. Araştırmanın örneklem büyüklüğü, evreni bilinen örneklem hesaplama formülü $n = \frac{N \cdot t \cdot p \cdot q}{d^2(N-1) + t \cdot p \cdot q}$ kullanılarak belirlendi (N=595.683). Bu hesaplamaya göre örnekleme alınması gereken birey sayısının %95 güven düzeyi ve %5 hata payı ile en az 384 olması gerektiği saptandı. Kesitsel çalışmalarda hastalar veya olaylar zamanın bir noktasında incelenir. Prevelans (belirli bir anda hasta olanların nüfusa oranı), hastalık tanı ve mekanizmasını saptayan, neden sonuç ilişkisini aynı düzlemde inceleyen çalışmalardır (Çaparlar ve Dönmez, 2016).

Amaçlı örnekleme ilgilenilen konu hakkında bilgili ve deneyimli bireylerin ya da grupların tanımlanması ve seçilmesini içerir (Yağar ve Dökme, 2018). Bu çalışmada; afet yaşamış bireylere maksimum çeşitlilik örnekleme, amaçlı örnekleme yaklaşımı içerisinde yer alan ve çalışma grubunda yer alan bireyler arasındaki farklılıkların oluşturduğu temel temaları ortaya çıkarmayı ve açıklamayı amaçlayan bir yöntemdir (Patton, 2014). Çalışmamızda elde edilen bulguların, literatürdeki benzer çalışmalarda olduğu gibi, farklı örnekleme yöntemleriyle ulaşılan sonuçlara kıyasla daha kapsamlı ve zengin bir içerik sunabileceği düşünülmektedir (A. Yıldırım ve Simsek, 1999). Çalışma belirli bir zaman aralığını kapsadığından kesitsel veri toplama deseni kullanılarak, afet yaşamış Elazığ yetişkin halka 01.11.2023 – 30.10.2024 tarihleri arasında 394 gönüllü bireye yüzyüze ve çevrimiçi anketler uygulandı.

Araştırmaya Dahil Edilme Kriterleri:

18-60 yaş arası olan, Afetzedede olan, Türkçe konuşabilen, okuyabilen ve yazabilen, Araştırmaya katılmaya gönüllü olan bireyler dahil edildi.

Araştırmadan Hariç Edilme Kriterleri:

Araştırmaya katılmaya gönüllü olmayan ve afet yaşamamış bireyler araştırmadan hariç tutulmuştur.

Araştırmanın Sınırlılıkları:

Araştırmanın örneklemini, afetlere sıklıkla maruz kalan Elazığ ilinde ikamet eden bireylerden oluşturularak çalışmada yalnızca afet deneyimi yaşamış yetişkin bireylerin afet okuryazarlığı ve afet algı bilinci düzeyleri değerlendirilmiştir; afet deneyimi bulunmayan bireyler araştırmaya dahil edilmemiştir. Bu yüzden geniş popülasyonlara genellenemez.

Araştırmanın Hipotezleri:

Aşağıda H1'den H13'e kadar araştırmada ele alınan değerlendirme soruları doğrultusunda düşünülen hipotezler sıralanmaktadır.

H1: Katılımcıların afet bilinci algı düzeyi yüksektir.

H2: Katılımcıların afet okuryazarlığı düzeyi yüksektir.

H3: Yaş arttıkça afet bilinci algısı artar.

H4: Yaş arttıkça afet okuryazarlığı düzeyi artar.

H5: Cinsiyete bağlı olarak afet bilinci algısı artar.

H6: Cinsiyete bağlı olarak afet okuryazarlığı düzeyi artar.

H7: Öğrenim durumuna bağlı olarak afet bilinci algısı artar.

H8: Öğrenim durumuna bağlı olarak afet okuryazarlığı düzeyi artar.

H9: Mesleğe bağlı olarak afet bilinci algısı artar.

H10: Mesleğe bağlı olarak afet okuryazarlığı düzeyi artar.

H11: Medeni duruma bağlı olarak afet bilinci algısı artar.

H12: Medeni duruma bağlı olarak afet okuryazarlığı düzeyi artar.

H13: Afet bilinci algısı ile afet okuryazarlığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

3.4. Araştırmanın Değişkenleri

Bağımsız değişkenler: Afetzedelere ait tanıtıcı özellikler.

Bağımlı değişkenler: Afet Bilinci Algı Ölçeği ve Afet Okuryazarlığı Ölçeği puan ortalamalarıdır.

3.5. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, Tanıtıcı Bilgi Formu, Afet Bilinci Algı Ölçeği ve Afet Okur yazarlığı Ölçeği kullanıldı.

3.5.1. Tanıtıcı Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından literatür (Demirci, 2021; Bulut, 2023; Güldü, 2023) doğrultusunda hazırlanan bu formda bireylerin tanıtıcı özelliklerini (yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, meslek, medeni durum, yaşanan eve sahip olma durumu) ve afet ile ilgili yaşanan durumlarını (Elazığ'da yaşama yılı, evde bulunan kişi sayısı, afet yaşama durumu, yaşanan afet sayısı ve türü, afette yakınını kaybetme durumu ve kaybedilen kişi sayısı, bulunulan ildeki afet riski hakkında bilgi ve afet zarar azaltma hakkında bilgi durumu, afet konusunda bilinçli olma ve afet sonrası sığınma yeri) içeren 16 soruya yer verildi (EK-1).

3.5.2. Afet Bilinci Algı Ölçeği

Dikmenli vd. (2018) tarafından geliştirilen Afet Bilinci Algı Ölçeği (ABAO) dört boyut ve 36 maddeden oluşmaktadır (Dikmenli, 2018; Tekin ve Dikmenli, 2021). Afet eğitimi bilinci boyutunda 13 madde, afet öncesi bilinç boyutunda 8 madde, yanlış afet bilinci boyutunda 8 madde ve afet sonrası bilinç boyutunda 7 madde bulunan ölçek beşli likert tipi bir ölçektir. Her madde 1 puan (1-Kesinlikle katılmıyorum), 2 puan (2-Katılmıyorum), 3 puan (3- Kararsızım), 4 puan (4- Katılıyorum) ve 5 puan (5-Kesinlikle katılıyorum) şeklinde puanlandırılıp derecelendirilmiştir. Ölçekte 8 tane ters madde yer almaktadır. Ölçekte yanlış eğitim bilinci alt boyutundaki maddelerin tamamı ve 12. madde tersten puanlanmaktadır. Katılımcıların ölçek puanları hesaplanırken ters maddeler verdikleri cevapların dönüşümleri istatistik programında gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin yanlış afet bilinci boyutundaki tüm maddeler ters maddelerdir. Bu maddelerin çevrimi yapıldıktan sonra katılımcıların bu boyuttan aldıkları puanların yüksek olması onların yanlış afet bilincine sahip olmama düzeyini göstermektedir. Başka bir ifadeyle bu boyutta düşük puan alan birey yanlış afet bilincine sahip olacaktır. Ölçeğin tamamından alınabilecek toplam puan 36-180 arasındadır. Ölçekte puanlar arttıkça katılımcının afet bilinci algı düzeyleri de artış göstermektedir (EK-1).

3.5.3. Afet Okuryazarlığı (AFOY) Ölçeği

Çalışkan ve Üner (2023) tarafından 18-60 yaş kişilerde AFOY'yu değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş öz bildirim ölçeğidir (Çalışkan ve Üner, 2023). Ölçek 61 madde ve zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Likert tipi ölçek 1=Çok zor ile 5=Çok kolay şeklinde derecelendirilmektedir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 61-305 arasındadır. Ölçekte puan yüksekliği bireylerin yüksek afet okuryazarlık düzeyini göstermektedir. Ölçek puanlaması, hesaplama kolaylığı açısından toplam puan 0-50 arası değer alacak şekilde İndeks= (aritmetik ortalama-1) x (50/4) formülü kullanılarak standardize edilmektedir. Hesaplanan formül yardımıyla dört boyut (zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme) için kesme noktaları ortalamaya ait standart sapma değerleri ile belirlenmiştir. Ölçekte 0 en düşük AFOY'u, 50 en yüksek AFOY'u göstermektedir. Puanlar= (0-<30): yetersiz AFOY; (30-<36): sınırlı AFOY; (36-<42): yeterli AFOY; (42-50): mükemmel AFOY olarak metriklere ayrılmıştır. Ölçeğin tamamının iç tutarlığı için Cronbach alfa katsayısı $\alpha=0.954$ 'tür. Zarar Azaltma boyutu Cronbach alfa değeri $\alpha=0.874$, Hazırlık Cronbach alfa değeri $\alpha=0,860$, Müdahale Cronbach alfa değeri $\alpha=0.831$ ve İyileştirme Cronbach alfa değeri $\alpha=0.883$ 'tür (Çalışkan ve Üner, 2023). Ölçeklerin Cronbach Alfa (α) değerleri Tablo 2'de verilmiştir. Araştırmada Afet Bilinci Algı Ölçeği'nin genel Cronbach Alpha katsayısı 0.956'dır. Ölçeğin alt boyutları incelendiğinde; Afet Eğitim Bilinci cronbach alfa değeri 0.951, Afet Öncesi Bilinç cronbach alfa değeri 0.959, Yanlış Afet Bilinci cronbach alfa değeri 0.903 ve Afet Sonrası Bilinç cronbach alfa değeri 0.922 olarak saptanmıştır. Afet Okuryazarlığı Ölçeği'nin genel Cronbach Alpha katsayısı 0.986'dır. Ölçeğin alt boyutları incelendiğinde; Zarar Azaltma cronbach alfa değeri 0.950, Hazırlık cronbach alfa değeri 0.958, Müdahale cronbach alfa değeri 0.941 ve İyileştirme cronbach alfa değeri 0.955 olarak saptanmıştır (EK-1).

Tablo 2. Ölçeklerin cronbach alfa (α) değerleri

	Alt Boyut	Cronbach Alfa (α)
Afet Bilinci Algı Ölçeği	Afet Eğitim Bilinci	0.951
	Afet Öncesi Bilinç	0.959
	Yanlış Afet Bilinci	0.903
	Afet Sonrası Bilinç	0.922
	Zarar Azaltma	0.950
Afet Okuryazarlığı Ölçeği	Hazırlık	0.958
	Müdahale	0.941
	İyileştirme	0.955

3.6. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, 01.11.2023 – 30.10.2024 tarihleri arasında, yüz yüze ve online platformlar aracılığıyla oluşturulan anket soruları gönderilerek toplandı. Yüz yüze veri toplama araştırmacı tarafından gerçekleştirildi. Online veri toplamada ise anketin giriş kısmında katılımcılar için araştırmanın amacı ve kapsamını içeren açıklama metnine yer verildi. Katılımcılar, bu açıklamayı okuyup onayladıktan sonra anket soruları erişime açıldı. Veri toplama sürecinde linke erişim açık bırakıldı. Tekrarlı girişimleri önlemek için veri linki bir yanıtla sınırlandırıldı. Veri araçlarının doldurulması yaklaşık 15-20 dakika sürdü.

3.7. Verilerin Analizi

Veriler Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi (SPSS, Inc.; Chicago, IL, ABD, versiyon 25) kullanılarak 0,05 anlamlılık düzeyinde analiz edildi. Değişkenlerin normal dağılım gösterme durumunu belirlemek amacıyla çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri üzerinden incelenerek, +2 –2 aralığında yer alması normal dağılım varsayımı olarak değerlendirilerek, parametrik analize uygun olduğu kabul edildi. Araştırmada tanımlayıcı istatistiklerden; sayı, yüzde, ortalama, standart sapma değerleri verildi. Demografik özelliklere göre ölçek alt boyutları değerlendirmelerinde; ANOVA testi kullanıldı. Değişkenler arasındaki regresyonu ölçmek için Linear Regresyon Analizi ve korelasyonu ölçmek için Pearson Korelasyon Testi uygulandı. Pearson Korelasyon katsayısı değerlendirilmesinde; ‘0-0,19: Çok zayıf, 0,20-0,39: Zayıf, 0,40-0,59: Orta, 0,60-0,79: Güçlü, 0,80-1,0: Çok güçlü’ sınırları kullanıldı. Araştırmada parametrik değişkenler alındı. Sosyo-demografik değerlendirmede non-parametrik, çarpıklık, basıklık değerleri olan parametreler değerlendirmeye dahil edilmedi. Yapılan tüm analizler %95 güven düzeyinde test edildi.

Çalışma Elazığ İl’inde afet yaşamış bireylere uygulanarak, bireylerin afet bilinci algısı ve okuryazarlığı ölçeklerinin ilişki düzeyleri karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde kitlenin genel bilinç ve temel beceri seviyeleri mevcutken, ileri düzey planlama ve hazırlıkta eksiklikler olduğu tespit edilmiştir.

3.8. Araştırmanın Etik İlkeleri

Araştırmanın yapılabilmesi için çalışmadan önce Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu onayı (Sayı: E-95674917-108.99-215182, Tarih: 25.10.2023) alındı (EK-5). Çalışmada veri analizinde; 2023 yılında Dikmenli Y vd. ait afet bilinci algı ölçeği ve Çalışkan ve Üner (2023)’e ait afet okuryazarlığı ölçeği

için yazılı maille izin alındı (Çalışkan ve Üner, 2023) (Tekin ve Dikmenli, 2021) (Ek-4). Katılımcılara erişim sağlanabilmesi ile ilgili Elazığ Valiliği'nden ölçek uygulama izni (Sayı: E73086107-249-46943, Tarih: 19.12.2023) alındı (Ek-3). Katılımcılara; veri toplama formunun giriş kısmında araştırmanın amacı, kapsamı ve verdikleri yanıtların bu araştırma dışında hiçbir yerde kullanılmayacağını açıkladığı yazılı bir metin sunularak bilgilendirilmiş gönüllü olur formu ile yazılı onay alınmıştır (EK-1).

4. BULGULAR

Araştırmaya katılan katılımcıların %56.3'ünün cinsiyeti kadın ve yaş ortalaması 36.60±11.475'tir (Tablo 3).

Tablo 3. Sosyodemografik veri analizi (n=394)

Değişkenler	n	%	Çarpıklık	Basıklık	
Cinsiyet	Kadın	222	56.3	.257	-1.944
	Erkek	172	43.7		
Öğrenim Durumu	İlkokul	18	4.6	-.567	-.118
	Ortaokul	8	2.0		
	Lise	107	27.2		
	Önlisans	74	18.8		
	Lisans	147	37.3		
	Lisansüstü	40	10.2		
Meslek Türü	Sağlık Çalışanı	77	19.5	.076	-1.331
	Kamu Çalışanı	115	29.2		
	Özel Sektör	42	10.7		
	İşsiz	123	31.2		
	Serbest Meslek	37	9.4		
Medeni Durum	Evli	253	64.2	.861	-.530
	Bekar	135	34.3		
	Diğer	6	1.5		
Oturulan Ev	Kendi evim	291	73.9	1.279	.241
	Kira	100	25.4		
	Diğer	3	0.8		
Afet Yaşama Durumu	Evet	394	100		
Afette Yakınıni Kaybetme Durumu	Evet	23	5.8	-3.782	12.364
	Hayır	371	94.2		
Afet Riski Bilgi Durumu	Evet	354	89.8	2.649	5.042
	Hayır	40	10.2		
Afet Zarar Azaltma Bilgi Durumu	Evet	260	66.0	.678	-1.549
	Hayır	134	34.0		
İnsanları Afet Konusunda Bilinçli Bulma Durumu	Evet	59	15.0	-1.971	1.893
	Hayır	335	85.0		
Afet Sonrası Buluşma Yeri Belirleme Durumu	Evet	208	52.8	.112	-1.998
	Hayır	186	47.2		
Değişkenler	Ortalama ± SS				
Yaş	36.60 ± 11.475			0.171	-.884
Elazığ'da ikamet yılı	30.22 ± 14.236			-.025	-.545
Evde yaşanan kişi sayısı	3.67 ± 1.174			0.063	0.649

Katılımcıların %37.3'ünün lisans mezunu, %31.2'sinin işsiz. %64.2'sinin evli olduğu ve %73.9'unun oturduğu evinin kendi evi olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılanların %94.2'sinin afette yakınını kaybetmediği, %89.8'inin afet riski konusunda %66'sının ise afetin zararını azaltma konusunda bilgi sahibi olduğu, %85'inin insanları afet konusunda bilinçli bulmadığı, %52.8'inin afet sonrası buluşma yeri belirlediği saptanmıştır. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre 394 kişinin tamamı afet yaşamış ve %5.8'i afette yakınını kaybetmiştir. Katılımcıların Elazığ'da ikamet etme yılı ortalaması 30.22 ± 14.236 ve evde yaşanan kişi sayısı ortalaması 3.67 ± 1.174 'tür. Kişilerimizin genel sosyo-demografik özelliklerinde 394 kişinin tamamı afet yaşamış, bundan dolayı %5.8'i afette yakınını kaybetmiştir (Tablo 3).

Katılımcıların afet bilinci algı ölçeğine ilişkin maddelere verdikleri yanıtların frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4'te verilmiştir. Afet eğitimi bilinci alt boyutunda yer alan maddelerde yanıtların büyük bir bölümünün "katılıyorum" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmüştür. Özellikle S1, S2, S4, S7 ve S8 maddelerinde "katılıyorum" yanıtlarının yüksek oranlarda olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte bazı maddelerde "kararsızım" ve olumsuz yanıtların görece arttığı dikkat çekmektedir. Özellikle S5, S6, S9, S10 ve S11 maddelerinde "kararsızım" yanıtlarının diğer maddelere kıyasla daha yüksek oranlarda olduğu görülmüştür. Ayrıca S12 maddesinde "kesinlikle katılmıyorum" ve "katılmıyorum" yanıtlarının belirgin biçimde arttığı saptanmıştır (Tablo 4). Afet öncesi bilinç alt boyutunda yer alan maddelerde genel olarak "katılıyorum" yanıtlarının diğer seçeneklere göre daha yüksek oranlarda olduğu görülmüştür. Özellikle S14, S16, S18 ve S21 maddelerinde katılım düzeyinin yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Bununla birlikte bazı maddelerde "kararsızım" ve olumsuz yanıtların görece arttığı belirlenmiştir. Özellikle S15, S19 ve S20 maddelerinde "kararsızım" yanıtlarının diğer maddelere kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 4). Yanlış afet bilinci alt boyutunda yer alan maddelerde yanıtların daha dengeli bir dağılım gösterdiği görülmüştür. Bu alt boyutta bazı maddelerde "katılıyorum" yanıtları öne çıkarken, bazı maddelerde "kararsızım" ve olumsuz yanıtların arttığı belirlenmiştir. Özellikle S22, S24, S27 ve S28 maddelerinde "katılıyorum" yanıtlarının yüksek olduğu, S23, S25 ve S29 maddelerinde ise "kararsızım" yanıtlarının görece daha fazla olduğu saptanmıştır (Tablo 4). Afet sonrası bilinç alt boyutunda yer alan maddelerde genel olarak "katılıyorum" yanıtlarının diğer seçeneklere göre daha yüksek oranlarda olduğu görülmüştür. Özellikle S31, S33, S34 ve S36 maddelerinde bu yanıtların ön plana çıktığı belirlenmiştir. Bununla birlikte bazı maddelerde "katılmıyorum" ve "kararsızım" yanıtlarının arttığı dikkat çekmektedir. Özellikle S30,

S32 ve S35 maddelerinde bu yanıtların görece daha yüksek olduğu saptanmıştır. Afet bilinci algı ölçeği dört alt boyuta ait frekans dağılımı Tablo 4’ de özetlenmektedir.

Tablo 4. Afet bilinci algı ölçeği sorularının frekans dağılımı

	ABAAÖ	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		
		N	F	%	F	%	F	%	F	%
Afet Eğitimi Bilinci Alt Boyutu	S1	394	38	9.6	9	2.3	3	.8	344	87.3
	S2	394	34	8.6	9	2.3	4	1.0	347	88.1
	S3	394	32	8.1	21	5.3	24	6.1	317	80.5
	S4	394	35	8.9	16	4.1	12	3.0	331	84.0
	S5	394	31	7.9	32	8.1	58	14.7	273	69.3
	S6	394	33	8.4	34	8.6	80	20.3	247	62.7
	S7	394	32	8.1	11	2.8	8	2.0	343	87.1
	S8	394	35	8.9	10	2.5	18	4.6	331	84.0
	S9	394	30	7.6	41	10.4	53	13.5	270	68.5
	S10	394	34	8.6	42	10.7	62	15.7	256	65.0
	S11	394	37	9.4	34	8.6	64	16.2	259	65.7
	S12	394	176	44.7	137	34.8	36	9.1	45	11.4
Afet Öncesi Bilinç Alt Boyutu	S13	394	42	10.7	27	6.9	43	10.9	282	71.6
	S14	394	33	8.4	9	2.3	9	2.3	343	87.1
	S15	394	29	7.4	37	9.4	56	14.2	272	69.0
	S16	394	33	8.4	11	2.8	15	3.8	335	85.0
	S17	394	36	9.1	14	3.6	27	6.9	317	80.5
	S18	394	35	8.9	9	2.3	13	3.3	337	85.5
	S19	394	34	8.6	28	7.1	55	14.0	277	70.3
Yanlış Afet Bilinci Alt Boyutu	S20	394	38	9.6	48	12.2	64	16.2	244	61.9
	S21	394	38	9.6	15	3.8	11	2.8	330	83.8
	S22*	394	44	11.2	46	11.7	92	23.4	212	53.8
	S23*	394	52	13.2	56	14.2	117	29.7	169	42.9
	S24*	394	37	9.4	42	10.7	104	26.4	211	53.6
	S25*	394	93	23.6	47	11.9	147	37.3	107	27.2
	S26*	394	74	18.8	35	8.9	104	26.4	181	45.9
	S27*	394	38	9.6	19	4.8	109	27.7	228	57.9
Afet Sonrası Bilinç Alt Boyutu	S28*	394	57	14.5	50	12.7	79	20.1	208	52.8
	S29*	394	80	20.3	59	15.0	141	35.8	114	28.9
	S30	394	80	20.3	101	25.6	89	22.6	124	31.5
	S31	394	49	12.4	48	12.2	80	20.3	217	55.1
	S32	394	37	9.4	93	23.6	77	19.5	187	47.5
	S33	394	37	9.4	26	6.6	59	15.0	272	69.0
	S34	394	33	8.4	14	3.6	11	2.8	336	85.3
	S35	394	46	11.7	88	22.3	48	12.2	212	53.8
	S36	394	47	11.9	37	9.4	69	17.5	241	61.2

“Afet okuryazarlığı ölçeği sorularının ortalama değerleri frekans yüzdeleri gösterilmektedir (Tablo 5). Anket içeriği 61 sorudan ve dört alt boyuttan oluşmaktadır. Dahil zarar azaltma alt boyutu 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17 sorularından, hazırlık alt boyutu 18,19,20,21,22,23,24,25,26,27,28,29,30,31,32,33 sorularından, müdahale alt boyutu 34,35,36,37,38,39,40,41,42,43,44,45,46 sorularından ve iyileştirme alt boyutu 47,48,49,50,51,52,53,54,55,56,57,58,59,60,61 sorularından oluşmaktadır. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Katılımcıların afet okuryazarlığı ölçeğine ilişkin maddelere verdikleri yanıtların frekans ve yüzde dağılımları Tablo 5’te verilmiştir. Dâhil zarar azaltma alt boyutunda yer alan maddelerde yanıtların büyük bir bölümü “kolay” ve “ok kolay” seçeneklerinde yoğunlaşmıştır. Bazı maddelerde ise “kararsızım” ve “zor” yanıtları görece daha yüksek oranlarda yer almıştır. Özellikle S12, S13, S14, S16 ve S17 maddelerinde “kararsızım” ve “zor” yanıtlarının arttığı grlmştir (Tablo 5). Hazırlık alt boyutunda maddelerin çoğu “kolay” ve “ok kolay” yanıtlarında yoğunlaşmıştır. Bazı maddelerde ise katılımcıların “kararsızım” cevabı verdikleri grlmştir ve S20, S28, S30, S32 ve S33 maddelerinde “kararsızım” yanıtlarının diğer maddelere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 5). Müdahale alt boyutunda yer alan maddelerde genel olarak “kolay” ve “ok kolay” yanıtlarının diğer seçeneklere göre daha yüksek oranlarda olduğu grlmştir. Bununla birlikte bazı maddelerde özellikle S34, S35, S36, S43 ve S44 maddelerinde “zor” ve “kararsızım” yanıtlarının arttığı tespit edilmiştir (Tablo 5). İyileştirme alt boyutunda alt boyutta bazı maddelerde “kolay” ve “ok kolay” yanıtları ne çıkarken, bazı maddelerde “zor” ve “kararsızım” yanıtlarının daha ne çıktı grlmştir. Özellikle S47, S48, S49, S50, S51 ve S59 maddelerinde “kararsızım” ve “zor” yanıtlarının görece arttığı saptanmıştır. Afet yaşamış Elazığ İli ‘nde yaşayan yetişkin bireylerin Afet Okuryazarlığı ölçeği dört alt boyutuna verdikleri cevaplara ait frekans dağılımları Tablo 5’ de özetlenmektedir.

Tablo 5. Afet okuryazarlığı sorularının frekans dağılımı

	N	Çok Zor		Zor		Kararsızım		Kolay		Çok Kolay		
		F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
Dâhil Zarar Azaltma Alt Boyutu	S1	394	14	3.6	49	12.4	31	7.9	177	44.9	123	31.2
	S2	394	9	2.3	53	13.5	48	12.2	165	41.9	119	30.2
	S3	394	18	4.6	57	14.5	49	12.4	194	49.2	76	19.3
	S4	394	15	3.8	3.2	8.1	43	10.9	178	45.2	126	32.0
	S5	394	40	10.2	75	19.0	57	14.5	153	38.8	69	17.5
	S6	394	14	3.6	67	17.0	62	15.7	155	39.3	96	24.4
	S7	394	13	3.3	39	9.9	65	16.5	169	42.9	108	27.4
	S8	394	9	2.3	56	14.2	79	20.1	174	44.2	76	19.3
	S9	394	9	2.3	28	7.1	24	6.1	181	45.9	152	38.6
	S10	394	9	2.3	31	7.9	69	17.5	208	52.8	77	19.5
	S11	394	15	3.8	37	9.4	40	10.2	158	40.1	144	36.5
	S12	394	14	3.6	42	10.7	91	23.1	187	47.5	60	15.2
	S13	394	37	9.4	59	15.0	76	19.3	151	38.3	71	18.0
	S14	394	45	11.4	55	14.0	90	22.8	129	32.7	75	19.0
	S15	394	15	3.8	39	9.9	51	12.9	148	37.6	141	35.8
	S16	394	45	11.4	109	27.7	65	16.5	121	30.7	54	13.7
	S17	394	54	13.7	93	23.6	70	17.8	117	29.7	60	15.2
Hazırlık Alt Boyutu	S18	394	31	7.9	67	17.0	70	17.8	154	39.1	72	18.3
	S19	394	31	7.9	78	19.8	72	18.3	144	36.5	69	17.5
	S20	394	33	8.4	94	23.9	90	22.8	122	31.0	55	14.0
	S21	394	25	6.3	71	18.0	67	17.0	167	42.4	64	16.2
	S22	394	16	4.1	27	6.9	39	9.9	150	38.1	162	41.1
	S23	394	12	3.0	27	6.9	35	8.9	160	40.6	160	40.6
	S24	394	18	4.6	42	10.7	45	11.4	143	36.3	146	37.1
	S25	394	10	2.5	20	5.1	29	7.4	157	39.8	178	45.2
	S26	394	11	2.8	39	10.9	43	10.9	132	33.5	169	42.9
	S27	394	16	4.1	66	16.8	53	13.5	144	36.5	115	29.2
	S28	394	25	6.3	61	15.5	76	19.3	144	36.5	88	22.3
	S29	394	10	2.5	45	11.4	51	12.9	152	38.6	136	34.5
	S30	394	51	12.9	67	17.0	72	18.3	110	27.9	94	23.9
	S31	394	17	4.3	74	18.8	40	10.2	154	39.1	109	27.7
	S32	394	19	4.8	77	19.5	80	20.3	158	40.1	60	15.2
	S33	394	12	3.0	60	15.2	84	21.2	141	35.8	97	24.6
	Müdahale Alt Boyutu	S34	394	28	7.1	79	20.1	82	20.8	134	34.0	71
S35		394	56	14.2	103	26.1	83	21.2	101	25.6	51	12.9
S36		394	20	5.1	71	18.0	95	24.1	139	35.3	69	17.5
S37		394	12	3.0	28	7.1	43	10.9	183	46.4	128	32.5
S38		394	14	3.6	25	6.3	40	10.2	198	50.3	117	29.7
S39		394	10	2.5	27	6.9	48	12.2	209	53.0	100	25.4
S40		394	9	2.3	25	6.3	36	9.1	110	27.9	214	54.3
S41		394	9	2.3	23	5.8	23	5.8	101	25.6	238	60.4
S42		394	17	4.3	45	11.4	68	17.3	148	37.6	116	29.4
S43		394	28	7.1	62	15.7	84	21.3	146	37.1	74	18.8
S44		394	41	10.4	62	15.7	66	16.8	134	34.0	91	23.1
S45		394	19	4.8	73	18.5	71	18.0	126	32.0	105	26.6
S46		394	19	4.8	65	16.5	56	14.2	144	36.5	110	27.9

Tablo 5. (Devamı)

N		Çok Zor		Zor		Kararsızım		Kolay		Çok Kolay		
		F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
	S47	394	40	10.2	89	22.6	63	16.0	113	28.7	89	22.6
	S48	394	53	13.5	75	19.0	64	16.2	131	33.2	71	18.0
	S49	394	39	9.9	96	24.4	91	23.1	112	28.4	56	14.2
	S50	394	53	13.5	99	25.1	83	21.1	112	28.4	47	11.9
	S51	394	22	5.6	90	22.8	98	24.9	125	31.7	59	15.0
	S52	394	11	2.8	32	8.1	50	12.7	175	44.4	126	32.0
İyileştirme Alt Boyutu	S53	394	15	3.8	27	6.9	40	10.2	164	41.6	148	37.6
	S54	394	17	4.3	82	20.8	80	20.3	115	29.2	100	25.4
	S55	394	17	4.3	39	9.9	51	12.9	154	39.1	133	33.8
	S56	394	14	3.6	26	6.6	43	10.9	173	43.9	138	35.0
	S57	394	19	4.8	70	17.8	61	15.5	134	34.0	110	27.9
	S58	394	16	4.1	69	17.5	68	17.3	144	36.5	97	24.6
	S59	394	50	12.7	85	21.6	74	18.8	105	26.6	80	20.3
	S60	394	24	6.1	66	16.8	93	23.6	118	29.9	93	23.6
	S61	394	25	6.3	47	11.9	58	14.7	183	46.4	81	20.6

Afet Bilinci Algı ve Afet Okuryazarlığı Ölçekleri ve alt boyut puan ortalamaları, standart sapma değerleri Tablo 6'da verilmiştir. Araştırmada Afet Bilinci Algı Ölçeği'nin toplam puan ortalaması 129.49 ± 22.36 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin alt boyutları incelendiğinde; Afet Eğitimi Bilinci alt boyutu puan ortalaması 46.44 ± 9.74 , Afet Öncesi Bilinç alt boyutu 28.40 ± 6.57 , ters puanlamanın uygulandığı Yanlış Afet Bilinci alt boyutu 32.32 ± 6.54 ve Afet Sonrası Bilinç alt boyutu 22.33 ± 6.01 olarak saptanmıştır (Tablo 6).

Afet Okuryazarlığı Ölçeği'nin toplam puan ortalaması 32.97 ± 10.47 olarak belirlenmiştir. Alt boyutlar düzeyinde değerlendirildiğinde; Dâhil Zarar Azaltma alt boyutu puan ortalaması 33.11 ± 10.36 , Hazırlık alt boyutu 33.51 ± 11.18 , Müdahale alt boyutu 33.76 ± 10.70 ve İyileştirme alt boyutu 31.54 ± 11.53 olarak bulunmuştur (Tablo 6).

Tablo 6. Ölçek ve alt boyutlarının ortalama ve standart sapma

Ölçek ve Alt Boyutları	Ortalama \pm Standart Sapma n:394
Afet Bilinci Algı Ölçeği Toplam	129.49 ± 22.362
Afet Eğitimi Bilinci Alt Boyutu	46.44 ± 9.741
Afet Öncesi Bilinç Alt Boyutu	28.40 ± 6.566
Yanlış Afet Bilinci Alt Boyutu*	32.32 ± 6.540
Afet Sonrası Bilinç Alt Boyutu	22.33 ± 6.006
Afet Okuryazarlığı Ölçeği Toplam	32.968 ± 10.469
Dâhil Zarar Azaltma Alt Boyutu	33.114 ± 10.362
Hazırlık Alt Boyutu	33.509 ± 11.184
Müdahale Alt Boyutu	33.759 ± 10.697
İyileştirme Alt Boyutu	31.540 ± 11.532

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile afet bilinci algı ve afet okuryazarlığı ölçek puanlarının karşılaştırılması Tablo 7’te verilmiştir. Cinsiyet ile yalnızca Yanlış Afet Bilinci alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($t=-.171$ $p=0.001$). Kadın katılımcıların Yanlış Afet Bilinci puan ortalaması 33.30 ± 6.05 iken, erkek katılımcıların ortalaması 31.05 ± 6.93 olarak bulunmuştur (Tablo 7). Bu sonuç, kadınların yanlış afet bilgilerine yönelik farkındalık düzeylerinin erkeklere kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu bulgu dışında, cinsiyetin afet bilinci ve afet okuryazarlığı düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. H5, H6 hipotezleri kabul edildi.

Öğrenim durumu ile ölçekler ve alt boyutları arasındaki ilişki Tablo 7’te verilmiştir. Öğrenim durumu ile Afet Bilinci Algı Ölçeği toplam puanı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($t=0.329$, $p<0.001$). Buna göre, öğrenim düzeyi yükseldikçe afet bilinci düzeyinin arttığı söylenebilir. Afet Eğitimi Bilinci ($t=0.237$, $p<0.001$) ve Afet Öncesi Bilinç ($r=0.196$, $p<0.001$) alt boyutları ile eğitim düzeyi arasında da anlamlı bir ilişkili bulunmuştur. Yanlış Afet Bilinci alt boyutunda ($t=0.320$, $p<0.001$) ve Afet Sonrası Bilinç alt boyutunda da öğrenim durumu ile arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($t=0.276$, $p<0.001$). Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı ile öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($t=0.371$, $p<0.001$). Ayrıca ölçeğin alt boyutları olan Dâhil Zarar Azaltma ($t=.370$, $p<0.001$), Hazırlık ($t=0.353$, $p<0.001$), Müdahale ($t=0.344$, $p<0.001$) ve İyileştirme ($t=0.350$, $p<0.001$) alt boyutlarının tamamında öğrenim düzeyi ile istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, öğrenim düzeyinin hem afet bilinci hem de afet okuryazarlığı üzerinde önemli ve belirleyici bir değişken olduğunu göstermektedir (Tablo 7). H7, H8 hipotezleri kabul edildi.

Meslek grupları ile ölçekler ve alt boyutları arasındaki ilişki Tablo 7’de verilmiştir. Afet Bilinci Algı Ölçeği toplam puanı açısından meslek grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($t=5.596$; $p=0.001$). Ölçeğin alt boyutları incelendiğinde; Afet Eğitimi Bilinci ($t=2.299$; $p=0.077$) ve Afet Öncesi Bilinç ($t=2.452$; $p=0.063$) alt boyutlarında meslek grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmazken, Yanlış Afet Bilinci ($t=12.250$; $p=0.000$) ve Afet Sonrası Bilinç ($t=4.033$; $p=0.008$) alt boyutlarında meslek grupları arasında anlamlı farklılıklar olduğu saptanmıştır. Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı açısından da meslek grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($t=3.891$; $p=0.009$). Alt boyutlar değerlendirildiğinde; Zarar Azaltma ($t=3.875$; $p=0.009$), Hazırlık ($t=4.033$; $p=0.008$), Müdahale ($t=3.015$; $p=0.030$) ve İyileştirme ($t=3.569$; $p=0.014$) alt

boyutlarının tamamında meslek grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür (Tablo 7). H10, H11 hipotezleri kabul edildi. Medeni durum ile Afet Bilinci Algı Ölçeği toplam puanı ($t=0.060$, $p=0.231$) ve medeni durum ile ölçek alt boyutları olan Afet Eğitimi Bilinci ($t=0.030$, $p=0.553$), Afet Öncesi Bilinç ($t=0.022$, $p=0.657$), Yanlış Afet Bilinci ($t=0.083$, $p=0.099$) ve Afet Sonrası Bilinç ($t=0.061$, $p=0.225$) alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Ayrıca medeni durum ile Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı ($t=0.060$, $p=0.233$) ve ölçeğin alt boyutları olan Dâhil Zarar Azaltma ($t=0.029$, $p=0.570$), Hazırlık ($t=0.045$, $p=0.370$) ve Müdahale ($t=0.047$, $p=0.351$) alt boyutları arasında da anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Yalnızca medeni durum ile İyileştirme alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($t=0.108$, $p=0.032$). Bu bulgu dışında medeni durumun, afet bilinci ve afet okuryazarlığı düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmüştür (Tablo 7). H11, H12 hipotezlerined edildi.

Afette yakınıni kaybetme durumu ile ölçekler ve alt boyutları arasındaki ilişki Tablo 5’te verilmiştir. Afette yakınıni kaybetme durumu ile Afet Bilinci Algı Ölçeği toplam puanı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır ($t=0.059$, $p=0.241$). Bununla birlikte, Afet Eğitimi Bilinci ($t=0.110$, $p=0.029$), Afet Öncesi Bilinç ($t=0.132$, $p=0.009$) ve Afet Sonrası Bilinç alt boyutu ($t=0.053$, $p=0.290$) ile afette yakınıni kaybetme durumu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Yanlış Afet Bilinci alt boyutu ile afette yakınıni kaybetme durumu arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($t=-.144$, $p=0.004$). Diğer bir ifade ile afette yakın kaybetme durumu arttıkça yanlış afet inanışlarına ilişkin puanların azaldığı görülmektedir. Afet Okuryazarlığı toplam puanı ($t=-.016$, $p=0.744$) ile Dâhil Zarar Azaltma ($t=-.033$, $p=0.511$), Hazırlık ($t=0.027$, $p=0.595$), Müdahale ($t=-.024$, $p=0.637$) ve İyileştirme ($t=-.036$, $p=0.481$) alt boyutları ile afette yakınıni kaybetme durumu arasında anlamlı farklılık belirlenmemiştir (Tablo 7).

Katılımcıların afet riski hakkında bilgi sahibi olma durumu ölçekler ve alt boyutları arasındaki ilişki Tablo 7’de verilmiştir. Afet Riski Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu ile Afet Bilinci Algı Ölçeği toplam puanı ($t=-.172$, $p=0.001$), Afet Eğitimi Bilinci ($t=-.122$, $p=0.015$), Yanlış Afet Bilinci ($t=-.114$, $p=0.023$) ve Afet Sonrası Bilinç alt boyutları arasında fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($t=-.226$, $p<0.001$). Afet Öncesi Bilinç alt boyutunda ise anlamlı bir fark saptanmamıştır ($t=-.084$, $p=0.094$) (Tablo 7). Ayrıca Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanında ($t=-.217$, $p<0.001$), Dâhil Zarar Azaltma alt boyutunda ($t=-.183$, $p<0.001$), Hazırlık alt boyutunda ($t=-.238$, $p<0.001$), Müdahale alt boyutunda ($t=-.226$, $p<0.001$) ve

İyileştirme alt boyutunda ($t=-.188$, $p<0.001$) afet riski hakkında bilgi sahibi olma durumuna göre anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir (Tablo 7).

Katılımcıların afet zarar azaltma konusunda bilgi sahibi olma durumu ölçekler ve alt boyutları arasındaki ilişki Tablo 7’de verilmiştir. Afet Bilinci Algı Ölçeği toplam puanı açısından gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t=-.041$, $p=0.313$). Afet Eğitimi Bilinci alt boyutunda ($t=0.051$, $p=0.312$) ve Afet Öncesi Bilinç alt boyutunda da istatistiksel açıdan anlamlı bir sonuç elde edilmemiştir ($t=0.095$, $p=0.060$). Yanlış Afet Bilinci alt boyutunda ($t=-.179$, $p<0.001$) ve Afet Sonrası Bilinç alt boyutunda gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=-.181$, $p<0.001$) (Tablo 7). Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı açısından değerlendirildiğinde, afet zarar azaltma bilgisi olan katılımcıların puanlarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($t=-.303$, $p<0.001$). Alt boyutlara bakıldığında; Dâhil Zarar Azaltma ($t=-.310$, $p<0.001$), Hazırlık ($t=-.280$, $p<0.001$), Müdahale ($t=-.286$, $p<0.001$) ve İyileştirme ($t=-.285$, $p<0.001$) alt boyutlarının tamamında bilgi sahibi olan katılımcılar lehine anlamlı farklılıklar saptanmıştır (Tablo 7).

Katılımcıların çevrelerindeki insanları afet konusunda bilinçli bulma durumları ile ölçekler ve alt boyutları arasındaki ilişki Tablo 7’de verilmiştir. Yapılan değerlendirmede, Afet Bilinci Algı Ölçeği toplam puanında ($t=0.166$, $p=0.001$), Afet Eğitimi Bilinci alt boyutunda ($t=0.178$, $p<0.001$) ve Afet Öncesi Bilinç alt boyutunda gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($t=0.179$, $p<0.001$) (Tablo 7). Yanlış Afet Bilinci ($t=0.066$, $p=0.189$) ve Afet Sonrası Bilinç alt boyutlarında gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t=0.060$, $p=0.236$). Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı ($t=-.016$, $p=0.753$) ve Dâhil Zarar Azaltma ($t=-.004$, $p=0.929$), Hazırlık ($t=0.001$, $p=0.980$), Müdahale ($t=-.023$, $p=0.652$) ve İyileştirme ($t=-.037$, $p=0.463$) alt boyutlarının hiçbirinde gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 7).

Katılımcıların Afet Sonrası Buluşma Yeri Belirleme Durumu ile ölçekler ve alt boyutları arasındaki ilişki Tablo 7’de verilmiştir. Katılımcıların Afet Bilinci Algı Ölçeği toplam puanı ($t=-.217$, $p<0.001$), Yanlış Afet Bilinci ($t=-.238$, $p<0.001$) ve Afet Sonrası Bilinç alt boyutlarında belirgin düzeyde anlamlı bir fark saptanmıştır ($t=-.311$, $p<0.001$). Afet Öncesi Bilinç alt boyutu ($t=-.070$, $p=0.164$) ve Afet Eğitimi Bilinci alt boyutunda ise istatistiksel açıdan anlamlı bir fark saptanmamıştır ($t=-.098$, $p=0.051$). Afet sonrası buluşma yeri belirleyen katılımcıların Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı ($t=-.314$, $p<0.001$) ve Dâhil Zarar Azaltma ($t=-.275$, $p<0.001$), Hazırlık ($t=-.315$, $p<0.001$), Müdahale ($t=-.295$, $p<0.001$) ve İyileştirme ($t=-.316$, $p<0.001$) alt

boyutlarının tamamında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür (Tablo 7).

Katılımcıların yaş değişkeni ile ölçekler ve alt boyutları arasındaki karşılaştırma Tablo 7’de verilmiştir. Katılımcıların Afet Bilinci Algı Ölçeği toplam puanı ($t=-.018$, $p=0.725$), Afet Eğitimi Bilinci alt boyutu ($t=.024$, $p=.638$), Yanlış Afet Bilinci alt boyutunda ($t=-.078$, $p=0.124$), Afet Öncesi Bilinç alt boyutunda ($t=.032$, $p=0.525$) ve Afet Sonrası Bilinç alt boyutunda ($t=-.055$, $p=0.274$) istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki tespit edilmiştir (Tablo 6). Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki elde edilmiştir ($t=-.092$, $p=0.068$). Aynı zamanda Dâhil Zarar Azaltma alt boyutuyla yaş arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenirken ($t=-.105$, $p=0.036$), diğer alt boyutlar olan Hazırlık ($t=-.091$, $p=0.072$), Müdahale ($t=-.087$, $p=0.255$) ve İyileştirme ($t=-.093$, $p=0.066$) alt boyutları ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki olduğu bulunmuştur (Tablo 7). H3, H4 hipotezleri red edildi.

Katılımcıların Elazığ’da ikamet etme süresi ile afet bilinci ve afet okuryazarlığı ölçek puanları arasındaki ilişkiler Tablo 7’de verilmiştir. Veriler incelendiğinde, Afet Bilinci Algı Ölçeği toplam puanı ($t=0.039$, $p=0.443$) ve Afet Sonrası Bilinç alt boyutunda ($t=0.019$, $p=0.713$) ile ikamet yılı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Afet Eğitimi Bilinci alt boyutu ($t=0.109$, $p=0.030$) ve Afet Öncesi Bilinç alt boyutu ($t=0.120$, $p=0.017$) ile ikamet yılı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunurken, Yanlış Afet Bilinci alt boyutu ile ikamet yılı arasında anlamlı negatif bir ilişki olduğu saptanmıştır ($t=-.168$, $p=0.001$). Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı açısından değerlendirildiğinde, ikamet yılı ile anlamlı bir negatif ilişki olduğu ($t=-.109$, $p=0.030$), Alt boyutlar düzeyinde incelendiğinde ise; Dâhil Zarar Azaltma ($t=-.102$, $p=0.043$) ve İyileştirme ($t=-.132$, $p=0.009$) alt boyutlarının ikamet yılı ile anlamlı negatif bir ilişkileri bulunduğu görülmüştür. Hazırlık alt boyutunda ($t=-.089$, $p=0.076$) ve Müdahale alt boyutunda ($t=-.094$, $p=0.062$) anlamlılık görülmemiştir (Tablo 7).

Katılımcıların evde yaşanan kişi sayısı ile afet bilinci ve afet okuryazarlığı ölçek puanları arasındaki ilişkiler Tablo 7’de verilmiştir. Katılımcıların evde yaşadıkları kişi sayısı ile afet bilinci ve afet okuryazarlığı ölçek puanları incelendiğinde, Afet Bilinci Algı Ölçeği toplam puanı ($t=-.005$, $p=0.916$) ve ölçek alt boyutları olan Afet Eğitimi Bilinci alt boyutu ($t=0.003$, $p=0.951$), Afet Öncesi Bilinç alt boyutu ($t=0.006$, $p=0.912$) ve Afet Sonrası Bilinç alt boyutu ($t=0.081$, $p=0.110$) ile evde yaşayan kişi sayısı arasında anlamlı olmayan bir ilişki saptanmıştır. Yalnızca Yanlış Afet Bilinci alt boyutu

ile evde yaşanılan kişi sayısı arasında anlamlı negatif bir ilişki olduğu görülmüştür ($t=-.102$, $p=0.042$) (Tablo 7). Afet Okuryazarlığı leği toplam puanı ile evde kişi sayısı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır ($t=-.021$, $p=0.676$). Alt boyutlar incelendiğinde; Dâhil Zarar Azaltma ($t=-.012$, $p=0.807$), Hazırlık ($t=-.023$, $p=0.652$), Müdahale ($t=-.039$, $p=0.439$) ve İyileştirme ($t=-.010$, $p=0.838$) alt boyutlarının hiçbirinde evde kişi sayısı ile anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür (Tablo 7).

Tablo 7. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile afet bilinci algı ve afet okuryazarlığı ölçek puanlarının karşılaştırılması (n=394)

Değişkenler	Afet Bilinci Algı						Afet Okuryazarlığı				
	Afet Bilinci Algı	Afet Eğitimi Bilinci	Afet Öncesi Bilinç	Yanlış Afet Bilinci	Afet Sonrası Bilinç	Afet Okuryazarlığı	Dâhil Zarar Azaltma	Hazırlık	Müdahale	İyileştirme	
	Ort ± SS										
Cinsiyet	Kadın	129.87±23.33	46.30±10.22	28.09±6.91	33.30±6.05	22.18±6.13	33.05±10.57	33.24±10.44	33.38±11.34	33.77±10.90	31.86±11.41
	Erkek	128.99±21.11	46.63±9.11	28.79±6.09	31.05±6.93	22.52±5.85	32.86±10.37	32.95±10.29	33.68±11.01	33.75±10.45	31.12±11.71
	<i>Test ve p</i>	-.019 .701	.017 .739	.053 .294	-.171 .001	.028 .575	-.009 .858	-.014 .778	.013 .795	-.001 .987	-.032 .529
Öğrenim Durumu	İlk okul	104.00±24.35	37.28±13.31	22.22±8.78	28.72±5.18	15.78±6.08	19.90±8.84	18.63±7.91	20.27±11.52	21.69±9.80	19.40±8.09
	Orta okul	120.50±27.04	45.50±10.49	27.37±7.15	26.00±9.13	21.63±6.59	34.66±2.89	35.20±4.71	36.04±6.75	34.86±4.38	32.40±5.45
	Lise	126.14±19.83	45.76±8.59	28.50±6.09	30.65±5.88	21.22±5.53	29.46±9.50	30.18±9.08	29.54±10.58	30.44±9.68	27.69±11.06
	Ön lisans	125.20±23.41	44.55±11.33	27.24±7.51	31.00±7.01	22.41±6.16	32.65±10.78	32.46±10.99	34.06±10.99	33.35±11.26	30.75±11.44
	Lisans	134.33±21.57	48.00±9.18	29.05±6.14	33.93±6.25	23.35±5.85	35.76±10.06	35.90±9.95	36.11±10.53	36.41±10.33	34.64±11.31
	Lisansüstü	141.83±13.66	50.35±5.57	30.80±3.99	36.18±4.72	24.50±5.05	38.24±7.48	38.01±7.33	38.98±8.17	38.85±8.08	37.19±8.45
	<i>Test ve p</i>	.329 .000	.237 .000	.196 .000	.320 .000	.276 .000	.371 .000	.370 .000	.353 .000	.344 .000	.350 .000
Meslek	Kamu Çalışanı	135.60±19.96	48.08±8.96	29.52±5.98	34.41±5.50	23.59±5.73	35.24±10.57	35.53±10.09	35.76±11.18	35.63±11.10	34.04±11.54
	Sağlık Çalışanı	131.37±23.76	46.77±10.28	27.99±6.86	33.56±5.91	23.05±6.30	34.01±9.94	33.75±10.47	35.07±10.07	34.89±10.11	32.44±11.23
	Özel Sektör	125.97±17.047	46.32±7.12	28.85±4.72	29.22±6.99	21.59±5.09	31.40±9.30	31.29±9.16	31.82±9.93	33.02±8.83	29.65±11.72
	Diğer	124.89±25.17	44.80±11.27	27.33±7.69	31.59±6.68	21.18±6.38	31.21±11.03	31.65±10.90	31.52±12.17	31.79±11.48	29.87±11.23
	<i>Test ve p</i>	5.596 .001	2.299 .077	2.452 .063	12.250 .000	4.033 .008	3.891 .009	3.875 .009	4.033 .008	3.015 .030	3.569 .014
Medeni Durum	Evli	128.73±22.46	46.34±9.71	28.35±6.48	32.00±6.21	22.05±5.86	32.57±10.29	32.86±10.05	33.20±11.21	33.51±10.31	30.77±11.60
	Bekar	130.30±22.50	46.40±9.98	28.36±6.85	32.70±7.15	22.84±6.35	33.50±10.98	33.61±11.08	33.90±11.31	33.94±11.55	32.56±11.39
	Diğer	143.17±7.78	51.83±1.94	31.33±1.03	37.17±3.13	22.83±2.99	37.64±2.94	32.60±7.06	37.63±6.06	40.22±2.23	41.11±5.07
	<i>Test ve p</i>	.060 .231	.030 .553	.022 .657	.083 .099	.061 .225	.060 .233	.029 .570	.045 .370	.047 .351	.108 .032

Tablo 7 (Devamı). Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile afet bilinci algı ve afet okuryazarlığı ölçek puanlarının karşılaştırılması (n=394)

Değişkenler		Afet Bilinci Algı					Afet Okuryazarlığı				
		Afet Bilinci Algı	Afet Eğitimi Bilinci	Afet Öncesi Bilinç	Yanlış Afet Bilinci	Afet Sonrası Bilinç	Afet Okuryazarlığı	Dâhil Zarar Azaltma	Hazırlık	Müdahale	İyileştirme
		Ort ± SS									
Oturulan Ev	Kendi evim	129.84±21.69	46.74±9.21	28.69±6.16	31.86±6.67	22.55±5.81	32.501±0.34	32.77±10.30	33.09±11.08	33.18±10.50	30.97±11.37
	Kira	128.14±24.51	45.50±11.25	27.44±7.65	33.48±6.03	21.72±6.62	34.22±10.91	34.10±10.63	34.66±11.56	35.27±11.28	32.98±12.01
	Diğer	140.67±4.62	49.33±2.31	32.00±0.00	38.00±1.73	21.33±0.58	36.61±0.95	33.58±33.58	35.68±7.67	39.10±2.78	38.89±2.41
	<i>Test ve p</i>	-.017 .741	-.044 .389	-.062 .218	.127 .012	-.062 .223	.078 .124	.054 .287	.063 .209	.095 .061	.090 .074
Afette Yakınlığı Kaybetme Durumu	Evet	124.17±34.29	42.13±14.60	34.91±9.60	36.09±5.31	21.04±8.19	33.66±15.53	34.49±15.55	32.30±15.76	34.78±16.32	33.19±15.50
	Hayır	129.82±21.43	46.71±9.32	28.61±6.29	32.09±6.54	22.41±5.85	32.93±10.10	33.03± 9.98	33.58±10.86	33.70±10.28	31.44±11.26
	<i>Test ve p</i>	.059 .241	.110 .029	.132 .009	-.144 .004	.053 .290	-.016 .744	-.033 .511	.027 .595	-.024 .637	-.036 .481
Afet Riski Bilgi Durumu	Evet	130.78±22.11	46.84±9.60	28.58±6.43	32.57±6.46	22.79±5.76	33.73±10.11	33.75±10.04	34.40±10.73	34.57±10.34	32.27±11.28
	Hayır	118.05±21.60	42.90±10.37	26.75±7.59	30.10±6.91	18.30±6.65	26.21±11.24	27.48±11.55	25.59±12.08	26.59±11.24	25.10±11.87
	<i>Test ve p</i>	-.172 .001	-.122 .015	-.084 .094	-.114 .023	-.226 .000	-.217 .000	-.183 .000	-.238 .000	-.226 .000	-.188 .000
Afet Zarar Azaltma Bilgi Durumu	Evet	130.30±25.05	46.08±10.95	27.95±7.35	33.16±6.72	23.11±6.30	35.25±10.30	35.42±10.19	35.75±10.96	35.95±10.51	33.90±11.43
	Hayır	127.90±15.86	47.13±6.80	29.26±4.57	30.69±5.87	20.81±5.07	28.55±9.34	28.64±9.20	29.16±10.34	29.50±9.75	26.97±10.32
	<i>Test ve p</i>	-.041 .313	.051 .312	.095 .060	-.179 .000	-.181 .000	-.303 .000	-.310 .000	-.280 .000	-.286 .000	-.285 .000
İnsanları Afet Konusunda Bilinçli Bulma Durumu	Evet	120.66±28.00	42.31±13.39	25.59±9.03	31.29±7.96	21.47±7.76	33.36±12.29	33.23±12.80	33.47±12.82	34.34±12.59	32.56±12.31
	Hayır	131.04±20.88	47.17±8.77	28.89±5.91	32.50±6.25	22.48±5.64	32.90±10.14	33.09±9.90	33.51±10.89	33.66±10.35	31.36±11.40
	<i>Test ve p</i>	.166 .001	.178 .000	.179 .000	.066 .189	.060 .236	-.016 .753	-.004 .929	.001 .980	-.023 .652	-.037 .463

Tablo 7 (Devamı). Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile afet bilinci algı ve afet okuryazarlığı ölçek puanlarının karşılaştırılması (n=394)

Değişkenler	Afet Bilinci Algı					Afet Okuryazarlığı					
	Afet Bilinci Algı	Afet Eğitimi Bilinci	Afet Öncesi Bilinç	Yanlış Afet Bilinci	Afet Sonrası Bilinç	Afet Okuryazarlığı	Dâhil Zarar Azaltma	Hazırlık	Müdahale	İyileştirme	
	Ort ±SS										
Afet Sonrası Buluşma Yeri Belirleme Durumu	Evet	134.06±22.07	47.35±9.36	28.83±6.37	33.79±6.17	24.10±5.75	36.07±9.86	35.81±9.94	36.84±10.08	36.74±10.16	24.98±11.03
	Hayır	124.37±21.61	45.43±10.08	27.91±6.76	30.68±6.57	20.35±5.68	24.50±10.05	30.10±10.07	29.79±11.20	30.43±10.31	27.69±10.87
	<i>Test ve p</i>	-.217 .000	-.098 .051	-.070 .164	-.238 .000	-.311 .000	-.314 .000	-.275 .000	-.315 .000	-.295 .000	-.316 .000
Yaş	18-24 yaş	126.54±25.43	44.83±11.50	27.29±7.82	32.26±7.33	22.15±6.99	33.25±12.10	33.46±12.17	34.16±12.63	33.30±12.70	32.03±12.08
	25-34 yaş	132.23±18.89	47.38±8.34	28.99±5.70	32.71±6.68	23.15±5.29	34.04±10.00	33.92±10.45	34.72±9.81	35.21±10.52	32.44±10.87
	35-44 yaş	132.33±20.05	47.86±7.88	29.30±5.34	32.57±6.16	22.60±5.32	33.50±9.16	34.12±8.43	33.71±10.40	34.18±9.12	32.01±11.00
	45 yaş ve üstü	125.89±24.61	45.14±11.10	27.65±7.36	31.69±6.21	21.40±6.46	31.06±10.85	30.79±10.67	31.60±11.89	32.33±10.83	29.70±12.24
	<i>Test ve p</i>	-.018 .725	.024 .638	.032 .525	-.078 .124	-.055 .274	-.092 .068	-.105 .036	-.091 .072	-.087 .255	-.093 .066
Elazığ'da ikamet yılı	1-10 yıl	123.37±28.25	43.33±12.89	26.33±8.69	32.93±6.95	20.78±7.31	32.75±11.95	32.61±11.87	33.04±12.77	33.47±12.79	32.01±12.31
	21-30 yıl	133.87±18.90	47.69±8.51	29.07±5.61	33.49±6.19	23.62±5.30	34.66±10.36	34.71±10.59	35.47±10.78	35.35±10.62	33.15±10.90
	31 yıl ve üstü	130.27±19.95	47.37±8.03	29.10±5.49	31.37±6.39	22.43±5.43	32.15±9.62	32.51±9.31	32.68±10.42	33.04±9.44	30.42±11.38
	<i>Test ve p</i>	.039 .443	.109 .030	.120 .017	-.168 .001	.019 .713	-.109 .030	-.102 .043	-.089 .076	-.094 .062	-.132 .009
Evde yaşanan kişi sayısı	3 kişi	129.60±21.20	46.45±9.43	28.42±6.32	32.72±6.38	22.01±5.78	33.37±9.92	33.61±10.08	33.83±10.32	34.42±10.32	31.73±10.89
	3'ten fazla	129.40±23.21	46.43±9.97	28.38±6.75	32.03±6.65	22.57±6.16	32.66±10.86	32.76±10.57	33.27±11.79	33.27±10.95	31.40±11.99
	<i>Test ve p</i>	-.005 .916	.003 .951	.006 .912	-.102 .042	.081 .110	-.021 .676	-.012 .807	-.023 .652	-.039 .439	-.010 .838

İstatistiksel yöntem: Independent sample t-test ve one-way ANOVA kullanıldı.

Tablo 8’de, katılımcıların Afet Bilinci Algı Ölçeği, Afet Okuryazarlığı Ölçeği ve bu ölçeklerin alt boyutları arasındaki korelasyon sonuçları verilmiştir. Tabloya göre, Afet Bilinci Algı Ölçeği ile Afet Eğitimi Bilinci alt boyutu arasında yüksek düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki ($r=0.937$, $p<0.001$), Afet Öncesi Bilinç alt boyutu ile arasında da yüksek düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r=0.917$, $p<0.001$). Afet Bilinci Algısı ile Yanlış Afet Bilinci alt boyutu arasında ise düşük düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r=0.326$, $p<0.001$) ve Afet Sonrası Bilinç alt boyutu arasında da yüksek düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r=0.847$, $p<0.001$) (Tablo 8)

Afet Bilinci Algı Ölçeği ile Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki ($r=0.530$, $p<0.001$), Afet Okuryazarlığı ölçeğinin alt boyutları olan Dâhil Zarar Azaltma ($r=0.544$, $p<0.001$), Hazırlık ($r=0.514$, $p<0.001$), Müdahale ($r=0.503$, $p<0.001$) ve İyileştirme ($r=0.469$, $p<0.001$) alt boyutları arasında da pozitif ve anlamlı ilişkiler saptanmıştır (Tablo 8).

Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı ile alt boyutları arasında yüksek düzeyde anlamlı pozitif ilişki tespit edilmiştir (Tablo 8). Tabloya göre; Dâhil Zarar Azaltma ($r=0.946$, $p<0.001$), Hazırlık ($r=0.963$, $p<0.001$), Müdahale ($r=0.972$, $p<0.001$) ve İyileştirme ($r=0.950$, $p<0.001$) alt boyutlarının tümü ile Afet Okuryazarlığı toplam puanı arasında yüksek düzeyde ilişkili bulunmuştur (Tablo 8). H13 hipotezi kabul edildi.

Tablo 8. Katılımcıların afet bilinci algı ölçeği, afet okuryazarlığı ölçeği puanları ve alt boyut puanları arasındaki korelasyon (n:394)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Afet Bilinci Algı Ölçeği (1)	1	.937**	.917**	.326**	.847**	.530**	.544**	.514**	.503**	.469**
Afet Eğitimi Bilinci Alt Boyutu (2)	.937**	1	.957**	.050	.766**	.431**	.446**	.421**	.416**	.366**
Afet Öncesi Bilinç Alt Boyutu (3)	.917**	.957**	1	-.010	.778**	.424**	.438**	.410**	.407**	.367**
Yanlış Afet Bilinci Alt Boyutu (4)	.326**	.050	-.010	1	.054**	.208**	.218**	.198**	.175**	.199**
Afet Sonrası Bilinç Alt Boyutu (5)	.847**	.766**	.778**	.054	1	.586**	.584**	.566**	.560**	.533**
Afet Okuryazarlığı Ölçeği (6)	.530**	.431**	.424**	.208**	.586**	1	.946**	.963**	.972**	.950**
Dâhil Zarar Azaltma Alt Boyutu (7)	.544**	.446**	.438**	.218**	.584**	.946**	1	.884**	.891**	.844**
Hazırlık Alt Boyutu (8)	.514**	.421**	.410**	.198**	.566**	.963**	.884**	1	.926**	.878**
Müdahale Alt Boyutu (9)	.503**	.416**	.407**	.175**	.560**	.972**	.891**	.926**	1	.921**
İyileştirme Alt Boyutu (10)	.469**	.366**	.367**	.199**	.533**	.950**	.844**	.878**	.921**	1

*:p<0,05, **:p<0,001 anlamlı korelasyonu gösterir. Pearson ile Korelasyon Analizi yapıldı.

Alt boyut düzeyinde değerlendirildiğinde, Afet Eğitimi Bilinci ile Afet Öncesi Bilinç alt boyutları arasında yüksek düzeyde pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0.957$, $p<0.001$). Yanlış Afet Bilinci alt boyutunun, Afet Bilinci Algı Ölçeği ($r=0.326$, $p<0.001$) ve Afet Okuryazarlığı Ölçeği ($r=0.208$, $p<0.001$) toplam puanları ile düşük düzeyde pozitif ilişkiler gösterdiği görülmüştür. Ayrıca Yanlış Afet Bilinci alt boyutunun; Dahil Zarar Azaltma ($r=0.218$, $p<0.001$), Hazırlık ($r=0.198$, $p<0.001$), Müdahale ($r=0.175$, $p<0.001$) ve İyileştirme ($r=0.199$, $p<0.001$) alt boyutları ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişki gösterdiği tespit edilmiştir (Tablo 8). Bu sonuçlar, ölçek ve alt boyut puanlarının genel olarak birbirleriyle pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Afet Bilinci Algı Ölçeği ve Afet Okuryazarlığı alt boyutlarında elde edilen bulgularda bazı değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyon bulunmamıştır ($p>0.05$) (Tablo 8).

Tablo 9’da afet okuryazarlığı bağımlı değişkeni ile öğrenim durumu, yanlış afet bilinci ve afet öncesi bilinç değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda modele ait çoklu korelasyon katsayısı ($R= 0.635$, $R^2=0.403$ $p<0.001$) olarak bulunmuş olup bu değer, bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasında orta düzeyde ve pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Belirlilik katsayısı ($R^2 =0.403$) olup bağımsız değişkenlerin birlikte afet okuryazarlığındaki toplam varyansın yaklaşık %40.3’ünü açıkladığı görülmektedir. Düzeltilmiş R^2 değerinin 0.399 olması, modelin açıklayıcılığının örneklem büyüklüğü dikkate alındığında da büyük ölçüde korunduğunu göstermektedir. Regresyon katsayıları incelendiğinde, afet öncesi bilinç değişkeninin afet okuryazarlığını en güçlü biçimde yordayan değişken olduğu belirlenmiştir ($\beta=0.528$; $p<0.001$).

Tablo 9. Afet Okuryazarlığı ile bağımsız değişkenler arasındaki linear regresyon ilişkisi*

Değişken	Beta	R	Adjusted	R ²	Std. Sapma	t	p	VIF
Öğrenim Durumu	0.186	0.635	0.399	0.403	0.363	4.343	0.000	1.205
Yanlış afet bilinci	0.119	0.635	0.399	0.403	0.066	2.889	0.004	1.116
Afet öncesi bilinci	0.528	0.635	0.399	0.403	0.071	12.967	0.000	1.084

*Basit Linear Regresyon kullanıldı.

Öğrenim durumu değişkeninin de afet okuryazarlığı üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\beta=0.186$; $p<0.001$). Yanlış afet bilinci değişkeninin ise afet okuryazarlığını daha düşük düzeyde olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı biçimde yordadığı görülmüştür ($\beta=0.119$; $p=0.004$). Çoklu doğrusal

regresyon analizinde çoklu doğrusal bağlantı varsayımını değerlendirmek amacıyla incelenen VIF değerlerinin tüm bağımsız değişkenler için kabul edilebilir sınırlar içinde ($VIF < 10$) olduğu belirlenmiş olup bu durum, modelde çoklu bağlantı sorunu bulunmadığını ve regresyon sonuçlarının güvenilir olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, öğrenim durumu, yanlış afet bilinci ve afet öncesi bilinç değişkenlerinin birlikte afet okuryazarlığını anlamlı düzeyde yordadığı ve özellikle afet öncesi bilincin afet okuryazarlığı üzerinde en güçlü etkiye sahip değişken olduğu söylenebilir.

5. TARTIŞMA

Mevcut çalışmada katılımcıların Elazığ'da ikamet etme süresi ile Afet Eğitimi Bilinci ve Afet Öncesi Bilinç alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanırken, Yanlış Afet Bilinci alt boyutu ile ikamet süresi arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Bu bulgu, ikamet süresi uzadıkça afetlere ilişkin doğru bilgi ve farkındalığın arttığını, buna karşılık yanlış afet inanışlarının azaldığını düşündürmektedir. Literatürde, ikamet süresinin afet farkındalığı ve risk algısı üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar bu bulguyu kısmen desteklemektedir. Ordu ilinde yürütülen bir araştırmada, afet risk algısı puanlarının ikamet süresine göre anlamlı biçimde farklılaştığı ve özellikle uzun süre aynı bölgede yaşayan bireylerin daha yüksek risk algısına sahip olduğu belirlenmiştir; ancak afete hazırlık düzeyi ile ikamet süresi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Ferman, 2024). Buna karşın, Japonya'da dağlık bölgede yaşayan yetişkinler üzerinde yapılan bir çalışmada, ikamet yılı afet önleme farkındalığını artıran önemli bir değişken olarak belirlenmiş ve ikamet süresinin afet farkındalığı ölçeğinin tüm alt boyutlarıyla anlamlı biçimde ilişkili olduğu gösterilmiştir (Tada vd., 2022). Benzer şekilde, Türkiye'de uluslararası öğrencilerle yürütülen bir çalışmada da ülkede kalma süresinin afet farkındalığı düzeyini etkileyen önemli değişkenlerden biri olduğu bildirilmiştir (Ciftci ve Ciftci, 2024). Ayrıca, afet riski altındaki bölgelerde bilgi ve hazırlık düzeyi arttıkça yanlış veya abartılı risk algısının azaldığını ortaya koyan çalışmalar, uzun süreli ikamet bilgisi ve deneyim birikimi yoluyla yanlış afet bilincini azaltabileceğine işaret etmektedir (Shen vd., 2020). Bu bağlamda, çalışmamızda ikamet süresi ile afet eğitimi bilinci ve afet öncesi bilinç arasındaki pozitif, yanlış afet bilinci ile arasındaki negatif ilişki; bireylerin yaşadıkları çevreye uzun süre maruz kalmalarıyla birlikte afetlere ilişkin bilgi, deneyim ve farkındalıklarının artmasına bağlanabilir.

Katılımcıların Elazığ'da ikamet etme süresi ile Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı arasında negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bu bulgu, afet okuryazarlığının yalnızca bilgi düzeyiyle değil, bireylerin yaşam koşulları ve sosyo-demografik özellikleriyle de ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Literatürde afet okuryazarlığını etkileyen değişkenleri inceleyen çalışmalar, bu bulguyla kısmen örtüşmektedir. Bulut (2023) tarafından İstanbul'da yürütülen ve sıralı lojistik regresyon analizine dayanan çalışmada; cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve gelir gibi sosyo-demografik değişkenlerin afet okuryazarlığı düzeyleri üzerinde anlamlı etkileri olduğu

belirlenmiştir (Bulut, 2023). Benzer şekilde, Olowoporoku'nun (2017) çalışmasında da hane halkı afet yönetimi okuryazarlığının yaş, eğitim düzeyi, afet deneyimi ve yerleşim süresi gibi değişkenlerle anlamlı biçimde ilişkili olduğu rapor edilmiştir (Olowoporoku, 2017). Her iki çalışmada da farklı coğrafi ve kültürel bağlamlar ele alınmış olmasına rağmen, sosyo-demografik faktörlerin afet okuryazarlığını yordamada önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

Elazığ'da ikamet etme süresi ile Afet Okuryazarlığı Ölçeği'nin dâhil zarar azaltma ve iyileştirme alt boyutları arasında negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Elazığ'ın yüksek deprem riski taşıyan bir bölgede yer almasına ve yakın geçmişte yıkıcı depremler yaşamış olmasına karşın, aynı yerleşimde uzun süredir ikamet eden bireylerin zarar azaltma uygulamalarına katılım düzeyleri ile afet sonrası iyileştirme süreçlerine yönelik farkındalıklarının artmadığı görülmektedir. Bu durum, uzun süreli afet maruziyetinin zamanla bireylerde risk algısının azalmasına, afetlerin gündelik yaşamın olağan bir parçası olarak algılanmasına ve bireysel sorumluluğun daha çok kurumsal yapılara atfedilmesine yol açabileceğini düşündürmektedir. Literatürde ikamet süresi ile afet okuryazarlığının uygulamaya dayalı alt boyutları arasındaki ilişkiyi doğrudan ele alan çalışmalar sınırlı olmakla birlikte, bazı araştırmalar sosyo-demografik değişkenlerin zarar azaltma ve iyileştirme boyutlarını açıklamada tek başına yeterli olmadığını ortaya koymaktadır (Bulut, 2023). Benzer şekilde Olowoporoku (2017), afet deneyimi ve yerleşim süresinin afet yönetimi bilgisiyle ilişkili olabileceğini; ancak bu ilişkinin her zaman zarar azaltma faaliyetlerine aktif katılım ve iyileştirme süreçlerine bilinçli dâhil olma davranışına dönüşmeyebileceğini vurgulamaktadır (Olowoporoku, 2017).

Katılımcıların evde yaşadıkları kişi sayısı ile yanlış afet bilinci alt boyutu arasında saptanan anlamlı negatif ilişki, literatürde hane halkı yapısının afet risk algısı, hazırlık ve koruyucu davranışlar üzerindeki etkisini ortaya koyan çalışmalarla uyumludur. Risk algısına odaklanan araştırmalar, bireylerin afetlere yönelik bilgi ve davranışlarının yalnızca bireysel özelliklerle değil, aynı zamanda hanehalkı büyüklüğü gibi demografik ve sosyal faktörlerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir (Sohn ve Kotval-Karamchandani, 2023). Nitekim hanehalkı yapısını inceleyen sosyodemografik analizlerde, evde yaşayan kişi sayısının artmasının afet algısı ve hazırlık düzeyleri üzerinde belirleyici olduğu, bazı durumlarda bu ilişkinin yanlış algıların azalması yönünde negatif bir ilişki şeklinde ortaya çıktığı bildirilmektedir (Brown vd., 2018). Uluslararası literatürde de hanehalkı büyüklüğü gibi ev içi faktörlerin, bireyler arasında bilgi paylaşımını ve görüş alışverişini artırarak yanlış bilgilerin sorgulanmasına olanak

sağladığı ve bu yolla yanlış afet bilincini azaltıcı bir işlev gördüğü vurgulanmaktadır (Zougris ve Miles, 2025). Benzer şekilde Çalışkan ve Üner (2021), afet okuryazarlığının bireysel bilgi düzeyinin ötesinde sosyal çevre içinde paylaşılan deneyimler ve gündelik iletişim yoluyla geliştiğini belirtirken (Çalışkan ve Üner, 2021); Paton ve Johnston (2012), kalabalık hanelerde afetlere ilişkin yanlış inanışların aile içi etkileşim yoluyla daha kolay düzeltilebildiğini ifade etmektedir (Becker vd., 2012). Ulusal düzeyde AFAD (2018) tarafından yayımlanan raporlar da birlikte yaşayan birey sayısının fazla olduğu hanelerde afetlere ilişkin konuların daha sık gündeme geldiğini ve bunun yanlış afet algılarının azalmasına katkı sağladığını ortaya koymaktadır (Bakanlığı, 2018). Bu bağlamda, çalışmamızda elde edilen bulgu, sosyal öğrenme ve ev içi bilgi paylaşımı mekanizmalarının yanlış afet bilincini azaltmadaki rolünü desteklemekte ve mevcut literatürle tutarlılık göstermektedir.

Katılımcıların dâhil Zarar Azaltma alt boyutu ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Literatürde bu alt boyut özelinde yaş değişkeniyle doğrudan ilişki ortaya koyan çalışmalar sınırlı olmakla birlikte, afet okuryazarlığı ve afetlere hazırlık süreçlerinde yaşın etkili olabileceğini gösteren dolaylı bulgular bulunmaktadır. Bazı çalışmalarda afet okuryazarlığı düzeylerinin yaşa göre anlamlı farklılık göstermediği bildirilmiş olsa da özellikle afet deneyimi ve uygulamaya dayalı boyutlar dikkate alındığında yaş değişkeninin ayırt edici bir rol üstlenebildiği görülmektedir. Bulut (2023), İstanbul'da yaşayan yetişkin bireylerle yürüttüğü çalışmada yaş değişkeninin afet okuryazarlığı düzeyini açıklayan regresyon modeline anlamlı katkı sağladığını ortaya koymuştur (Bulut, 2023). Benzer şekilde, Genç vd. (2022) afet okuryazarlığı puanlarının yaşa göre farklılık gösterdiğini ve bu farklılığın afet eğitimi, afetle ilgili bilgi kaynaklarını takip etme ve bireysel hazırlık davranışlarıyla ilişkili olduğunu belirtmiştir (Genç vd., 2022). Zhang ve Zhang (2023) ise afet okuryazarlığının eğitim ve afet deneyimi gibi faktörlerden etkilendiğini vurgulayarak, yaşın bu süreçlerle dolaylı bir etkileşim içinde olabileceğine işaret etmiştir (Zhang ve Zhang, 2023). Bu çerçevede, çalışmamızda yaş ile zarar azaltma alt boyutu arasında saptanan ilişkinin, literatürde yer alan dolaylı bulgularla tutarlılık gösterdiği ve yaşın afet okuryazarlığının özellikle davranışsal yönünü temsil eden zarar azaltma boyutu üzerinde etkili bir değişken olabileceğini düşündürdüğü değerlendirilmektedir.

Kadın katılımcıların yanlış afet bilinci alt boyutu puan ortalamasının erkek katılımcılara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, kadınların yanlış afet bilgilerine yönelik farkındalık düzeylerinin erkeklere kıyasla daha yüksek olabileceğini

düşündürmektedir. Bu sonucu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Nitekim Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin afet bilinç düzeylerinin değerlendirildiği bir çalışmada, kadın öğrencilerin yanlış afet bilinci puan ortalamalarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (Aras vd., 2021). Benzer şekilde afet bilinci ile stresli durumlarla başa çıkma ve afet bilinci ile maske kullanımı arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalarda da kadınların yanlış afet bilinci puan ortalamalarının erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Tatlı MA, 2022) . Bununla birlikte literatürde, araştırmamızın bulgularından farklı sonuçlar ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır. Bazı araştırmalarda kadınların yanlış afet bilinci algı düzeylerinin erkeklere göre daha düşük olduğu rapor edilmiştir (Alkhalaf ve Tanrıseven, 2025; Lee ve Chung, 2020, Şekerci vd., 2023b). Bu farklılığın, örneklem gruplarının özellikleri, sosyokültürel yapı, bireylerin bilgiye erişim kanalları ve kullanılan ölçüm araçlarındaki farklılıklardan kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, çalışmamızda kadın katılımcıların yanlış afet bilinci puanlarının daha yüksek bulunması, kadınların risk algısına ve bilgi edinme süreçlerine daha fazla dâhil olmalarıyla ilişkili olabilir; ancak literatürdeki çelişkili bulgular, yanlış afet bilinci ile cinsiyet arasındaki ilişkinin tek başına cinsiyet değişkeniyle açıklanamayacağını ve çok boyutlu bir çerçevede ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Öğrenim durumu ile Afet Bilinci Algı Ölçeği toplam puanı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bu bulgu, öğrenim düzeyi yükseldikçe bireylerin afetlere yönelik farkındalık ve bilinç algılarının arttığını göstermektedir. Literatürde, eğitim düzeyinin afet bilinci ve risk algısı üzerindeki etkisini ortaya koyan çalışmalar da bu bulguyu destekler niteliktedir. Nitekim hastane çalışanlarının afet riski algısı ve etkileyen faktörlerinin değerlendirildiği bir çalışmada, çalışanların eğitim düzeyi arttıkça afet bilinci düzeylerinin anlamlı biçimde yükseldiği bildirilmiştir (Gendeshmin vd., 2025). Benzer şekilde hastane personelinin doğal afetlere ilişkin risk algısının incelendiği bir başka çalışmada, eğitim seviyesi ile sel sonuçlarına ilişkin algılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmış; daha yüksek eğitime sahip bireylerin sel hasarını azaltmaya yönelik daha bilinçli ve sorumluluk temelli yaklaşımlar benimsedikleri belirlenmiştir (Heydari vd., 2022). Amerika Birleşik Devletleri'nde COVID-19 pandemisinin ilk haftasında risk algısı ve koruyucu davranışlardaki değişimlerin incelendiği bir çalışmada, lisansüstü eğitim düzeyine sahip bireylerin pandemiye ilişkin daha yüksek risk algısına sahip olduğu tespit edilmiştir (Wise vd., 2020). Her ne kadar bu çalışma afet bağlamı dışında yürütülmüş olsa da eğitim düzeyinin risk algısı ve koruyucu tutumlar üzerindeki belirleyici rolünü ortaya

koyması bakımından çalışmamızın bulgularını desteklemektedir. Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, eğitim düzeyinin bireylerin afetlere yönelik risk algısı ve afet bilinci algı düzeyini artıran önemli bir belirleyici olduğu ve çalışmamızdan elde edilen sonuçların literatürle tutarlılık gösterdiği söylenebilir.

Afet Bilinci Algı Ölçeği'nin alt boyutları olan Afet Eğitimi Bilinci, Afet Öncesi Bilinç, Yanlış Afet Bilinci ve Afet Sonrası Bilinç ile öğrenim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu saptanmıştır. Bu bulgu, öğrenim düzeyinin afet bilincinin farklı boyutları üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir. Ancak literatürde bu ilişkiye yönelik farklı sonuçlar bildiren çalışmalar da bulunmaktadır. Nitekim ilişkisel tarama yöntemiyle yürütülen bazı araştırmalarda, bireylerin genel öğrenim düzeyinin (ilkokul, lise, lisans vb.) Afet Bilinci Algı Ölçeği'nin alt boyutları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı rapor edilmiştir (Güldü, 2023). Benzer şekilde Afet Farkındalık Sergisi'ni ziyaret eden öğretmenler üzerinde yapılan bir çalışmada, katılımcıların afet eğitimi bilinci düzeylerinin düşük, diğer alt boyutların ise orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte bu çalışmada örneklem grubunun tamamının yükseköğretim mezunu öğretmenlerden oluşması nedeniyle öğrenim kademeleri arasında karşılaştırma yapılmasının sınırlı kaldığı; asıl sorunun akademik eğitim süreci boyunca afet eğitimine yeterince yer verilmemesi olduğu vurgulanmıştır (İçerli ve Bilen, 2024). Bu bağlamda literatürde öğrenim durumu ile afet bilinci alt boyutları arasında doğrudan ve tutarlı bir ilişki ortaya koymayan bulgular bulunmakla birlikte, çalışmamızda elde edilen anlamlı ilişkilerin; örneklem grubunun heterojen yapısı, farklı öğrenim kademelerinin birlikte değerlendirilmesi ve bireylerin afetle ilişkili bilgiye erişim düzeylerindeki farklılıklardan kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla afet bilincinin gelişiminde belirleyici olan unsurun yalnızca genel diploma düzeyinden ziyade, müfredata entegre edilmiş uygulamalı afet eğitimleri ve bireysel deneyimler olduğu değerlendirilmektedir.

Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı ile öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Deprem sonrası toplumda afet bilinci ve afete hazırlık arasındaki ilişkinin değerlendirildiği bir çalışmada, daha yüksek eğitim seviyesine sahip bireylerin afet okuryazarlığı puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (İşleyen vd., 2025). Benzer şekilde yetişkin bireylerde afetlere karşı bilinç düzeyi ve afetlere hazırlık durumunun incelendiği bir çalışmada, eğitim düzeyi arttıkça afet okuryazarlığı düzeyinin anlamlı biçimde yükseldiği bildirilmiştir (Gülsoy vd., 2025). Doğal afetlere hazırlık kültürünün ele alındığı bir başka çalışmada ise daha yüksek eğitim seviyesine sahip bireylerin çeşitli afetler için daha fazla hazırlık önlemi alma eğiliminde oldukları

görülmüştür (Castañeda vd., 2020). Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, öğrenim düzeyinin afet okuryazarlığı ve afete hazırlık üzerinde belirleyici bir rol oynadığı ve araştırmamızdan elde edilen sonuçların literatürle uyumlu olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda, afet okuryazarlığının artırılmasına yönelik eğitim temelli müdahalelerin toplumun afetlere hazırlık düzeyinin geliştirilmesinde etkili bir yaklaşım olabileceği değerlendirilmektedir.

Afet Okuryazarlığı Ölçeği'nin dâhil zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme alt boyutlarının tamamı ile öğrenim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Bu bulgu, öğrenim düzeyinin afet okuryazarlığının tüm evreleri üzerinde belirleyici bir değişken olduğunu göstermektedir. Yetişkin bireylerde afetlere karşı bilinç düzeyi ve afetlere hazırlık durumunun değerlendirildiği bir çalışmada, eğitim düzeyi arttıkça dâhil zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme alt boyut puan ortalamalarının anlamlı biçimde yükseldiği bildirilmiştir (Gülsoy vd., 2025). Benzer şekilde hemşirelik öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, sınıf düzeyi arttıkça afet okuryazarlığına ilişkin zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme alt boyut puanlarının arttığı saptanmıştır (Genç vd., 2025). Öğretmen adayları ve farklı lisans programlarında öğrenim gören öğrenciler üzerinde yürütülen çalışmalarda da öğrenim düzeyi yükseldikçe afet okuryazarlığı puanlarının arttığı ve özellikle zarar azaltma ile hazırlık alt boyutlarında anlamlı farklılıklar ortaya çıktığı bildirilmiştir (Sözcü ve Aydınöz, 2019; Usta vd., 2024). Ayrıca afet okuryazarlığının hazırlık boyutunu ele alan uluslararası çalışmalar da eğitim düzeyinin afetlere hazırlık davranışlarını güçlendirdiğini göstermektedir (Castañeda vd., 2020; Hoffmann ve Mutarak, 2017). Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, öğrenim düzeyinin afet okuryazarlığının tüm alt boyutlarında etkili olduğu ve bireylerin afetlere karşı daha bilinçli ve hazırlıklı olmalarında önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Afet Bilinci Algı Ölçeği toplam puanı ile meslek grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Afet bilinci düzeyinin bireylerin mesleki rolleri ve sorumluluk alanlarıyla ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Farklı meslek gruplarının afet bilinci ve afetlere yönelik farkındalık düzeylerinin değişkenlik gösterebildiğini ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Osmaniye İlin'de ilkökul ve ortaokul öğretmenleri üzerinde yürütülen bir araştırmada, öğretmenlerin duyarlılık ve bilgi düzeylerinin branşlara göre anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Özellikle Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bilgi düzeylerinin Fen Bilgisi, Matematik ve Sınıf öğretmenlerine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Demirdelen ve Çakıcı, 2021). Bu farklılığın, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mesleki içeriklerinin afetler, toplum ve

çevre konularıyla daha doğrudan ilişkili olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerle gerçekleştirilen bir çalışmada, ana sınıfı öğretmenlerinin doğa kaynaklı afetlere ilişkin bilgi düzeylerinin diğer branş öğretmenlerine göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırmacılar bu durumu, okul öncesi dönemdeki öğrencilerin afet anında tamamen öğretmene bağımlı olmaları nedeniyle öğretmenlerin daha yüksek sorumluluk algısına sahip olmalarıyla açıklamıştır (Üstündağ vd., 2024). Bu bağlamda, çalışmamızda meslek grupları arasında afet bilinci algı düzeylerinde anlamlı farklılık bulunması, bireylerin mesleki rollerine bağlı olarak afetlere ilişkin bilgi, farkındalık ve sorumluluk algılarının değişebildiğini göstermesi açısından literatürle uyumlu görünmektedir.

Afet Bilinci Algı Ölçeği'nin "Yanlış Afet Bilinci" ve "Afet Sonrası Bilinç" alt boyutları ile meslek grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Bu bulgu, bireylerin sahip oldukları mesleki rollerin ve bu rollere eşlik eden eğitim ve deneyim süreçlerinin, afet bilincinin belirli bileşenlerini anlamlı biçimde farklılaştırdığını göstermektedir. Literatürde, afetle ilgili eğitim alma durumunun özellikle yanlış afet inançlarının azalması üzerinde etkili olduğu bildirilmektedir. Nitekim 60 yaş ve üzeri bireylerin katılımıyla yürütülen bir çalışmada, afet eğitimi alan katılımcıların afet öncesi bilinç düzeylerinin daha yüksek, yanlış afet bilinci puanlarının ise eğitim almayanlara kıyasla daha düşük olduğu saptanmıştır (Ay vd., 2023). Eğitim sürecinin bireylerin afetlere ilişkin hatalı bilişlerini düzeltmede koruyucu bir işlev gördüğünü düşündürmektedir. Benzer şekilde, farklı mesleki ve eğitim programlarında öğrenim gören bireylerin "Yanlış Afet Bilinci" puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunduğu; özellikle İş Sağlığı ve Güvenliği ile Sivil Savunma ve İtfaiyecilik gibi afetle doğrudan ilişkili programlara kayıtlı öğrencilerin bu alt boyuttaki puanlarının diğer programlardan ayrıştığı bildirilmiştir (Gürsoy vd., 2024). Bu bulgu, mesleki odaklı eğitimin, afetlere yönelik yanlış inanışların şekillenmesinde ve dönüştürülmesinde belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Afet eğitimi almış bireylerde Afet Sonrası Bilinç düzeylerinin daha yüksek olduğu; eğitime katılımın, afet sonrası süreçlere ilişkin bilgi, farkındalık ve davranışsal hazır oluşu güçlendirdiği ifade edilmektedir (Bursalı, 2024). Afet bilinci araştırmalarının büyük bölümü öğretmen adayları, öğrenciler ve toplum genelinde yürütülmüş olmakla birlikte, meslek gruplarını merkeze alan çalışmaların sayısı giderek artmaktadır. Sağlık hizmetlerinde görev yapan profesyoneller üzerinde yapılan araştırmalarda da afet bilinci düzeylerinin meslek türü ve eğitim değişkenlerine göre anlamlı biçimde farklılaştığı gösterilmiştir (Bennur vd., 2025). Bu çerçevede, elde edilen bulgular meslek gruplarının yalnızca afetlere maruz

kalma düzeylerini değil; aynı zamanda afetlere ilişkin bilgi, algı ve yanlış inanış profillerini de belirleyen önemli bir değişken olduğunu ortaya koymaktadır. Mesleki eğitim içeriği ve uygulamaya dayalı öğrenme fırsatları arttıkça, bireylerin özellikle yanlış afet bilincinden uzaklaştığı ve afet sonrası süreçlere yönelik daha gerçekçi ve işlevsel bir farkındalık geliştirdiği söylenebilir.

Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı ile meslek grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu bulgu, mesleki rol ve sorumlulukların afet okuryazarlığı düzeyi üzerinde etkili olabileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte literatürde, afet okuryazarlığının yalnızca mesleki unvanla değil, daha çok kurum içi eğitimler ve deneyimle ilişkili olduğunu ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır (Ertürk, 2025; Genç vd., 2022; İşleyen vd., 2025).

Bir üniversite hastanesinde görev yapan idari personel üzerinde yürütülen bir çalışmada, katılımcıların genel afet okuryazarlığı düzeylerinin sınırlı olduğu belirlenmiş; ancak personelin unvanı veya meslekteki hizmet süresi ile afet okuryazarlığı toplam puanı arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (Ertürk vd., 2025). Benzer şekilde sağlık çalışanlarıyla yapılan araştırmalarda, afet okuryazarlığının genel olarak orta veya yetersiz düzeyde kaldığı, buna karşın afet eğitimi alan personelin okuryazarlık puanlarının ve müdahale kapasitesinin anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Gürsoy, 2018). Afet okuryazarlığının, risk algısı ve hazırlık düzeyiyle birlikte afet dayanıklılığının önemli yordayıcılarından biri olduğu vurgulanmaktadır (Saifudin, 2023). Geleceğin meslek profesyonelleri olan üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmalar da akademik disiplinin tek başına afet okuryazarlığını üst düzeye taşımada yeterli olmadığını; bu alandaki gelişimin yapılandırılmış eğitim programlarıyla desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Atmaca vd., 2023; Zhang ve Zhang, 2023). Bu doğrultuda çalışmamızdan elde edilen meslek gruplarına bağlı farklılıkların, mesleğin kendisinden ziyade bireylerin afetle ilişkili eğitim alma fırsatları, mesleki sorumluluk alanları ve afet deneyimleriyle ilişkili olabileceği değerlendirilmektedir.

Alt boyutlar ayrı ayrı değerlendirildiğinde; zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme alt boyutlarının tamamında meslek grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Afet Okuryazarlığı Ölçeği'nin alt boyutlarına ilişkin bulgular birlikte ele alındığında, meslek grupları arasında ortaya çıkan bu farklılaşmanın mesleki unvan veya statüden ziyade; mesleğin eğitim içeriği, alınan spesifik afet eğitimleri ve bireysel deneyimlerle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, afet okuryazarlığının mesleğin kendisinden çok, mesleğin kazandırdığı bilgi,

farkındalık ve uygulama becerileriyle şekillendiğini düşündürmektedir. Zarar azaltma alt boyutunda saptanan anlamlı farklılıkların, özellikle mesleki müfredatta afetlere ilişkin bilgi ve farkındalık kazandıran derslerin varlığıyla ilişkili olduğu bildirilmektedir. Eğitim sektörü özelinde yapılan çalışmalarda, sosyal bilgiler ve okul öncesi öğretmenlerinin bu alt boyutta daha yüksek düzeylere sahip olduğu; idari ve teknik personelde ise unvan temelli bir farklılaşmanın bulunmadığı vurgulanmaktadır (Ertürk vd., 2025; Fadilah vd., 2020). Hazırlık alt boyutuna ilişkin bulgular, meslek grupları arasındaki farklılaşmanın mesleki statüden çok bireylerin mesleki hazırlık algısı, sınıf düzeyi ve alınan afet eğitimleriyle bağlantılı olduğunu göstermektedir. Öğretmen adayları ve sağlık alanındaki öğrenciler üzerinde yapılan çalışmalarda, farklı meslek gruplarına mensup bireylerin hazırlık düzeylerinin benzer aralıklarda seyrettiği; ancak eğitimsel faktörlere bağlı olarak anlamlı biçimde farklılaştığı bildirilmektedir (Özer ve Zenginer, 2024; Şekerci vd., 2023a). Müdahale alt boyutunda ortaya çıkan anlamlı farklılıkların temel belirleyicisinin, meslek grubundan bağımsız olarak alınan uygulamalı afet eğitimleri ve kurumsal afet planlarına hâkimiyet olduğu görülmektedir. Literatürde, afet eğitimi alan bireylerin müdahale düzeylerinin daha yüksek olduğu; idari unvan veya branşın tek başına belirleyici olmadığı ifade edilmektedir (Ertürk vd., 2025; Üstündağ vd., 2024). İyileştirme alt boyutunda meslek grupları arasındaki farklılıkların ise daha çok bireylerin afet deneyimi, yaş ve eğitim düzeyi gibi kişisel değişkenlerle ilişkili olduğu belirtilmektedir. Yapılan çalışmalar, mesleki kıdem veya statünün tek başına iyileştirme süreçlerine yönelik farkındalığı artırmadığını; deneyim ve eğitim temelli faktörlerin daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır (Ertürk vd., 2025; Üstün vd., 2025). Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, afet okuryazarlığının meslek grupları arasında farklılaşmasının mesleki statüden ziyade, mesleğin sunduğu eğitim içeriği, uygulamalı afet eğitimleri ve bireysel deneyimlerle şekillendiği; dolayısıyla afetlere hazırlık kapasitesinin artırılmasında unvan temelli yaklaşımlar yerine eğitim ve deneyim odaklı stratejilerin önceliklendirilmesi gerektiği söylenebilir.

Medeni durum ile Afet Okuryazarlığı Ölçeği'nin İyileştirme alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Yetişkin bireylerde afet bilinci ve afetlere hazırlık durumunun değerlendirildiği bir çalışmada, evli bireylerin afetlere ilişkin bilgi düzeylerinin ve özellikle afet sonrası iyileştirme sürecine yönelik farkındalıklarının daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Gülsoy vd., 2025). Benzer şekilde, farklı sosyodemografik özelliklerin afet farkındalığı ve hazırlık davranışları üzerindeki etkisinin incelendiği bir başka çalışmada, medeni durumun bireysel afet dirençliliği kapsamında özellikle afet sonrası toparlanma ve iyileşme boyutları üzerinde belirleyici

bir rol oynadığı vurgulanmıştır (Torpus vd., 2024). Hoffman ve Muttarak (2017) ise evli bireylerin, aile bireyelerine karşı taşıdıkları sorumluluklar ve daha güçlü sosyal destek ağlarına sahip olmaları nedeniyle afet sonrası iyileştirme süreçlerine ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerinin bekar bireylere kıyasla daha yüksek olduğunu belirtmektedir (Hoffmann ve Muttarak, 2017). Bu bağlamda, evlilikle birlikte artan sorumluluk algısı ve sosyal destek mekanizmalarının, afet sonrası iyileştirme süreçlerine yönelik afet okuryazarlığını güçlendiren önemli etmenler olduğu değerlendirilmektedir.

Yanlış Afet Bilinci alt boyutu ile afette yakını kaybetme durumu arasında negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bu bulgu, afette kayıp yaşamış bireylerin yanlış afet bilgilerine daha az sahip olduğunu ve afetlere ilişkin daha doğru bir farkındalık geliştirdiklerini düşündürmektedir. Türkiye’de sosyal hizmet öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, afet deneyiminin ve özellikle afette yakın kaybı yaşamamanın bilişsel, duyuşsal ve davranışsal afet tutum puanlarını artırdığı; başka bir ifadeyle, afette kayıp yaşamış olmanın daha yüksek ve daha doğru afet farkındalığı ile ilişkili olduğu bildirilmiştir (Özkan ve Kiyak, 2025). Buna karşın, sporcuların afet tehdidinde karşı afet bilinci algı düzeyleri ve psikolojik hazırlıklarının incelendiği bir çalışmada afette yakını kaybetme durumu ile yanlış afet bilinci alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (Özman ve Ekizoğlu, 2025). Afet bilinci ile stresli durumlarla başa çıkma arasındaki ilişkinin değerlendirildiği bir başka çalışmada da afette yakın kaybı ile yanlış afet bilinci arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Güldü, 2023). Literatürdeki bu sınırlı ve kısmen çelişkili bulgulara karşın, çalışmamızda elde edilen sonuçlar, afette yakını kaybetme gibi travmatik deneyimlerin bireylerde afetlere yönelik daha dikkatli, sorgulayıcı ve gerçekçi bir bilinç gelişimine katkı sağlayarak yanlış afet bilinci düzeyini azaltabileceğine işaret etmektedir. Bu yönüyle araştırmamız, afette kayıp yaşama deneyiminin yanlış afet bilinci üzerindeki etkisini ortaya koyarak mevcut literatüre özgün bir katkı sunmaktadır.

Katılımcıların afet riski hakkında bilgi sahibi olma durumu ile Afet Bilinci Algı Ölçeği toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır. Bu bulgu, afet riskine ilişkin bilgi düzeyinin bireylerin afetlere yönelik bilinç ve algılarını şekillendiren önemli bir unsur olduğunu düşündürmektedir. Literatürde afet risk algısı, farkındalık ve hazırlık arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, elde edilen bulgularla büyük ölçüde örtüşmektedir. Giresun ve Elâzığ illerinde geliştirilen Afet Risk Algısı Ölçeği kullanılarak yapılan bir çalışmada, özellikle maruziyet/etki ile endişe/korku boyutlarının afet hazırlığını anlamlı ve pozitif yönde yordadığı gösterilmiştir (Kiymis ve

Kaya, 2025). Afet riskine ilişkin bilginin yalnızca bilişsel düzeyde kalmayıp, bireylerin davranışsal hazırlık süreçlerini de harekete geçirdiğini düşündürmektedir. Filipinli üniversite öğrencileriyle yürütülen bir araştırmada, risk algısı ve afet farkındalığının afet hazırlığı ile anlamlı ve pozitif ilişkili olduğu; regresyon analizinde ise özellikle afet farkındalığının afet hazırlığını anlamlı biçimde yordadığı belirlenmiştir (Serondo vd., 2024). Türkiye’de üniversite ve toplum örneklemelerinde gerçekleştirilen çalışmalarda da afet eğitimi almış olmanın ve daha yüksek risk algısına sahip olmanın afet bilinci, afet okuryazarlığı ve buna bağlı olarak afetlere hazırlık farkındalığını artırdığı bildirilmektedir (Genc vd., 2022). Bu bağlamda, afet riskine ilişkin doğru ve erişilebilir bilginin yaygınlaştırılmasının, afet bilincinin artırılmasında temel bir araç olduğu değerlendirilmektedir.

Afet riski hakkında bilgi sahibi olma durumu ile afet eğitimi bilinci, yanlış afet bilinci ve afet sonrası bilinç alt boyutları arasında fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Sınıf öğretmeni adaylarıyla yapılan çalışmada, afet bilinci algısı ile deprem bilgi düzeyi arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu ve bu ilişkinin tüm alt boyutları kapsayan toplam afet bilinci puanı üzerinden ortaya çıktığı bildirilmiştir (Tekin ve Dikmenli, 2021). Benzer şekilde meslek yüksekokulu öğrencilerinde yürütülen bir araştırmada, afet eğitimi alan bireylerin afet eğitimi bilinci, afet öncesi ve afet sonrası bilinç puanlarının anlamlı biçimde daha yüksek olduğu, buna karşın Yanlış Afet Bilinci alt boyutunun farklılaşmadığı saptanmıştır (Çelik, 2023). Bu sonuçlar, çalışmamızda afet riski hakkında bilgi sahibi olma durumuna bağlı olarak özellikle eğitim, hazırlık ve afet sonrası süreçlere ilişkin bilinç düzeylerinin yükselmesini destekler niteliktedir. Yanlış Afet Bilinci boyutuna ilişkin bulguların daha sınırlı olduğu görülmektedir. Çoğu çalışmada, afet eğitimi veya bilgi düzeyi artmasına rağmen bu boyutta anlamlı bir değişim saptanmamış; özellikle afetle ilgili programlarda okuyan bireylerde diğer alt boyutlar yükselirken yanlış afet bilinci sabit kalabilmiştir (Çelik, 2023). Bu durum, yanlış inanışların yalnızca bilgiyle değil, kültürel kabuller, kaderci tutumlar ve kişisel deneyimlerle daha yakından ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Uluslararası literatürde de afet risk bilgisi ve farkındalık düzeyi arttıkça afetlere hazırlık ve afet sonrası müdahale becerilerinin güçlendiği, ancak yanlış inanışların dönüşümünün daha uzun vadeli ve deneyim temelli süreçler gerektirdiği vurgulanmaktadır (Serondo vd., 2024; Shen vd., 2020). Bu araştırmada, afet eğitimi bilinci, afet öncesi bilinç ve afet sonrası bilinç alt boyutlarında ortaya çıkan anlamlı farkların, afet riski hakkında bilgi sahibi olmanın doğrudan ve işlevsel çıktılılarıyla ilişkili olduğu söylenebilir.

Afet riski hakkında bilgi sahibi olma durumunun, Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı ile dâhil zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme alt boyutlarının tamamında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar oluşturduğu belirlenmiştir. Afet riski bilgisi ve afet eğitiminin afet okuryazarlığının hem bütüncül hem de uygulamaya dayalı boyutlarını güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Afet riski konusunda bilgi ve eğitim sahibi olmanın, afet okuryazarlığının toplam düzeyini anlamlı biçimde artırdığı; bu artışın özellikle zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme alt boyutlarında belirginleştiği bildirilmektedir (Genc vd., 2022; Kудay vd., 2025; Tepetaş vd., 2024). Afet eğitimi alan, afetle ilgili gelişmeleri takip eden ve afet planı ya da afet çantası bulunan bireylerin afet okuryazarlığı puanlarının daha yüksek olması, bilginin yalnızca bilişsel değil, davranışsal düzeyde de karşılık bulduğunu göstermektedir. Özellikle zarar azaltma ve hazırlık alt boyutlarında ortaya çıkan farklılıklar, bireylerin yaşadıkları bölgenin afet risklerini bilmesi, toplanma alanlarını tanınması ve kişisel önlemler alınmasıyla ilişkilendirilmektedir (Genc vd., 2022; Kудay vd., 2025; Tepetaş vd., 2024). Afet riski bilgisinin pasif bir farkındalık düzeyinde kalmadığını, koruyucu ve önleyici davranışlara dönüştüğünü düşündürmektedir. Benzer biçimde, afet eğitimi almış bireylerde hazırlık puanlarının anlamlı biçimde yüksek bulunması, eğitimin afet öncesi süreçlerde bireysel sorumluluk bilincini artırıcı bir işlev gördüğüne işaret etmektedir (İşleyen vd., 2025). Müdahale alt boyutundaki anlamlı farklılıklar ise, afet deneyimi, uygulamalı eğitim ve sahada görev alma gibi faktörlerle açıklanmaktadır. Afetle ilgili klinik veya uygulamalı eğitim alan gruplarda müdahale puanlarının yükselmesi, müdahale becerilerinin bilgiye ek olarak deneyim ve pratikle güçlendiğini göstermektedir (Başer ve Sofuoğlu, 2025; Gülsoy vd., 2025). İyileştirme alt boyutunda gözlenen anlamlı farklar da afet eğitimi alma, sivil toplum kuruluşlarına üyelik ve afet sonrası süreçlere ilişkin bilgi düzeyiyle ilişkilidir (Genc vd., 2022; Kудay vd., 2025). Afet planı, sigorta ve afet çantası gibi hazırlık araçlarına sahip bireylerde iyileştirme puanlarının daha yüksek olması, afet sonrası toparlanma sürecine yönelik farkındalığın önceden kazanılan bilgi ve hazırlıkla desteklendiğini düşündürmektedir (Erdogan ve Kaya, 2024). Afet riski hakkında bilgi sahibi olma durumu, afet okuryazarlığının yalnızca kuramsal boyutunu değil; zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme gibi uygulamaya dönük tüm süreçlerini anlamlı biçimde güçlendirmekte ve bireyin afet yönetiminde daha aktif bir rol üstlenmesine katkı sağlamaktadır.

Afet Bilinci Algı Ölçeği'nin Afet Bilinci ve Afet Sonrası Bilinç alt boyutları ile afet zarar azaltma konusunda bilgi sahibi olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Bu bulgu, afetle ilgili bilgi ve eğitimin bireylerin

afetlere yönelik algı, farkındalık ve hazırlık düzeylerini güçlendirdiğini ortaya koyan literatürle büyük ölçüde örtüşmektedir. Sınıf öğretmeni adaylarıyla yapılan çalışmalarda, deprem ve afet bilgisi düzeyi arttıkça afet bilinci algısının pozitif ve anlamlı biçimde yükseldiği; afet öncesi bilinç düzeylerinin yüksek, afet sonrası bilinç düzeylerinin ise orta düzeyde seyrettiği bildirilmiştir (Tekin ve Dikmenli, 2021). Hemşirelik öğrencilerinde afet hemşireliği dersi sonrasında afet farkındalığı ve afetlere hazırlıklı olma algılarının anlamlı düzeyde arttığı, yapılandırılmış afet eğitiminin afet bilinci ve hazırlık algısını güçlendirdiği ortaya konmuştur (Erkin ve Kiyan, 2025). Sağlık çalışanları üzerinde yürütülen araştırmalar da bu bulguları destekler niteliktedir. Hemşirelerde genel afete hazırlık düzeylerinin, afet eğitimi alma ve önceki afet deneyimi gibi bilgi ve deneyim göstergeleriyle anlamlı biçimde ilişkili olduğu; bilgi ve deneyim arttıkça hazırlık ve öz-yeterlik algısının da yükseldiği rapor edilmiştir (Erkin ve Kiyan, 2025). Bu sonuçlar, afetle ilgili bilgi ve eğitimin yalnızca bilişsel düzeyde kalmadığını, aynı zamanda bireylerin afetlere yönelik psikolojik hazırlık ve kontrol algılarını da güçlendirdiğini göstermektedir. Afet Bilinci Algı Ölçeği bağlamında değerlendirildiğinde, Afet Bilinci alt boyutunun afet öncesi farkındalık ve doğru davranış bilgisine, Afet Sonrası Bilinç alt boyutunun ise afet sonrası dönemde yapılması gerekenlere ilişkin bilgi ve tutumlara odaklandığı söylenebilir.

Literatürde yer alan çalışmaların ortak bulgusu, afet veya deprem konusunda bilgi sahibi olan ve afet eğitimi alan bireylerin, afet bilinci ve hazırlık ölçeklerinde anlamlı derecede daha yüksek puanlar elde ettiğidir (Erkin ve Kiyan, 2025; Tekin ve Dikmenli, 2021). Bu doğrultuda, çalışmamızda afet zarar azaltma konusunda bilgi sahibi olan bireylerin, Afet Bilinci Algı Ölçeği'nin hem afet bilinci hem de afet sonrası bilinç alt boyutlarında daha yüksek puanlara sahip olması, beklenen ve literatürle tutarlı bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Bu ilişkinin temelinde bilginin bireylerde yarattığı risk farkındalığı, psikolojik hazırlık ve öz-yeterlik algısının yer aldığı düşünülebilir.

Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı ve alt boyutları açısından, afet zarar azaltma konusunda bilgi sahibi olan katılımcıların, bilgi sahibi olmayanlara kıyasla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek puanlara sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, afetle ilgili bilgi, eğitim ve deneyimin bireylerin afet okuryazarlığı düzeylerini güçlendirdiğini ortaya koyan literatürle uyumludur. Farklı örneklerle yürütülen çalışmalar, afetle ilgili eğitim alan, afet deneyimi bulunan ya da bireysel hazırlık yapan grupların afet okuryazarlığı düzeylerinin anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Afet tıbbi klinik eğitim programına katılan tıp öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, eğitim sonrasında Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanlarının

ve özellikle zarar azaltma alt boyutu puanlarının anlamlı düzeyde arttığı rapor edilmiştir (Başer ve Sofuoğlu, 2025). Yetişkin bireylerle yürütülen geniş örneklemliler bir araştırmada, afet deneyimi olan bireylerin afet okuryazarlığı ve afetlere hazırlık düzeylerinin, deneyimi olmayanlara kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır (Gülsoy vd., 2025). Toplum temelli çalışmalarda da afet zarar azaltma bilgisi ile afet okuryazarlığı arasındaki ilişki açık biçimde ortaya konmaktadır. Deprem sonrası toplum örnekleminde gerçekleştirilen bir araştırmada, afetle ilgili kurs veya eğitim almış, evinde afet planı bulunan ve afet çantası hazırlamış bireylerin afet okuryazarlığı puanlarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir (İşleyen vd., 2025). Belediye çalışanlarıyla yürütülen bir çalışmada, bölgedeki afet risklerini ve toplanma alanlarını bilmenin, bireylerin kendilerini afetlere karşı daha hazırlıklı hissetmeleriyle birlikte, afet okuryazarlığı puanlarını pozitif yönde etkilediği bildirilmiştir (Tepetaş vd., 2024). Katılımcıların çevrelerindeki insanları afet konusunda bilinçli bulma durumu ile Afet Bilinci Algı Ölçeği toplam puanı, Afet Eğitimi Bilinci ve Afet Öncesi Bilinç alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır. Bu bulgu, sosyal çevrenin bireylerin afet farkındalığını ve afetlere yönelik davranışsal hazır bulunuşluğunu desteklediğini ortaya koyan literatürle uyumludur. Afet bilinci ve afet hazırlığını artıran önemli belirleyiciler arasında sosyal çevre, aile içi planlama ve ortak hazırlık davranışlarının yer aldığı bildirilmektedir. Afet sonrası toplum örnekleminde yapılan bir çalışmada, evinde afet planı bulunan bireylerin Afet Eğitimi Bilinci ve Afet Öncesi Bilinç puanlarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu; buna karşılık yalnızca bireysel afet deneyiminin bu alt boyutlar üzerinde belirleyici olmadığı belirtilmiştir (Güldü, 2023). Afet bilincinin yalnızca yaşantısal deneyimle değil, bilinçli ve paylaşılan hazırlık süreçleriyle güçlendiğini göstermektedir. Benzer şekilde, geniş örneklemliler çalışmalarda aile içinde afet planı yapılması, afet çantası bulundurulması ve toplumsal hazırlık faaliyetlerine katılım gibi davranışların afet okuryazarlığı ve afetlere hazırlık düzeyleriyle pozitif ilişkili olduğu rapor edilmiştir (Gülsoy vd., 2025; İşleyen vd., 2025; Yu vd., 2020). Bu bulgular, sosyal çevrenin bilgi, tutum ve davranışları pekiştirici bir işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, çalışmamızda çevresindeki bireyleri afet konusunda bilinçli olarak algılayan katılımcıların, afet eğitiminin gerekliliğini daha fazla benimsedikleri ve afet öncesi alınması gereken önlemler konusunda kendilerini daha bilinçli hissettikleri söylenebilir. Katılımcıların afet sonrası buluşma yeri belirleme durumu ile Afet Bilinci Algı Ölçeği toplam puanı, Yanlış Afet Bilinci ve Afet Sonrası Bilinç alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Afet sonrası buluşma yeri belirleme, aile afet planının en temel

ve en işlevsel bileşenlerinden biri olup, bireyin afetlere yönelik planlı ve bilinçli bir yaklaşım sergilediğinin önemli bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Özellikle koruyucu planlama davranışlarının afet sonrası hayatta kalma olasılığını artırdığı ve bireylerin afetin sosyal ve ekonomik etkileriyle başa çıkma kapasitelerini güçlendirdiği vurgulanmaktadır. McLennan vd. (McLennan vd., 2020), ev içi güvenli alanların belirlenmesi ve ev dışı buluşma noktalarının planlanması gibi önlemlerin, afetlere karşı hazırlığın temel unsurları arasında yer aldığını belirtmiştir. Benzer şekilde, afet planı bulunan ve hazırlık süreçlerini tamamlayan bireylerin genel afet bilinci algı düzeylerinin ve afet sonrası süreçlere yönelik bilinçlerinin anlamlı biçimde daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Güldü, 2023). Afet planı yapma ve buluşma yeri belirleme gibi rasyonel hazırlık davranışlarının, afetlere yönelik kaderci ve bilim dışı yaklaşımları yansıtan Yanlış Afet Bilinci puanlarını da anlamlı düzeyde azalttığı görülmektedir (Güldü, 2023). Söz konusu hazırlık davranışlarının yalnızca teknik bir önlem değil, aynı zamanda bireyin afetlere ilişkin sorumluluk alma, riskleri gerçekçi biçimde değerlendirme ve bilinçli davranış geliştirme düzeyinin bir yansıması olduğunu düşündürmektedir. Bu doğrultuda, ailesi veya yakın çevresiyle afet sonrası buluşma yerini planlayan bireylerin, afet eğitiminin gerekliliğini daha fazla benimsedikleri, afet öncesi alınması gereken önlemler konusunda daha bilinçli oldukları ve afet sonrası süreçlere ilişkin farkındalıklarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Aile ile afet planı yapılması ve toplanma alanı belirlenmesi gibi hazırlık davranışlarının, afet okuryazarlığı ve afet farkındalığı ile pozitif ilişkili olduğu; bu tür hazırlıkları bulunan bireylerin afetle ilgili ölçeklerden daha yüksek puanlar elde ettiği bildirilmektedir (Atmaca vd., 2023; Gülsoy vd., 2025; Türksever, 2021).

Afet sonrası buluşma yeri belirleyen katılımcıların Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı ile Dâhil Zarar Azaltma, Hazırlık, Müdahale ve İyileştirme alt boyutlarının tamamında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek puanlara sahip olduğu saptanmıştır. Bu bulgu, afet sonrası toplanma ve buluşma yeri belirlemenin, bireylerin afetlere yönelik genel okuryazarlık düzeyini güçlendiren temel bir hazırlık davranışı olduğunu göstermektedir. Literatürde, acil durum planına ve dolayısıyla belirlenmiş bir buluşma yerine sahip olan bireylerin, genel afet okuryazarlığı puanlarının anlamlı biçimde daha yüksek olduğu rapor edilmektedir (Erdogan ve Kaya, 2024; Kopuz vd., 2025). Toplum temelli ve geniş örneklemlerli çalışmalarda, afet planı bulunan bireylerin yalnızca toplam puanlarda değil; zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme alt boyutlarının tamamında planı olmayan bireylere kıyasla daha yüksek puanlar aldığı ortaya konmuştur (Erdogan ve Kaya, 2024). Benzer şekilde, afet sonrası

acil toplanma ve buluşma yerini önceden belirlemiş bireylerin, afet okuryazarlığı toplam puanlarının anlamlı derecede yüksek olduğu bildirilmiştir (Kopuz vd., 2025). Bu sonuçlar, buluşma yeri planlaması gibi somut bir hazırlık davranışının, yalnızca teknik bir önlem değil; aynı zamanda bireyin afete ilgili bilgiye erişme, bu bilgiyi anlama, değerlendirme ve uygulamaya dönüştürme kapasitesinin bir göstergesi olduğunu düşündürmektedir. Afet planı yapma, evde afet planının bulunması, toplanma alanlarını bilme ve afete özgü bilgilere sahip olma gibi hazırlık göstergelerinin, afet okuryazarlığı ve afetlere hazırlık düzeyleriyle pozitif ilişkili olduğu çok sayıda çalışmada vurgulanmıştır (Çalışkan ve Üner, 2021; Erdogan ve Kaya, 2024; Genç vd., 2025; İşleyen vd., 2025; Tepetaş vd., 2024). Afet sonrası nerede toplanacağını önceden netleştiren bireylerin; afet öncesi risk azaltma ve hazırlık adımlarına daha hâkim oldukları, afet anında nasıl hareket edeceklerine ilişkin daha net planlara sahip oldukları ve afet sonrası iyileşme süreçlerine yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Elde edilen bu bulgular, afet okuryazarlığının planlama temelli davranışlarla doğrudan ilişkilendiğini ve uygulamaya dayalı hazırlık göstergelerinin afet okuryazarlığını güçlendiren kritik unsurlar olduğunu ortaya koymaktadır.

Afet Bilinci Algı Ölçeği toplam puanı ile Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı arasında orta düzeyde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Afet bilinci, bireylerin afetlere yönelik farkındalık, tutum ve algı düzeylerini yansıtırken; afet okuryazarlığı, bu farkındalığın bilgiye, beceriye ve davranışa dönüşmesini içeren daha kapsamlı bir yapıyı ifade etmektedir. Literatürde bu iki ölçeğin toplam puanları arasındaki doğrudan korelasyonu inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak, afet okuryazarlığı ile afet hazırlık düzeyi, afet yanıt öz-yeterliliği ve afet farkındalığı gibi benzer kavramlar arasında yapılan çok sayıda araştırmada, pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir (İşleyen vd., 2025; Taşkıran Eskici vd., 2025; Vu vd., 2023). Bu bulgular, afet bilinci ile afet okuryazarlığı değişkenleri arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunduğunu; birbirini karşılıklı olarak destekleyerek eşzamanlı biçimde arttığını ortaya koymaktadır. Özellikle; eğitim alma, yanlış afet bilgisi ve risk dönemindeki bilinç seviyesi bu açıdan önemli değişkenler olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, sosyal çevrenin oluşturduğu ortak normlar, destekleyici tutumlar ve paylaşılan hazırlık pratikleri, bireysel düzeyde afet bilinci ve hazır bulunuşluğu artıran önemli bir etken olarak değerlendirilmektedir. Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, afet zarar azaltma bilgisi, eğitimi ve deneyimi bulunan bireylerin afet okuryazarlığı toplam puanlarının daha yüksek olduğu ve bilginin afet okuryazarlığını anlamlı biçimde

güçlendirdiği söylenebilir. Mevcut çalışmada elde edilen sonuçlarda, afet zarar azaltma konusunda bilgi sahibi olmanın bireylerin afetlere yönelik farkındalıklarını, risk algılarını ve doğru davranış geliştirme kapasitelerini artırarak afet okuryazarlığını yükselttiğini göstermekte ve literatürdeki bulgularla tutarlılık sergilemektedir. Afet deneyimi yaşamış topluluklarda afet okuryazarlığının güçlendirilmesi; yanlış inanışlar ve kavramsal yanılgıların giderilmesi ile afet risk yönetimi kapsamında yürütölen bilgilendirme ve eğitim faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması açısından kritik önemdedir. Ayrıca, afet yaşamış bireyler ile afet yaşamamış grupları da kapsayan karşılaştırmalı ileri araştırmalar aracılığıyla, afetlere hazırlık sürecini etkileyebilecek değişkenlerin incelenmesi ve bu bulgular doğrultusunda afet bilinç algısı ve afet okuryazarlık seviyelerinin arttırılabilmesi için afet hazırlık stratejilerinin daha da iyileştirilmesi önerilmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma sonucunda Elâzığ İl'inde afet yaşamış bireylerin afet bilinci algı düzeyi ve afet okuryazarlığı arasındaki ilişki ile ilgili olarak;

- Eğitim düzeyi arttıkça afet okuryazarlığının arttığı,
- Kamu çalışanlarının ve eğitim durumu lisansüstü olan bireylerin , tüm alt boyutlarının değeri diğer gruplara göre yüksek olduğu,
- İkâmet yılı 21-30 yılı kapsayan bireylerin bilinç ve okuryazarlık düzeylerinin diğer ikâmet yılı aralığına göre fazla olduğu,
- Afet okuryazarlığını temel olarak en iyi afet öncesi bilincin belirlediği,
- Bağımlı değişken afet okuryazarlığı ile bağımsız değişkenler olan yanlış afet bilinci, afet öncesi bilinç ve öğrenim durumu arasında yüksek pozitif korelasyon olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu bulgular sonucunda öneri olarak;

- Afet eğitimlerinin yalnızca bilgi aktarımına değil, davranışsal ve uygulamaya dayalı boyutlara odaklanacak şekilde yapılandırılması,
- Afet eğitimlerinin yerel riskler ve bölgesel özellikler dikkate alınarak planlanması,
- Yanlış afet bilinci oluşturmamak için buna uygun stratejileri geliştirilmesi,
- Aile temelli afet hazırlık planlarının geliştirilmesi ve afetlere hazırlık uygulamalarının artırılması,
- Meslek gruplarına özgü, ihtiyaca dayalı afet eğitim programlarının geliştirilmesi,
- Öğrenim durumu kişilerin afet okuryazarlığını etkiliyor, bunları destekleyici olarak çalışmamızda ev hanımları ve öğrencilerin olduğu diğer olarak sınıflandırdığımız bir grup bulunuyor. Ev hanımları gibi çalışmayanlara afet öncesi bilinci arttıracak eğitimler verilmesi,
- Uygulamalı eğitim ve tatbikatların artırılması,
- Toplumu bilinçlendirme kampanyaları yapılması,
- Yaşanılan afete ve demografik özelliklere göre eğitim planları oluşturulması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adams, V., Kaufman, S. R., Van Hattum, T. ve Moody, S. (2011). Aging disaster: mortality, vulnerability, and long-term recovery among Katrina survivors. *Medical Anthropology*, 30(3), 247–270.
- Akın, H. ve Aktaş, B. (2024). Hemşirelik Öğrencilerinin Afet Risk Algıları ve Genel Afete Hazırlıklı Olma İnanç Durumlarının İncelenmesi. *Yaşam Boyu Hemşirelik Dergisi*, 5(3), 50–69.
- Alçık, H. A. (2011). Deprem erken uyarı sistemleri. *Türkiye Jeofizik Bülteni*, 68, 50–66.
- Alexander, D. (2012). Models of social vulnerability to disasters. *RCCS Annual Review. A Selection from the Portuguese Journal Revista Crítica de Ciências Sociais*, (4).
- Alkhalaf, A. ve Tanrıseven, I. (2025). Öğretmen Adaylarının Afet Bilinci Algı Düzeyine İlişkin Bir İnceleme. *Afet ve Risk Dergisi*, 8(1), 289–305.
- Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 1–15.
- Aras, M., Mumcu, A. ve Karabey, T. (2021). Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin afet bilinç düzeylerinin belirlenmesi. *TOĞÜ Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 40–49.
- Arıca, F. ve Kağnıcı, D. Y. (2025). Kitleli Travmalar ve Toparlanma Süreci. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (64), 1814–1830.
- Atkinson, C. ve Curnin, S. (2020). Sharing responsibility in disaster management policy. *Progress in Disaster Science*, 7, 100–122.
- Atmaca, E., Aktaş, E. ve Öztürk, H. N. (2023). Evaluated post-disaster and emergency assembly areas using multi-criteria decision-making techniques: A case study of Turkey. *Sustainability*, 15(10), 8350.
- Ay, F. A., Bahadır, Z., Kılıç, B., Ay, F. ve Başbüyük, G. Ö. (2023). 60+ Tazelenme Üniversitesi Öğrencilerinin Afet Bilinci Algı Düzeyleri. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 16(2), 69–77.
- Aydın, F. (2010). İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin “Deprem” Algılamaları. *Turkish Studies*, 5(3), 801.
- Aydın, M. (2023). Deprem özelinde afetleri ve kitleli travmayı anlamak. *Türk Nöroşirurji*, (33), 165–169.
- Aydın, S. (2019). Determination of Prospective Science Teachers’ knowledge levels about earthquake. *International Journal of Earth Sciences Knowledge and Applications*, 1(1), 28–31.

- Bakanlığı, İ. (2018). Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. *Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği, TBDY-2018, Ankara.*
- Balamir, M. (2002). Painful steps of progress from crisis planning to contingency planning: Changes for disaster preparedness in Turkey. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 10(1), 39–49.
- Başer, A., & Sofuoğlu, Z. (2025). The impact of a disaster medicine clinical training program on medical students' disaster literacy. *PeerJ*, 13, e18800. <https://doi:10.7717/peerj.18800>
- Başıbüyük, A. ve Pala, Ş. M. (2023). Hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve coğrafya dersi öğretim programları kazanımlarının afet eğitimi açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 184–197.
- Becker, J. S., Paton, D., Johnston, D. M. ve Ronan, K. R. (2012). A model of household preparedness for earthquakes: how individuals make meaning of earthquake information and how this influences preparedness. *Natural Hazards*, 64(1), 107–137.
- Berz, G., Kron, W., Loster, T., Rauch, E., Schimetschek, J., Schmieder, J., Siebert, A., Smolka, A. ve Wirtz, A. (2001). World map of natural hazards—a global view of the distribution and intensity of significant exposures. *Natural Hazards*, 23(2), 443–465.
- Bikçe, M. (2017). Türkiye'deki depremlerde alınan ve alınabilecek önlemler. *Uluslararası Mühendislik Araştırma ve Geliştirme Dergisi*, 9(2), 24–31.
- Bikçe, M. ve Çelik, T. B. (2016). Failure analysis of newly constructed RC buildings designed according to 2007 Turkish Seismic Code during the October 23, 2011 Van earthquake. *Engineering Failure Analysis*, 64, 67–84.
- Bonaiuto, M., Alves, S., De Dominicis, S. ve Petruccelli, I. (2016). Place attachment and natural hazard risk: Research review and agenda. *Journal of Environmental Psychology*, 48, 33–53.
- Bowring, J. (2013). Topophilia and topophobia in the post-earthquake landscape of Christchurch, New Zealand. *Revista Geografica Del Sur*, 4(6), 103–122.
- Brauch, H. G. (2003). Mediterranean: Population growth and climate change in the 21st century. *Building Safer Cities: The Future of Disaster Risk*, 149–164.
- Brown, P., Daigneault, A. J., Tjernström, E. ve Zou, W. (2018). Natural disasters, social protection, and risk perceptions. *World Development*, 104, 310–325.
- Bulu, D. (2023). *Sınıf öğretmenlerinin afet bilinci algı düzeylerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans tezi, Bartın University (Turkey).

- Bulu, D. ve Avcı, G. (2023). Determination of Disaster Awareness Perception Levels of Class Teachers/Sınıf Öğretmenlerinin Afet Bilinci Algı Düzeylerinin Belirlenmesi. *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, 7(1), 15-29.
- Bulut, A. (2023). Bireylerin afet okuryazarlığı düzeylerini etkileyen faktörlerin sıralı lojistik regresyon analizi ile incelenmesi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 691–709.
- Bursalı, O. (2024). *Sivil toplumda gönüllü gençlerin afet bilinci algı düzeylerinin incelenmesi: Anda Derneği örneği*.
- Çakır, Ö. ve Atalay, G. (2020). Afetlerde özel gereksinimli grup olarak yaşlılar. *Resilience*, 4(1), 169–186.
- Çakmak, H., Ocaktan, M. E. ve Akdur, R. (2018). Doğal afetler, eşitsizlikler ve sağlık sonuçları. *Eşitsizlikler ve Sağlık Sonuçları (Akın A, Editör), Türkiye Klinikleri, Ankara*, 88, 94.
- Çalışkan, C. ve Üner, S. (2021). Disaster literacy and public health: a systematic review and integration of definitions and models. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 15(4), 518–527.
- Çalışkan, C. ve Üner, S. (2023). Measurement of disaster literacy in Turkish society: Disaster Literacy Scale (DLS) design and development process. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 17, e211. <https://doi:10.1017/dmp.2022.147>
- Canbulut, T. ve Eraslan, Y. (2025). Deprem Sonrasında Göç Tercihleri ile Mekân ve Kültür Aidiyeti: Hatay Örneğinde Göç Edenler, Geri Dönenler Kentlerinde Kalmayı Tercih Edenler. *Alternatif Politika*, 17(3), 641–676.
- Çaparlar, C. Ö. ve Dönmez, A. (2016). Bilimsel araştırma nedir, nasıl yapılır. *Türk J Anaesthesiol Reanim*, 44(4), 212–218.
- Castañeda, J. V, Bronfman, N. C., Cisternas, P. C. ve Repetto, P. B. (2020). Understanding the culture of natural disaster preparedness: exploring the effect of experience and sociodemographic predictors. *Natural Hazards*, 103(2), 1881–1904.
- Çavuş, U. Ş. ve Akyol, C. (2015). Burdur deprem riski ve hasar tahmini. *Uluslararası Burdur Deprem ve Çevre Sempozyumu, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur*.
- Çelik, A. A. ve Gündoğdu, K. (2022). Öğretmenlerin afete hazırlık düzeyleri ile ilkokullardaki afet eğitimi uygulamalarına yönelik görüşleri. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 77–112.
- Çelik, İ. H. (2023). A research on vocational school students within the framework of disaster awareness and disaster preparedness levels. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 852–869.

- Chamlee-Wright, E. ve Storr, V. H. (2009). “There’s no place like New Orleans”: sense of place and community recovery in the Ninth Ward after Hurricane Katrina. *Journal of Urban Affairs*, 31(5), 615–634.
- Chaudhary, M. T. ve Piracha, A. (2021). Natural disasters—origins, impacts, management. *Encyclopedia*, 1(4), 1101–1131.
- Chen, T.-L. (2020). Structural analysis of how place attachment and risk perceptions affect the willingness to live in an earthquake-prone area. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 29(4), 557–573.
- Ciftci, S. ve Ciftci, L. (2024). Disaster awareness levels and institutional responsibility perceptions of international students in Turkey. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 114, 104939.
- Clark-Ginsberg, A., Easton-Calabria, L. C., Patel, S. S., Balagna, J. ve Payne, L. A. (2021). When disaster management agencies create disaster risk: a case study of the US’s Federal Emergency Management Agency. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 30(4/5), 447–461.
- Closs, V. M. (2013). *While Rome burned: Fire, leadership, and urban disaster in the Roman cultural imagination*. University of Pennsylvania.
- Codreanu, T. A., Celenza, A. ve Jacobs, I. (2014). Does Disaster Education of Teenagers Translate into Better Survival Knowledge, Knowledge of Skills, and Adaptive Behavioral Change? A Systematic Literature Review. *Prehospital and Disaster Medicine*, 29(6), 629–642. <https://doi.org/DOI:10.1017/S1049023X14001083>
- Çokyeter, A. G. B., Başığöl, Ö. Ü. Ş. ve Zeliha, K. O. Ç. (2023). Depremin Kadın Sağlığı Üzerine Etkileri. *Conference Book*, 130.
- Cooke, S. J., Galassi, D. M. P., Gillanders, B. M., Landsman, S. J., Hammerschlag, N., Gallagher, A. J., Eliason, E. J., Kraft, C. E., Taylor, M. K. ve Crisafulli, C. M. (2022). Consequences of “natural” disasters on aquatic life and habitats. *Environmental Reviews*, 31(1), 122–140.
- Çopur, A., Kara, S. ve Tozoğlu, S. (2025). The Impact of a Game-based Teaching Approach on Developing Disaster Awareness in Social Studies Classes TT - Oyunla Öğretim Yaklaşımının Sosyal Bilgiler Dersinde Afet Bilinci Gelişimine Etkisi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(2), 2796–2812. <https://doi.org/10.51460/baebd.1684690>
- Danış, D. (2024). Şubat 2023 Depremleri sonrası toplumsal eşitsizlikler ve göç örüntüleri. *REFLEKTİF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 517–534.

- de Almeida, A. B. (2009). The 1755 Lisbon earthquake and the genesis of the risk management concept. In *The 1755 Lisbon Earthquake: Revisited* (pp. 147–165). Springer.
- Değirmençay, Ş. A. ve Cin, M. (2016). Türkiye’deki deprem eğitimi araştırmaları: betimsel içerik analizi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 301–314.
- Değirmenci, B. (2021). *Toplumsal cinsiyet eşitliği ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında afet mevzuatının değerlendirilmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey).
- Değirmenci, Y., Kuzey, M. ve Yetişensoy, O. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında afet bilinci ve eğitimi. *E-Kafkas Journal of Educational Research*, 6(2), 33–46.
- Delen, T. (2023). İlkokul Ders Kitaplarının Afet Eğitimi Açısından İncelenmesi.[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. *Giresun Üniversitesi*.
- Demir, A. (2025). İklim Göçü Bağlamında İklim Vatandaşlığı: Yeni Bir Kimlik Mi Yaratılıyor? *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(26), 145–158.
- Demirci, A., ve Yıldırım, S. (2015). İstanbul’da Ortaöğretim Öğrencilerinin Deprem Bilincinin Değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(207), 89-118. <https://izlik.org/JA33BE39JS>
- Demirdelen, S. ve Çakıcı, A. B. (2021). İlkokul/ortaokul öğretmenlerinin doğal afet okuryazarlık düzeyleri: Osmaniye ili örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(3), 532–541.
- Demirkaya, H. (2007). *İlköğretim 5. 6. Ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Depreme Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(3), 37
- Devkota, B. P. (2016). *Revival from rubble: Community resilience at UNESCO World Heritage Sites in Kathmandu after 2015 earthquake*. University of Waterloo.
- Dikmenli, Y., Yakar, H., ve Konca, A. S. (2018). Development of disaster awareness scale: A validity and reliability study. *Review of International Geographical Education Online*, 8(2), 206-220.
- Dinç, Y. (2023). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri sonrası yeniden yapılanma sürecinde yere bağlılığın değerlendirilmesi: Antakya (Hatay) örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, 6(83), 45–57.
- Edemen, M., Okkay, M., Tugrul, R., Kurt, M. Ş., Bircan, O., Yoldaş, H., Güzel, M. N. ve Aslan, A. (2023). Deprem Nedir? Nasıl Oluşur? Türkiye’de Oluşmuş Depremler Ve Etkileri Nelerdir? Depremlere Karşı Alınabilecek Tedbirler Hususunda

- Öneriler. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 10(93), 719–734.
- Erdal, T. (2024). 6 Şubat 2023 Depremlerinin Mitik, Teolojik Ve Psiko-Sosyal Yansımaları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 12(39), 262–284.
- Erdogan, E. G. ve Kaya, S. S. (2024). The disaster literacy level of society, opinions on disaster management services, and related factors: A case from a province in Türkiye. *Public Health Nursing*, 41(5), 1135–1143.
- Ergünay, O., Derneği, D. M. ve Sekreteri, G. (2009). Doğal Afetler ve Sürdürülebilir Kalkınma. *Deprem Sempozyumu*, 11, 12.
- Erkin, Ö. ve Kiyan, S. G. (2025). How does integrating ‘disaster nursing’ into nursing curricula impact nursing students’ perception of disaster literacy and preparedness? *BMC Nursing*, 24(1), 1.
- Ertürk, S. K., Karaca, T., Şenkal, Ü. İ., Uzar, E. ve Çeliker, G. (2025). İdari Personelin Afet Okuryazarlığına İlişkin Tutumu: Türkiye’de Bir Hastane Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 435–447.
- Fadilah, M., Permanasari, A., Riandi, R. ve Maryani, E. (2020). The Level of disaster literacy of earthquake-experienced students in mathematics and science faculty of state university in Indonesia. *Journal of Engineering Science and Technology (JESTEC) on AASEC2019, Februari, 2020*, 30–38.
- Farhanrika, N. L., Sarpono, S., Kusuma, K. ve Widodo, P. (2023). Advancing resilience and fostering sustainable development through strategic investments in cutting-edge technology and innovative methodologies for disaster risk reduction: Japan experiences. *International Journal of Humanities Education and Social Sciences (IJHESS)*, 3(1), 1765–2808.
- Ferman, E. A. (2024). *Ordu ilinde ikamet edenlerin afete hazırlık ve risk algı düzeylerinin incelenmesi*. Bezmialem Vakıf University (Turkey).
- Fırat, M. (2022). Deprem ve toplumsal etkileri. *Tezkire Dergisi*, 31(80), 47–72.
- Genç, F. Z., Öztürk, R. ve Bilgili, N. (2025). Determination of disaster literacy status of nursing students and related factors. *Journal of Public Health*, 1–14.
- Genc, F. Z., Yıldız, S., Kaya, E. ve Bilgili, N. (2022). Disaster literacy levels of individuals aged 18–60 years and factors affecting these levels: A web-based cross-sectional study. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 76, 102991.

- Gendeshmin, S. B., Rostamzadeh, S. ve Dowlati, M. (2025). Evaluation of disaster risk perception and influencing factors among hospital personnel using structural equation modeling. *Scientific Reports*, 15(1), 12780.
- Gökçekuş, H., Barlas, C., Almuhsen, M. ve Eyni, N. (2018). *Doğal ve insan kaynaklı afetler, sonuçları ve afet yönetimi*. URL, <http://www.iusarc.org/wpcontent/uploads/2020/11/Dogal-ve-Insan>.
- Göregenli, M., Karakus, P., Kösten, E. Y. Ö. ve Umuroglu, I. (2014). Mahalleye baglilik düzeyinin kent kimligi ile iliskisi içinde incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29(73), 73.
- Gulay, H. (2010). No Title. *Educational Research and Reviews*, 5(10), 624.
- Güldü, Ö. (2023). Afet bilinci ve stresli durumlarla başa çıkma arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 638–658.
- Güler, İ. ve Karaçor, E. K. (2018). Yer bağıllığı ve risk algısı kavramları arasındaki ilişki. *Duzce University Journal of Science and Technology*, 6(4), 1377–1390.
- Gülsoy, A., Uyan, Y., Özcan, E. ve Durmuş, M. (2025). The relationship between disaster literacy levels and disaster preparedness among adults. *Natural Hazards*, 121(9), 10667–10681.
- Gürsoy, B. (2018). *Hastanelerin afete hazırlık açısından değerlendirilmesi (Gümüşhane Devlet Hastanesi örneği)*. Gümüşhane Üniversitesi.
- Gürsoy, B., Of, N., Cengiz, S., Öztürk, S. ve Gürsoy, Z. (2024). Üniversite Öğrencilerinin Afet Bilinci Algı Düzeylerinin Belirlenmesi. *Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal)*, 10(11), 2046–2056.
- Helzel, K. P. (2019). *Supporting enhanced disaster management with interactive 3D and Mixed Reality Maps*. Doctoral dissertation, Master Thesis]. Technical University of Munich.
- Heydari, A., Afzalaghaee, M., Houshmand, E. ve Shabanikiya, H. (2022). Assessing the risk perception of natural disasters among the staff of hospitals in Mashhad, Iran. *Health in Emergencies and Disasters Quarterly*, 7(4), 227–234.
- Hoffmann, R. ve Mutarak, R. (2017). Learn from the past, prepare for the future: Impacts of education and experience on disaster preparedness in the Philippines and Thailand. *World Development*, 96, 32–51.
- Hurnen, F. ve McClure, J. (1997). The effect of increased earthquake knowledge on perceived preventability of earthquake damage. *Australas. J. Disaster Trauma Stud.*, (3).

- İkizer, G. ve GÜL, E. (2017). Afetlerin yetişkinler üzerindeki psikososyal etkileri. *Türkiye Klinikleri Psychology-Special Topics*, 2(3), 172–179.
- İnal, E., Kaya, E. ve Altıntaş, K. H. (2018). *Türkiye’de örgün eğitimin afet eğitimi yeterliliği açısından incelenmesi*. Ataturk University.
- IRAP, E. (2021). *IRAP, Elazığ*. <https://elazig.afad.gov.tr/il-planlari>
- İşleyen, E. K., Serpen, E., Boztoprak, Z., Çinkır, Ö. N. ve Çınar, E. (2025). The Relationship Between Disaster Literacy and Disaster Preparedness in Community: After Earthquake Study. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 19, e51.
- İşık, Ö., Aydınlioğlu, H. M., Koç, S., Gündoğdu, O., Korkmaz, G. ve Ay, A. (2012). Afet yönetimi ve afet odaklı sağlık hizmetleri. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 28(2), 82–123.
- Jorgensen, B. S. ve Stedman, R. C. (2001). Sense of place as an attitude: Lakeshore owners attitudes toward their properties. *Journal of Environmental Psychology*, 21(3), 233–248.
- Jorgensen, B. S. ve Stedman, R. C. (2006). A comparative analysis of predictors of sense of place dimensions: Attachment to, dependence on, and identification with lakeshore properties. *Journal of Environmental Management*, 79(3), 316–327.
- Kadıoğlu, M. (2008). Modern, bütünleşik afet yönetimin temel ilkeleri. *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri*, 1.
- Karakuş, U. (2013). Depremi Yaşamış Ve Yaşamamış Öğrencilerin Deprem Algılarının, Metafor Analizi İle İncelenmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18(29), 97–116.
- Kaya, N., Artvinli, E. ve Dönmez, L. (2023). Uluslararası afet risklerini azaltma standartlarına göre coğrafya öğretim programı: bir içerik analizi. *International Journal of Geography and Geography Education*, (50), 24–49.
- Kekic, D. ve Milenkovic, M. (2019). Disaster Risk Reduction Through Education1. *Dani Arçibalda Rajsa “Archibald Reiss Days*.
- Kıymis, I. ve Kaya, A. A. (2025). Development of the Disaster Risk Perception Scale: Evaluation of Its Impact on Disaster Preparedness. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 19, e38.
- Kılınç İşleyen, E., Serpen, E., Boztoprak, Z., Çinkır, Ö. N. ve Çınar, E. (2025). The Relationship Between Disaster Literacy and Disaster Preparedness in Community: After Earthquake Study. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 19, e51. <https://doi.org/10.1017/dmp.2025.48>

- Koç, G. ve Thieken, A. H. (2016). Societal and economic impacts of flood hazards in Turkey—an overview. *E3S Web of Conferences*, 7, 5012.
- Kolukırmık, S. ve Tuna, M. (2009). Türk Medyasında Deprem Algısı: Marmara Depremi Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(28), 286–298.
- Kopuz, B., Bekdemir, Ü. ve Yılmazer, A. (2025). Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Öğretmen Adaylarının Doğal Afet Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi (Doğu Karadeniz Örneği). *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (64), 2024–2049.
- Koupatsiaris, A. A. ve Drinia, H. (2024). Expanding geoethics: interrelations with geoenvironmental education and sense of place. *Sustainability*, 16(5), 1819.
- Kuday, A. D., Özcan, T., Çalışkan, C. ve Kınık, K. (2025). Evaluating Disaster Literacy Levels Among First Aid Trainers: The Case of Bursa Province. *Akdeniz Tıp Dergisi*, 11(3), 371–381.
- Kutunis, M. (2006). Statik itme analizi yöntemlerinin performanslarının değerlendirilmesi. *Yapısal Onarım ve Güçlendirme Sempozyumu, YOGS-2006, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, Türkiye*.
- Macklin, M. G. ve Lewin, J. (2015). The rivers of civilization. *Quaternary Science Reviews*, 114, 228–244.
- Massazza, A., Brewin, C. R. ve Joffe, H. (2021). Feelings, thoughts, and behaviors during disaster. *Qualitative Health Research*, 31(2), 323–337.
- McLennan, J., Marques, M. D. ve Every, D. (2020). Conceptualising and measuring psychological preparedness for disaster: The Psychological Preparedness for Disaster Threat Scale. *Natural Hazards*, 101(1), 297–307.
- Muhammed Ali Tatlı. (2022). *Tatlı, M.A. (2022). Afet Bilinci Ve Maske Kullanımı İlişkisi İle İlgili Bir Araştırma – Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Örneği*.
- Nanzer, B. (2004). Measuring sense of place: A scale for Michigan. *Administrative Theory ve Praxis*, 26(3), 362–382.
- Nola, I. A. (2018). Earthquakes and their environmental, medical and public health impacts. *Salud Pública de México*, 60, 16–22.
- O'Brien, G., Bhatt, G., Saunders, W., Gaillard, J.-C. ve Wisner, B. (2012). Local government and disaster. In *Handbook of hazards and disaster risk reduction* (pp. 629–640). Routledge.

- Öcal, A. (2005). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde deprem eğitiminin değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 169–184.
- Öcal, A. (2007). İlköğretim okullarında deprem hazırlıkları: Kırıkkale il örneği (Earthquake preparedness in elementary schools: Kırıkkale's sample). *Kastamonu Eğitim Dergisi*.
- Öcal, A., Çakır, U. ve Özelmacı, Ş. (2016a). İlkokul ve ortaokul ders programlarında afetten korunma ve güvenli yaşam. *Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 71–83.
- Öcal, A., Çakır, U. ve Özelmacı, Ş. (2016b). No Title. In *Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi* (Vol. 2, Number 2, pp. 71–83). Karadeniz Technical University WT - DergiPark. <https://dergipark.org.tr/en/pub/aleg/article/257671>
- Olowoporoku, O. A. (2017). Assessment of household disaster management literacy in Osogbo, Nigeria. *7th Environmental Design and Management International Conference (EDMIC) Held at Obafemi Awolowo University Ile Ife*.
- Orhan, E. ve Çağatay Keskinok, H. (2019). Afet bakımında özel gereksinimli bireyler için geliştirilecek mekânsal planlama ilkeleri. *Resilience*, 3(1), 25–35.
- Orhan, E. ve Keskinok, Ç. (2019). Afet sonrası hanehalklarının yer seçim kararları ve kentsel dirençlilik: Değirmendere örneği. *Resilience*, 3(2), 359–367.
- Ozbiçin, M., Erbil, C., Demirbağ, K. Ş., Demirbağ, O. ve Tanriverdi, V. (2023). Afet yönetiminde sorumluluğun yeniden inşası: Deprem, sosyal dramalar, sosyal politikalar. *Sosyal Mucit Academic Review*, 4(1), 71–112.
- Özceylan, D. ve Coşkun, E. (2012). Türkiye'deki illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri ve afetlerden sosyal ve ekonomik zarar görülebilirlikleri arasındaki ilişki. *Istanbul University Journal of the School of Business Administration*, 41(1).
- Özdemir, A. F. ve Engin, C. (2024). Deprem sosyal, ekonomik ve iç göçe etkileri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 15–26.
- Özdoğan, S. (1993). Türkiye'nin deprem bölgeleri. *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 2(1), 53–68.
- Özer, S. ve Zenginler, Ş. (2024). Sınıf Ve Sosyal Bilimler Öğretmen Adaylarının Doğal Afetler Okuryazarlığı Düzeylerinin İncelenmesi. *Cappadocia Journal of Education (KAPED)*, 5(1).
- Özkan, Y. ve Kiyak, S. E. (2025). Disaster Awareness and Attitude with a Focus on Social Work: Are We Ready? *Social Work in Public Health*, 1–14.

- Özlüer, I. Ö. (2021). İklim Krizi Ve Afet Planlaması (Türkiye'nin Kalkınma Planlarına Yansıyan Afet Stratejisi). *Memleket Siyaset Yönetim*, 16(36), 397–420.
- Özman, C. ve Ekizoğlu, Ö. (2025). Sporcuların Afet Tehdidine Karşı Afet Bilinci Algı Düzeyleri ve Psikolojik Hazırlıklarının İncelenmesi. *Sportive*, 8(2), 239–258.
- Ozturk, M., Arslan, M. H. ve Korkmaz, H. H. (2023). Effect on RC buildings of 6 February 2023 Turkey earthquake doublets and new doctrines for seismic design. *Engineering Failure Analysis*, 153, 107521.
- Patton, Q. M. (2014). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri (M. Bütün ve SB Demir, Çev.). Ankara: Pegem Akademi (Orjinal Çalışma Basım Tarihi, 2002).
- Pettigrew, TF ve Tropp, RL (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751–783.
- Peek, L. (2008). Children and disasters: Understanding vulnerability, developing capacities, and promoting resilience—An introduction. *Children, Youth and Environments*, 18(1), 1–29.
- Prasad, A. S. ve Francescutti, L. H. (2017). *Natural Disasters. International Encyclopedia of Public Health*, 215–222. Elsevier. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii>.
- Prati, G., Catufi, V. ve Pietrantonio, L. (2012). Emotional and behavioural reactions to tremors of the Umbria-Marche earthquake. *Disasters*, 36(3), 439–451.
- Proshansky, H. M. (1978). The city and self-identity. *Environment and Behavior*, 10(2), 147–169.
- Qing, C., Guo, S., Deng, X., Wang, W., Song, J. ve Xu, D. (2022). Stay in risk area: place attachment, efficacy beliefs and risk coping. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(4), 2375.
- Rafferty, J. P. (2024). *Morocco earthquake of 2023*. Morocco: Encyclopedia Britannica Press.
- Raikes, J., Smith, T. F., Baldwin, C. ve Henstra, D. (2021). Linking disaster risk reduction and human development. *Climate Risk Management*, 32, 100291.
- Ross, K. E. ve Shuell, T. J. (1993). Children's beliefs about earthquakes. *Science Education*.
- Sahay, B. S., Menon, N. V. C. ve Gupta, S. (2016). Humanitarian logistics and disaster management: the role of different stakeholders. In *Managing humanitarian logistics* (pp. 3–21). Springer.
- Şahin, C. (1991). *Türkiye afetler coğrafyası* (Number 21). Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi.

- Şahin, C. (2002). *Doğal afetler ve Türkiye*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şahin, Ş. ve Üçgül, İ. (2019). Türkiye’de afet yönetimi ve iş sağlığı güvenliği. *Afet ve Risk Dergisi*, 2(1), 43–63.
- Saifudin, I. M. M. Y. (2023). Disaster health literacy, risk perception, and preparedness towards resilience in a volcano-prone community: a cross-sectional study in Yogyakarta, Indonesia. *Journal of Community Empowerment for Health*, 6(3), 154–160.
- Santos-Reyes, J. ve Gouzeva, T. (2020). Mexico city’s residents emotional and behavioural reactions to the 19 September 2017 earthquake. *Environmental Research*, 186, 109482.
- Santos-Reyes, J., Santos-Reyes, G., Gouzeva, T. ve Velazquez-Martinez, D. (2017). Schoolchildren’s earthquake knowledge, preparedness, and risk perception of a seismic-prone region of Mexico. *Human and Ecological Risk Assessment: An International Journal*, 23(3), 494–507. <https://doi.org/10.1080/10807039.2016.1188368>
- Scannell, L., Cox, R. S. ve Fletcher, S. (2017). Place-based loss and resilience among disaster-affected youth. *Journal of Community Psychology*, 45(7), 859–876.
- Şekerci, Y. G., Ayvazoğlu, G. ve Çekiç, M. (2023). Hemşirelik öğrencilerinin doğal afet okuryazarlık düzeyleri ve eğitim etkinliğinin değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 10(3), 200–206.
- Şekerci, Y. G., Ayvazoğlu, G. ve Çekiç, M. (2023). Üniversite öğrencilerinin temel afet bilinci ve farkındalık düzeylerinin saptanması. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(1), 74–81.
- Selçuk, E. ve Erem, M. (2022). Deprem öncesi hazırlık ve deprem anında yapılması gerekenler. *TOTBİD Dergisi*, 21(33), 249–252.
- Şengün, H. ve Küçükşen, M. (2019). Afet yönetimi eğitimi niçin gerekli? *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33(46), 193–211.
- Serondo, L. J., Martizano, M. A., Jurabia, L. ve Bacatan, J. (2024). Risk Perception and Disaster Awareness as Predictors of Disaster Preparedness among College Students. *International Journal of Novel Research and Development (IJNRD)*, 9(9), b1–b8.
- Serter, M. ve Gumusburun Ayalp, G. (2024). A holistic analysis on risks of post-disaster reconstruction using RStudio bibliometrix. *Sustainability*, 16(21), 9463.

- Şevik, A. E. (2023). Deprem ve yaşlılık: Psikososyal bir bakış. In *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi* (Vol. 16, Number 1, pp. 49–57). Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği.
- Shamai, S. ve Ilatov, Z. (2005). Measuring sense of place: Methodological aspects. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, 96(5), 467–476.
- Shaw, R., Shiwaku Hirohide Kobayashi, K. ve Kobayashi, M. (2004). Linking experience, education, perception and earthquake preparedness. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 13(1), 39–49.
- Shen, Y., Lou, S., Zhao, X., Ip, K. P., Xu, H. ve Zhang, J. (2020). Factors impacting risk perception under typhoon disaster in Macao SAR, China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(20), 7357.
- Silver, A. ve Grek-Martin, J. (2015). “Now we understand what community really means”: Reconceptualizing the role of sense of place in the disaster recovery process. *Journal of Environmental Psychology*, 42, 32–41.
- Sipahioğlu, B. Ö. (2024). Göç ve afet ilişkisi: Deprem göçü. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15(1-Deprem Özel Sayısı-), 292–313.
- Sohn, W. ve Kotval-Karamchandani, Z. (2023). Risk perception of compound emergencies: a household survey on flood evacuation and sheltering behavior during the COVID-19 pandemic. *Sustainable Cities and Society*, 94, 104553.
- Sözcü, U. ve Aydınöz, D. (2019). Öğretmen Adaylarının Doğal Afet Okuryazarlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *International Journal of Geography and Geography Education*, (40), 79–91.
- Stedman, R. C. (2003). Is it really just a social construction?: The contribution of the physical environment to sense of place. *Society ve Natural Resources*, 16(8), 671–685.
- Subedi, S., Hetényi, G. ve Shackleton, R. (2020). Impact of an educational program on earthquake awareness and preparedness in Nepal. *Geoscience Communication*, 3(2), 279–290.
- Sumy, D. F., Drakes, O., McBride, S. K. ve Jenkins, M. (2022). Opportunities and Challenges for Museums and Free-Choice Learning Environments for Earthquake Early Warning Education. *AGU Fall Meeting Abstracts, 2022*, ED12A-06.
- Swapan, M. S. H. ve Sadeque, S. (2021). Place attachment in natural hazard-prone areas and decision to relocate: Research review and agenda for developing countries. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 52, 101937.

- Tada, M., Iwamoto, S., Kubo, H. ve Senou, A. (2022). Relationship between disaster prevention awareness and preparedness among residents living in mountainous areas of Japan. *Health Emergency and Disaster Nursing*, 9(1), 95–102.
- Tanaka, E., Tennichi, H., Kameoka, S. ve Kato, H. (2019). Long-term psychological recovery process and its associated factors among survivors of the Great Hanshin-Awaji Earthquake in Japan: a qualitative study. *BMJ Open*, 9(8), e030250.
- Tanaka, K. (2005). The impact of disaster education on public preparation and mitigation for earthquakes: a cross-country comparison between Fukui, Japan and the San Francisco Bay Area, California, USA. *Applied Geography*, 25(3), 201–225.
- Taşkıran Eskici, G., Soltani Goki, F. ve Farokhzadian, J. (2025). Empowering future nurses: a comparative study of nursing students' disaster literacy and response self-efficacy in Türkiye and Iran. *BMC Emergency Medicine*, 25(1), 55.
- Taşkıran, G. ve Baykal, Ü. (2017). Afetler ve Türkiye’de hemşirelerin afetlere hazır olma durumları: literatür inceleme. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 2(4), 79–88.
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Rehberi, T. U. C. B. S. V. (2026). *No Title*. 2026. https://tucbs.gov.tr/wp-content/uploads/2025/05/TUCBS_DR.pdf
- Tekin, Ö. ve Dikmenli, Y. (2021). Sınıf öğretmeni adaylarının afet bilinci algısı ve deprem bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 258–271.
- Tepetaş, M., Arslantaş, D., Yücel, E., Akdağ, Z. ve Ünsal, A. (2024). Evaluating Disaster Literacy And Individual Disaster Resistance Among Municipal Employees. *Resilience*, 8(2), 139–149.
- Tercan, B. ve Şahinöz, S. (2021). Nurses’perceived And Actual Preparedness For Disasters. *International Journal of Health Services Research and Policy*, 6(2), 158–167.
- Torpus, K., Usta, G., Özbay, S. Ç. ve Kanbay, Y. (2024). The effect of disaster preparedness literacy on individual disaster resilience. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 18, e247.
- Tuan, Y.-F. (1977). *Space and place: The perspective of experience*. U of Minnesota Press.
- Türksever, Ö. (2021). Analysis of Disaster Awareness Perception Levels of Students in Social Studies Teaching Undergraduate Program. *Education Quarterly Reviews*, 4(3), 14–22.

- Ulukoca, N., Baş, D. ve Kuloğlu, Y. (2017). Kırklareli Üniversitesi'nde Okuyan Öğrencilerin Depreme Yönelik Bilgi Ve Tutumlarının İncelenmesi. *Turan: Stratejik Arastirmalar Merkezi*, 9(36), 768–776.
- Ünür, E. (2021). Afet Yönetiminde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Doğal Afetlerde Cinsiyete Dayalı Zarar Görebilirlik Farkı. *Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences/Istanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2).
- URL-1, (2025). Umimi Hayat Kanunu. Resmi Gazete. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.7269.pdf> son Erişim: 10.10.2025
- URL-2, (2025). <https://www.afad.gov.tr/afadem/dogal-afetler> son Erişim: 11.10.2025
- URL-3, (2025). <https://doc.emdat.be/docs/data-structure-and-content/disaster-classification-system/> son Erişim: 20.10.2025
- URL-4, (2025). https://www.mta.gov.tr/v3.0/bilgi-merkezi/dirifay_ son Erişim: 12.11.2025
- URL-5, (2010). <http://elissa.ext.msstate.edu/sites/default/files/2023-05/cpg101.pdf> son Erişim: 14.12.2025
- Usta, G., Çelik, İ. H. ve Yılmaz, G. (2024). Investigation Of Disaster Literacy Levels Of Political Science And Public Administration Students. *Toplum Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, 5(3), 437–453.
- Üstün, Ö., Gökkaya, E., Çelebi, İ. ve Balcı, E. (2025). Üniversite Öğrencilerinin Sağlık Okuryazarlığı İle Afet Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 28(1), 1–14.
- Üstündağ, Y., Hazar, F. ve Hazar, H. U. (2024). Doğa Kaynaklı Afet Okuryazarlık Düzeyleri Açısından Özel Eğitim Okul Öğretmenleri. *Afet ve Risk Dergisi*, 7(3), 842–856.
- Uzun, F. V. (2024). Antakya'ya Yönelik Yer Duygusu: Şubat 2023 Depremleri Sonrası Gitmek mi zor Kalmak mı? *Ege Coğrafya Dergisi*, 33(1), 1–30.
- Van Aalst, M. K. (2006). The impacts of climate change on the risk of natural disasters. *Disasters*, 30(1), 5–18.
- Van Wassenhove, L. N. (2006). Humanitarian aid logistics: supply chain management in high gear. *Journal of the Operational Research Society*, 57(5), 475–489.
- Varol, N. ve Gültekin, T. (2016). Etkin bir göç faktörü: Afetler. *Anthropology*, (32), 43–51.
- Varol, N. ve Kırıkkaya, E. B. (2017). Afetler karşısında toplum dirençliliği. *Resilience*, 1(1), 1–9.

- Vu, B. D., Nguyen, H. T., Dinh, H.-V. T., Nguyen, Q.-A. N. ve Ha, X. Van. (2023). Natural disaster prevention literacy education among Vietnamese high school students. *Education Sciences*, 13(3), 262.
- Walz, Y., Janzen, S., Narvaez, L., Ortiz-Vargas, A., Woelki, J., Doswald, N. ve Sebesvari, Z. (2021). Disaster-related losses of ecosystems and their services. Why and how do losses matter for disaster risk reduction? *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 63, 102425.
- Wise, T., Zbozinek, T. D., Michelini, G., Hagan, C. C. ve Mobbs, D. (2020). Changes in risk perception and self-reported protective behaviour during the first week of the COVID-19 pandemic in the United States. *Royal Society Open Science*, 7(9), 200742.
- Wisner, B. ve Wisner, B. (2004). *At risk: natural hazards, people's vulnerability and disasters*. Psychology Press.
- Yağar, F. ve Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma sorulari, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenilirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1–9.
- Yakut, İ. (2002). Toplumun deprem tehlikesine karşı hazırlıklı olmasında risk yönetimi ve risk iletişimin rolü. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, (1), 109–126.
- Yazıcı, H. ve Koca, M. K. (2012). Genel Coğrafya. *Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık*.
- Ye, M. ve Aldrich, D. P. (2021). How natural hazards impact the social environment for vulnerable groups: an empirical investigation in Japan. *Natural Hazards*, 105(1), 67–81.
- Yildiz, A., Dickinson, J., Priego-Hernández, J., Teeuw, R. ve Shaw, R. (2024). Effects of disaster education on children's risk perception and preparedness: A quasi-experimental longitudinal study. *The Geographical Journal*, 190(2), e12556.
- Yıldırım, A. ve Simsek, H. (1999). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (11 baskı: 1999-2018)*.
- Yıldırım, S. ve Kurban, E. A. (2023). Deprem bilincinin oluşmasında coğrafi konulara ait sosyal medya paylaşımlarının incelenmesi TT - Investigation of social media posts on geographical issues in the formation of earthquake awareness. *Türk Coğrafya Dergisi*, (83), 155–162. <https://doi.org/10.17211/tcd.1302712>
- Yu, J., Sim, T., Qi, W. ve Zhu, Z. (2020). Communication with local officials, self-efficacy, and individual disaster preparedness: a case study of rural northwestern China. *Sustainability*, 12(13), 5354.

- Zengin, S. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afetlere yönelik görüşlerinin incelenmesi: Amasya Üniversitesi örneği*. Amasya University (Turkey).
- Zhang, D. ve Zhang, L. (2023). Disaster Literacy Status and the Influencing Factors: A National Survey of 107997 Chinese Nurses. *Sichuan Da Xue Xue Bao. Yi Xue Ban= Journal of Sichuan University. Medical Science Edition*, 54(4), 824–830.
- Zougris, K. ve Miles, A. (2025). An Analysis of Disaster Preparedness and Household Compliance in Hawai ‘i: A Socio-cognitive Approach. *International Journal of Mass Emergencies ve Disasters*, 02807270251397396.

EKLER

Ek 1. Tezde Kullanılan Anket Soruları

Afet Yaşayan Bireylerin Afet Bilinci Algısı ve Afet Okuryazarlığı İlişkisi: Elâzığ İli Örneği

Değerli Katılımcı,

“Afet Yaşayan Bireylerin Afet Bilinci Algısı ve Afet Okuryazarlığı İlişkisi: Elâzığ İli Örneği” isimli bu araştırma, Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Afet Yönetimi Anabilim Dalı Dr. Öğr. Üyesi Nurçin KÜÇÜK KENT danışmanlığında; yüksek lisans öğrencisi Yaprak DOĞAN ÜSTÜNER’e ait yürütülen bir yüksek lisans tez çalışmasıdır. Araştırmanın yapılabilmesi için gerekli etik ve kurum izinleri alınmıştır. Bu çalışma sizlere “herhangi bir sorumluluk” getirmeyecektir. Sizlerden alınan bilgiler, üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Bu çalışmada; Elâzığ ilinde yaşanan afetler sonrasında, afetzedelerin mevcut tehlikeleri belirleme, zarar görümlükleri, riskleri, öncelikleri, mevcut imkân ve kaynakları belirleme, varsa eksiklikleri giderip tehlike ve riskleri önleyip, afet bilinci algısı ve okuryazarlık ilişkisini belirlemeyi hedeflemektedir. Araştırmacının herhangi bir kişisel menfaati bulunmayıp temel amacı bilimsel bir çalışma ile literatüre bir katkı sağlamaktır. Bu çalışmada sizlerden kimlik bilgileriniz istenmemektedir. Araştırmada gerçek isimleriniz kullanılmayacaktır. Araştırmaya katılım gönüllülüğe dayanmaktadır. Çalışmaya katılmanızdan ötürü sizden herhangi bir ücret talep edilmemektedir. Katılmanız için sizlere herhangi bir ödeme de yapılmayacaktır. Araştırma ile ilgili her türlü soru için aşağıda iletişim bilgileri bulunan Yaprak DOĞAN ÜSTÜNER (Gsm: 05424692306) ile bağlantıya geçebilirsiniz. Talebinizin olması durumunda araştırma tamamlandıca araştırma sonuçları sizlerle paylaşılacaktır.

Yukarıda belirtilen tüm bu bilgiler doğrultusunda aydınlatılmış onam formunu okudum ve aşağıdaki tez çalışmasına kendimi baskı altında hissetmeden tamamen kendi rızamla gönüllü olarak katılıyorum. Evet () Hayır ()

SOSYO-DEMOGRAFİK SORULAR

1. İsim (İsteğe Bağlı)
2. Yaşınız:
3. Cinsiyetiniz: Kız () Erkek ()
4. Öğrenim Durumunuz: İlkokul () Ortaokul () Lise () Önlisans () Lisans () Lisansüstü ()
5. Mesleğiniz:
6. Medeni Durumunuz: Evli () Bekar () Diğer
7. Oturduğunuz Ev: Kendi evim () Kira ()
8. Kaç yıldır Elâzığ’da ikamet ediyorsunuz?
9. Evde yaşadığınız kişi sayısı?
10. Hiç afet yaşamadınız mı? Evet () Hayır () Afet Türü?
11. Yaşadığınız afet sayısı?
12. Afet sonucunda herhangi bir yakınızı kaybettiniz mi? Evet () Sayısı: ... Hayır ()
13. Bulduğunuz ildeki afet riski hakkında bilginiz var mı? Evet () Hayır ()
14. Afet zarar azaltma konusu hakkında bilginiz var mı? Evet () Hayır ()
15. Çevrenizdeki insanları afet konusunda bilinçli buluyor musunuz? Evet () Hayır ()
16. Afet sonrası buluşma yeri belirlediniz mi? Evet () Hayır ()

AFET BİLİNCİ ALGI ÖLÇEĞİ

AFET BİLİNCİ ALGI ÖLÇEĞİ MADDELERİ		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
AFET EĞİTİMİ BİLİNCİ						
1	Afet sonrasında güvende olduğumu en yakınlarıma bildirmem gerekir.					
2	Afet eğitimi kapsamında ilk yardım eğitiminin önemli olduğunu düşünüyorum.					
3	Afetler her yerde ve her an meydana gelebilir.					
4	Afetlerin yıkıcı boyutları öğrencilere gösterilmelidir.					
5	Genel olarak afet türlerini bildiğimi düşünüyorum.					
6	Afetin tanımını yapabilirim.					
7	Afete neden olabilecek potansiyel riskler önceden belirlenmelidir.					
8	Her an bir afetin olabileceğimin farkındayım.					
9	Bazı afetler karşısında binalar çok büyük risk iken, bazı afetler karşısında ise binaların büyük bir koruma sağladığını düşünüyorum.					
10	Nükleer ve kimyasal kazalar alanında teknolojik afetlerdir.					
11	Okullarda verilen afet eğitimlerinin kapsamını yetersiz buluyorum.					
12	Afet olaylarında bir buluşma noktası belirlemeyi gereksiz buluyorum.					
13	Afetler hakkında bazı genel bilgilere ihtiyacım olduğunu düşünüyorum.					
AFET ÖNCESİ BİLİNÇ						
14	Bir afet riskine karşı aile bireyleri ile planlama ve hazırlık yapılmalıdır.					
15	Yetkililerin hoparlör, radyo gibi çeşitli iletişim araçlarından yapacağı uyarılar doğrultusunda hareket etmek doğrudur.					
16	Afetlere karşı toplumun örgütlenmesi gerektiğini düşünüyorum.					
17	Afet sonrasında haberleşmeyi sağlamak için bölge dışından bir bağlantı kişisi tespit etmek çok önemlidir.					
18	Afet ve Acil Durum Çantası her evde hazır bulunmalıdır.					
19	En çok maddi hasara ve can kaybına neden olan afet türlerini biliyorum.					
20	Afet türlerinden bazılarının meydana geliş zamanı önceden tahmin edilebilir.					
21	Yaşadığım bölgedeki riskli afet türünün farkındayım.					
YANLIŞ AFET BİLİNCİ						
22	Bir afetten zarar görmek kaderinde varsa, tedbirli davranmak gereksizdir.					
23	Deprem sırasında "çök-kapan-tutun" yöntemini uygulamayı zaman kaybı olarak görüyorum.					
24	Afetlerin yıkıcı etkisini azaltmak mümkün değildir.					
25	Doğal afet kavramı bana sadece depremi çağırıyor.					
26	Afet eğitimi tüm bireyler için gerekli değildir.					
27	Ahınması gereken önlemlerden ziyade afetin sonuçlarını konuşmak daha doğrudur.					
28	Kaderde varsa afetlerden kaçmak mümkün değildir.					
29	Tahliye anında elektrik, su ve doğalgaz vanalarının kapatılması çok zaman kaybettirir.					
AFET SONRASI BİLİNÇ						
30	Afet sonrasında uygulanacak ilk yardım hakkında yeterli olduğumu düşünüyorum.					
31	Afet sonrasında hangi devlet kurumu ile iletişime geçeceğimi biliyorum.					
32	Acil durumlardan nasıl haberdar edileceğimizi ve nerede barınacağımızı biliyorum.					
33	Bir afet meydana geldiğinde hangi acil numaraları arayacağımı biliyorum.					
34	Bir afetin meydana gelme olasılığına karşı yeterli düzeyde hazırlıklı olmalıyım.					
35	Yaşadığım yerin afet sonrası "toplanma yerinin" neresi olduğunu biliyorum.					
36	Afetlerin zararlarını azaltmak için çalışan kuruluşların farkındayım.					

AFET OKURYAZARLIĞI ÖLÇEĞİ

No		1 – Çok zor 2 – Zor 3 – Kararsızım 4 – Kolay 5 – Çok Kolay
1	Deprem, sel, heyelan ve kazalar gibi doğa ve insan kaynaklı tehlikelerin nasıl oluştuğu ile ilgili bilgiye ulaşmak	① ② ③ ④ ⑤
2	Afetlerin insan, yapı ve çevreye vereceği zararların nasıl azaltılabileceği ile ilgili bilgiye ulaşmak	① ② ③ ④ ⑤
3	Sel, fırtına veya bir hortumda zarar görmekten kaçınmak için ihtiyacım olan bilgiye ulaşmak	① ② ③ ④ ⑤
4	Yaşadığım bölge ve coğrafyanın karşılaşılabileceği tehlikelerin oluşturabileceği risklerin neler olduğu bilgisine ulaşmak	① ② ③ ④ ⑤
5	Afet öncesinde, afetlerde ortaya çıkan zararlara karşı yapılabilecek sigortalar hakkında bilgiye ulaşmak	① ② ③ ④ ⑤
6	Afet gönüllülerinin eğitimleriyle ilgili bilgilere ulaşmak	① ② ③ ④ ⑤
7	Evimi deprem, sel ve yangın gibi tehlikelere karşı yapısal olarak güçlendirmem gerektiğini anlamak	① ② ③ ④ ⑤
8	Bir yapının selden zarar görmesini engelleyebilmek için başka bir yere taşınma ihtiyacını anlamak	① ② ③ ④ ⑤
9	Afet öncesinde hazırlanan barınma yerlerinin önemli olduğunu anlamak	① ② ③ ④ ⑤
10	Sel gibi afetlerde suya yön vermek için kullanılan kum torbası gibi malzemelerin önemli olduğunu anlamak	① ② ③ ④ ⑤
11	Doğa kaynaklı bazı afetlerde kayıpları azaltmaya yönelik kullanılan erken uyan sistemlerinin önemini anlamak	① ② ③ ④ ⑤
12	Çığ oluşumunu önlemeye karşı kar birikmesini engellemek için patlayıcı kullanma ihtiyacını anlamak	① ② ③ ④ ⑤
13	Afetlerle ilgili hangi eğitime ihtiyacım olduğuna karar vermek	① ② ③ ④ ⑤
14	Nerede olursa olsun erken uyan sistemleri aktif hale geçtiğinde ne yapmam gerektiğine karar vermek	① ② ③ ④ ⑤
No		1 – Çok zor 2 – Zor 3 – Kararsızım 4 – Kolay 5 – Çok Kolay
15	Yaşadığım ortamda bulunan mobilya ve tablo gibi eşyaların afetler sırasında düşüp devrilecek verebileceği zararı nasıl azaltabileceğime karar vermek	① ② ③ ④ ⑤
16	Afetlere karşı risklerimi/oluşabilecek zararları azaltabilmek için, varsa uygun mali devlet desteğine başvurmak	① ② ③ ④ ⑤
17	Bir afet öncesinde çevremde ki çocuk, yaşlı, engelli veya yardıma ihtiyacı olan vatandaşları tespit etmek	① ② ③ ④ ⑤
18	Kurumların halka açık acil durum ve afet planlarına ulaşmak	① ② ③ ④ ⑤
19	Kurumların halka açık acil durum ve afet tatbikatları hakkındaki bilgilerine ulaşmak	① ② ③ ④ ⑤
20	Afetlerle ilgili polis, ambulans ve itfaiye gibi ilk müdahale ekiplerinin aldığı eğitimlere ulaşmak	① ② ③ ④ ⑤
21	Kurumların afetlerle ilgili halka açık genel hazırlık çalışmalarına ulaşmak	① ② ③ ④ ⑤
22	Afet eğitimlerine neden ihtiyaç olduğumu anlamak	① ② ③ ④ ⑤

Ek 1. (Devamı)

23	Bir afet anında görevli kişilerin talimatlarına uyum göstermenin önemini anlamak	① ② ③ ④ ⑤
24	Resmî kurumlar tarafından cep telefonlarına gönderilen afet mesajlarının önemini anlamak	① ② ③ ④ ⑤
25	Benim ve çevremde ki nesnelere uzun süreli sarsıntısından bir deprem olup olmadığını anlamak	① ② ③ ④ ⑤
26	Afet öncesinde resmî kurumlar tarafından yapılan uyarı ve ikazların önemini anlamak	① ② ③ ④ ⑤
27	Afetlere hazırlık amacıyla yapılan tatbikatlarda aile bireylerinin rol ve sorumluluklarının nasıl belirleneceğine karar vermek	① ② ③ ④ ⑤
28	Afetlerle ilgili eğitim kurslarından hangisine ihtiyacım olduğuma karar vermek	① ② ③ ④ ⑤
29	Afet çantasında neler olması gerektiğine karar vermek	① ② ③ ④ ⑤
30	Afete neden olan tehlikelerle ilgili medyada yer alan bilgilerin güvenilirliğini değerlendirmek	① ② ③ ④ ⑤
31	Aile bireyleriyle aile afet planı hazırlamak	① ② ③ ④ ⑤
32	Aile afet planı içerisinde hazırlanan tatbikat planlarını aile bireyleriyle uygulamak	① ② ③ ④ ⑤
33	İlk yardım, yangın söndürme ve temel arama kurtarma eğitimlerine başvurmak	① ② ③ ④ ⑤
34	Kurumlar tarafından tehlikeyle ilgili uyarı ve ikazlar afetten önce hemen yapılabilirse, alandan tahliye bilgisine ulaşmak	① ② ③ ④ ⑤
35	Yerel kurumlar tarafından afet anında kullanılmak üzere park, bahçe gibi kamusal alanlara yerleştirilen afet ekipmanları bilgisine ulaşmak	① ② ③ ④ ⑤
36	Toplumda sel veya fırtına gibi bir tehlikenin erken uyarısı yapıldığında afetten korunmak için gerekli bilgiye ulaşmak	① ② ③ ④ ⑤
37	Bulduğum ortamı terk edebileceğim bir kaçış planının ne kadar önemli olduğunu anlamak	① ② ③ ④ ⑤
38	Kurumların ilaç ve tıbbi malzeme, gıda ve giysi gibi öğeler için oluşturdukları afet ekipmanlarının önemini anlamak	① ② ③ ④ ⑤
No		1 – Çok zor 2 – Zor 3 – Kararsızım 4 – Kolay 5 – Çok Kolay
39	Bir sel afeti öncesinde çevrenin sular altında kalmasını kum torbaları ile engelleyebilmenin önemli olduğunu anlamak	① ② ③ ④ ⑤
40	Arama kurtarma çalışmalarında ilk 72 saatin önemli olduğunu anlamak	① ② ③ ④ ⑤
41	Ambulans, itfaiye, emniyet veya diğer yardım ekiplerinin boş yere meşgul edilmemesi gerektiğini anlamak	① ② ③ ④ ⑤
42	Bir afet anında ihtiyaç halinde hangi kurumla temasa geçebileceğime karar vermek	① ② ③ ④ ⑤
43	Afet anında ikincil tehlikelerden korunmak için yapmam gerekenleri (bölgeyi terk etme veya bir aşırı yapıyı kullanmak gibi) değerlendirmek	① ② ③ ④ ⑤
44	Yaralanan bir kişinin ilk yardıma ihtiyacı olup olmadığını karar vermek	① ② ③ ④ ⑤
45	Afet anında en yakın afet toplanma alanına gitmek	① ② ③ ④ ⑤
46	Tahliye edilme talimatlarına uyum göstermek	① ② ③ ④ ⑤
47	Bir afet sonrası iyileştirme çalışmaları kapsamında devreye giren afet planlarına ulaşmak	① ② ③ ④ ⑤

Ek 1. (Devamı)

48	Bir afet sonrasında yapı yönetmelikleriyle ilgili düzenlenen güncel bilgilere ulaşmak	① ② ③ ④ ⑤
49	Bir afet yerinde oluşturulan afet ve acil durum yönetim merkezi kadrosunun hangi birimlerden oluştuğu bilgisine ulaşmak	① ② ③ ④ ⑤
50	Bir afet sonrasında ulaşım gibi kamusal hizmetlerin faal olup olmadığı bilgisine ulaşmak	① ② ③ ④ ⑤
51	Bir afet sonrasında oluşan fiziksel ve ruhsal sağlık sorunlarıyla nasıl mücadele edileceği ile ilgili bilgiye ulaşmak	① ② ③ ④ ⑤
52	Bir afet sonrasında yaşadığım yapının hasar değerlendirmesini yaptırmanın önemini anlamak	① ② ③ ④ ⑤
53	Resmi ve özel kurum ile toplumu temsil eden kişilerin afetler sonrasında işbirliği içinde çalışmalarının önemini anlamak	① ② ③ ④ ⑤
54	Bir afet sonrasında çocuk, yaşlı veya engelliler gibi özel ihtiyaç sahibi vatandaşların yardım gereksinimlerinin neler olabileceğini anlamak	① ② ③ ④ ⑤
55	Bir afet sonrasında kültürel eserleri korumanın toplum açısından önemini anlamak	① ② ③ ④ ⑤
56	Bir afet sonrasında iyileşmeyi hızlandırmak için yetkililerle işbirliği içinde olmanın önemini değerlendirmek	① ② ③ ④ ⑤
57	Bir afet sonrasında gıda, barınma ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını mevcut şartlara en uygun şekilde değerlendirmek	① ② ③ ④ ⑤
58	Afetlerde zarar gören doğal kaynakların bildirimini hangi kurumlara yapabileceğimi değerlendirmek	① ② ③ ④ ⑤
59	Bir afet sonrasında kullanılmak üzere devletin ayırdığı mali kaynaklardan yararlanmak için ilgili birimlere başvurmak	① ② ③ ④ ⑤
60	Afetlerde hasar gören bir yapının onarımını yönetmeliklere uygun bir şekilde yaptırmak	① ② ③ ④ ⑤
61	Afetler sırasında ulaşım, enerji ve kanalizasyon gibi alt ve üst yapı sistemlerinde hasar meydana gelirse, yerel kurumların ilgili birimlerini bilgilendirmek	① ② ③ ④ ⑤

Ek 2. İngilizce, Almanca ve Fransızca Karşılıklar

Gümüşhane Üniversitesi	İngilizce	Gümüşhane University
	Almanca	Gümüşhane Universität
	Fransızca	Université de Gümüşhane
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	İngilizce	Graduate Education Institute
	Almanca	Institut für Hochschulbildung
	Fransızca	Institut des Sciences
Yüksek Lisans Tezi	İngilizce	Master's Thesis
	Almanca	Magisterarbeit
	Fransızca	Thèse de Maîtrise

Ek 3. Kurum İzni

T.C.
ELAZIĞ VALİLİĞİ
İl Yazı İşleri Müdürlüğü

Sayı : E-73086107-249-46943
Konu : Anket İzni

19.12.2023

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi : 12.12.2023 tarihli ve E-77847504-100-222166 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Afet Yönetimi Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrenciniz Yaprak DOĞAN ÜSTÜNER'in, "Afet Yaşayan Bireylerin Afet Bilinci Algısı ve Afet Okuryazarlığı İlişkisi: Elazığ İli Örneği" başlıklı tez çalışması izin talebini konu alan ilgi yazınız incelenmiştir.

Adı geçen anket çalışması izin talebi Valiliğimizce uygun görülmüştür.
Bilgi ve gereğini rica ederim.

Oltan BAYRAKTAR
Vali a
Vali Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: 9VER4W74OL7m-wPJUSI - AaXA+i - 4Cr nt qUi Doğrulama Linki: <https://www.turkiye.gov.tr/icisleri-ebys>

Kültür Mah. Gazi Cad. No:69 Elazığ
Telefon No: (424)237 45 99 Dahili: 1117 - 1120 Faks No: (424)238 44 66
e-Posta: yazisleri@elazig.gov.tr İnternet Adresi: <http://www.elazig.gov.tr>
Kep Adresi: icisleribakanligi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Baş DÜNDAR
Veri Hazırlama Ve Kont.İşletmeni
Telefon No:

Ek 4. Ölçek İzinleri

Yaprak DOĞAN USTUNER

Tez Çalışması Ölçek İzni
Kime: cüneyt caliskan

30 Mayıs 2023 15:12

Sayın Hocam,
Ben Yaprak DOĞAN ÜSTÜNER. Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Afet Yönetimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans yapmaktayım. Yüksek lisans çalışmamda, size ait olan "Çalışkan, C., & Üner, S. (2023). Measurement of Disaster Literacy in Turkish Society: Disaster Literacy Scale (DLS) Design and Development Process. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 17, E211. doi:10.1017/dmp.2022.147" kaynakçasını belirttiğim çalışmamın ' Afet Okuryazarlığı Ölçeği' ni izniniz olursa kullanmak istiyorum. Şimdiden teşekkürlerimi sunarım. İyi günler dilerim.

cüneyt caliskan

Ynt: Tez Çalışması Ölçek İzni
Kime: Yaprak DOĞAN USTUNER

30 Mayıs 2023 15:25

Merhabalar,

Çalışmanızda başarılar dilerim.

Dr Öğr Üyesi Cüneyt Çalışkan
SBÜ

[Yaprak DOĞAN USTUNER adlı kişiye ait metnin Daha Fazlasını Gör](#)

AFOY Ölçek Alt
boyut:i...ler.pdf

AFOY Ölçek
Tr.docx

AFOY
Yönerge.pdf

3_2021_SCIE_Q
1.DL Sy...iew.pdf

6_2022_SCIE_Q
1.DLS61.pdf

Yaprak DOĞAN USTUNER

Tez Çalışması Ölçek İzni
Kime: ydikmenli@ahievran.edu.tr

29 Mayıs 2023 16:28

Sayın Hocam,
Ben Yaprak DOĞAN ÜSTÜNER. Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Afet Yönetimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans yapmaktayım. Yüksek lisans çalışmamda, size ait olan "Dikmenli, Y., Yakar, H. & Konca, A. S. (2018). Development of Disaster Awareness Scale: A Validity and Reliability Study . Review of International Geographical Education Online , 8 (2) , 206-220 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/rigeo/issue/40904/493842>" kaynakçasını belirttiğim çalışmamın 'Afet Bilinci Ölçeği' ni izniniz olursa kullanmak istiyorum. Şimdiden teşekkürlerimi sunarım. İyi günler dilerim.

Yurdal Dikmenli

Ynt: Tez Çalışması Ölçek İzni
Kime: Yaprak DOĞAN USTUNER

30 Mayıs 2023 09:41

Merhabalar Yaprak Hanım;

Afet Bilinci Algı Ölçeğimizi tez veya diğer araştırmalarınızda kullanabilirsiniz. Sizin işinizi kolaylaştırmak için ölçeğin word belgesinde Türkçesini ekte gönderiyorum. Diğer yönergeleri ilgili makaleden alabilirsiniz. Kolaylıklar dilerim.

Doç. Dr. Yurdal DİKMENLİ
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü
Sınıf Eğitimi ABD Kırşehir

Gönderen: Yaprak DOĞAN USTUNER <yalprkn9186@gmail.com>

Gönderildi: 29 Mayıs 2023 Pazartesi 16:28

Kime: ydikmenli@ahievran.edu.tr <ydikmenli@ahievran.edu.tr>

Konu: Tez Çalışması Ölçek İzni

[Yaprak DOĞAN USTUNER adlı kişiye ait metnin Daha Fazlasını Gör](#)

AFET BİLİNCİ A
LGI ÖL...İ.docx

ETİK KURUL KARARI

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

Sayı : E-95674917-108.99-215182

Konu : Etik Kurul Onay

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Nurçin KÜÇÜK KENT

"AFET YAŞAYAN BİREYLERİN AFET BİLİNCİ ALGISI VE AFET OKURYAZARLIĞI İLİŞKİSİ: ELAZIĞ İLİ ÖRNEĞİ " konulu etik kurul başvurunuz; Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 25/10/2023 tarih ve 2023/5 sayılı toplantısında görüşülmüş olup; projenin yürürlükteki mevzuata uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.
Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Günay ÇAKIR
Kurul Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

Yaprak Doğan Üstüner, 2009'da Elazığ Atatürk Sağlık Meslek Lisesi'nden mezun olarak Tıbbi Laboratuvar Teknisyeni unvanını aldı. 2012 yılında Fırat Üniversitesi Tıbbi Laboratuvar Teknikleri programından mezun oldu. 2011-2017 yılları arasında yenidoğan yoğun bakım hemşiresi ve laboratuvar teknikeri olmak üzere Medicalpark Özel Hastanesi'nde çalıştı. 2021 yılında İstanbul Üniversitesi'nde lisans tamamlama ile Acil Yardım ve Afet Yönetimi programını bitirdi. 2022 yılında Gümüşhane Üniversitesi Afet Yönetimi Anabilim dalında yüksek lisans eğitime başladı. 2023 yılında T.C. Artvin Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'nde Yurt Yönetim Memuru olarak göreve başladı. 2024 yılında Artvin Çoruh Üniversitesi Tarih bölümünden mezun oldu.